

Missionærer og Præster i Diskobugten, 1734—1910.

Bidrag til Grønlands præste- og kirkehistorie efter trykte og
utrykte kilder.

Ved **H. Ostermann**, førstepræst i Grønland.

Nærværende fremstilling er væsentligst bygget paa de kopibøger, kirkebøger og tilløb til arkiver i det smaa, som findes ved Diskobugtens missionariater. Desværre er disse kilder i flere henseender, især for de første tiders vedkommende, ret mangelfulde, men da det dog lod sig gøre, ved sammenligninger og kombinationer af oplysningerne, at fremstille fuldstændige præsterækker for alle de steder ved Diskobugten, hvor missionærer har været ansat, har jeg ment, at det kunde have sin interesse at give en saadan fremstilling, mens kilderne endnu er tilgængelige, især da disse for fleres, særlig af de ældre missionærers, vedkommende giver personalhistoriske og andre oplysninger, som jeg ikke nogetsteds har fundet fremsat paa tryk.

Af trykte kilder er de væsentligst benyttede følgende: Poul Egede: efterretninger om Grønland, uddragne af en journal, holdt 1721—88 (disse maa for øvrigt for aarene fra 1740 af benyttes med varsomhed, da de er meget fejlfulde); Niels Egede: 3die continuation af relationerne (3: faderen Hans Egedes) 1739—43; Fenger: Hans Egede og den grønlandske mission, samt Wibergs præstehistorie, hvori dog netop oplysningerne om vedkommende præsters grønlandske tjenestetid er meget mangelfulde og tildels

unøjagtige¹⁾. — Nogle enkelte oplysninger skyldes et af afd. fhv. kolonibestyrer Joensen udarbejdet manuskript om Danske i Grønland.

Til orientering vil det være nødvendigt at give et kort omrids af

Diskobugtens missions- og kolonisationshistorie.

Diskobugten er den store bugt, der omtrent midt paa Grønlands vestkyst skærer sig ind i landet fra Davisstrædet og Baffinsbugten mellem ca. 68 og 70° nordlig bredde. Dens munding dækkes mere end halvt af øen Disko, en mægtig stenkolos af størrelse som Sjælland. Egnen omkring Diskobugten har fra kolonisationens første begyndelse været forholdsvis stærkt befolket, og den hører endnu stadig til Grønlands tættest befolkede egne (af det koloniserede Vestgrønlands godt 12,300 Mennesker, fordelt paa en kyststrækning af over 250 mil, bor her paa en strækning af ca. 35 mil omtr. 3,400). Det var derfor naturligt, at den første kolonisation under Hans Egede, saasnart den havde fæstnet sig ved sit begyndelsessted, Godthaab, rettede sin opmærksomhed mod disse nordligere, folkerigere egne, og allerede 1734 udsendtes et skib for under medvirkning af Hans Egedes søn Poul Egede, der efter et længere ophold i Danmark samme aar opgik til landet som ordineret missionær, at anlægge en koloni i Diskobugten. De valgte et sted ved Diskobugtens inderside, kaldet Viirebaj (navnet peger, som saa mange andre, tildels endnu den dag idag brugte, stednavne netop i Diskobugtegnen, tilbage til Holændernes langt tidligere begyndte stærke besejling af især

¹⁾ Provst L. Kochs afhandling om den danske mission i Grønland i Kh. Saml. 5. V, 454 ff. vil for Diskobugt-missionens vedkommende blive suppleret ved nærværende afhandling, idet provstens skrift væsentligst er baseret paa arkiverne i Danmark, mit paa arkiverne i Grønland. — Paa nogle faa punkter har jeg sét mig nødsaget til at erklære mig uenig med provsten, hvem jeg for øvrigt takker for det gode bidrag til den grønlandske kirkes historie. — Vi har saasandt ikke for megen literatur derom endnu.

Nordgrønland, vel mest for at fange hvaler, men ogsaa i væsentlig grad for at drive handel) og opførte her de medbragte træhuse til varelager og beboelse, idet de opkaldte kolonien efter kongen, Chr. VI, og gav den navnet Christianshaab¹⁾).

Ved Christianshaab var der lige fra begyndelsen ansat en ordineret missionær, der som sædvanlig arbejdede med evangeliets forkyndelse dels ved at samtale med og undervise de indfødte, der boede paa eller indfandt sig ved stedet, dels ved rejser i omegnen. Det synes dog ikke at have faaet nogen ret art med missionen, rimeligvis paa grund af missionærens ukyndighed i sproget, før Poul Egede, der imidlertid havde været hos sin fader i Godthaab, kom dertil 1736. Men saa kom der ogsaa fremgang for alvor, en fremgang, som ikke engang de følgende tiders og missionærers sløjhed eller mangelfuldhed helt kunde standse. Man kan dristig paastaa, at i de korte 4 aar, Poul Egede virkede ved Christianshaab, blev kristendommens forkyndelse begyndt over hele Diskobugt-omraadet og slog rod mod nord indtil Jakobshavn og mod syd forbi det nuværende Egedesminde, i hvert fald saaledes, at de missionærer, som kom efter ham ikke blot ved Christianshaab, men ogsaa ved de senere anlagte kolonier, fandt vejen banet for sig og jordbunden beredt for deres gærning. Det vil derfor kun være retfærdighed mod hans minde, naar jeg kalder Poul Egede Nordgrønlands apostel. — Nord

¹⁾ Det oprindelige beboelseshus, en ret stor bygning af svære tømmerstokke, lagt ovenpaa hinanden, staar endnu og benyttes stadig som bestyrerbolig; det synes at være noget nær uforgængeligt og er et af de luneste huse heroppe. Den nuværende butikbygning er rimeligvis ogsaa fra koloniens første tider, idet der paa en bjælke findes indhugget et navn, rimeligvis tømmermandens, og aarstallet 1736. — Dog ligger bygningerne ikke mere paa opførelsestedet, hvor de mægtige vindkast fra et højt fjæld lige bagved gjorde beliggenheden ret farlig (en gang blæste taget af), men de er i tidlig tid — naar har jeg intetsteds kunnet opspore — flyttet over paa den anden side af havnen. —

for Christianshaab omkring Jakobshavns isfjord boede en mængde Grønlændere, som i begyndelsen besøgte fra Christianshaab baade paa handelens og missionens vegne. 1741 anlagdes ved det nuværende Claushavn et handelssted (anlagt af Niels Egede), som 1752 blev missionsstation i stedet for Christianshaab; dets langt større folkeantal gjorde det nemlig til missionens naturlige brændpunkt i dens daværende udstrækning.

Samme aar som Claushavn anlagdes, 1741, opførtes nord for isfjorden ved det saakaldte Maklykout (betydningen af dette ord er meget dunkel)¹⁾ et lille varehus, og her anlagdes 1745 kolonien Jakobshavn (opkaldt efter »Grønlands patron« Jakob Sewerin), der dog foreløbig, hvad missionen angik, besøgte og røgtes fra Claushavn. Først 1749 fik dette folkerige sted²⁾ sin fastboende missionær, og efter lange og trange forhandlinger blev her Nordgrønlands første kirke, Zionskirken, opført ca. 1780, idet menigheden paatog sig bekostningen heraf og gennemførte i det mindste at bidrage en væsentlig del til dens opførelse.

Imidlertid steg trangen hurtig til flere centrer for mission og handel, og 1755 anlagdes kolonien Ritenbenk (opkaldt efter præsident i handels-kompagniet grev Berkentin ved omstilling af bogstaverne), der først laa paa nordsiden af Diskobugten ved det nuværende under-handels-

¹⁾ Er dog maaske magdliúkát o: bølger, som fremkommer, ikke fra havet, men ved, at noget falder ned i og oprører vandet — kunde have hensyn til de mange isfjelde, som staar paa grund udenfor Jakobshavns isfjord og som ofte kalver; bølgerne herfra er ofte af stor mægtighed.

²⁾ Paul Egede beskriver det omtrent saaledes ved sin første ankomst dertil i vinteren 37: »Her traf jeg den største samling mennesker, jeg endnu har sét paa ét sted i Grønland, over 20 store huse, som en bondeby hjemme.« Dette har dog næppe været det nuværende Jakobshavn, men en boplads $\frac{1}{4}$ mil derfra lige indenfor isfjordens munding; den blev senere øde, vistnok efter en koppeepidemi; paa stedet, der kaldes Sermermiut, findes endnu mange store husruiner.

sted Sarkak, men tidlig flyttedes til sin nuværende plads (ca. 1774). Her var dog kun en kort tid fastboende præst, ellers røgtes gærningen af kateketer (5: underlærere, enten danske eller Grønlændere). — Fra 1906 er der her ansat en distriktspræst under Jakobshavns præstegæld.

Ved Diskobugtens munding mod syd anlagdes i aaret 1759 kolonien Egedesminde af kaptajn Niels Egede. Den synes for øvrigt først at have været anlagt noget sydligere omtrent paa grænsen mellem Syd- og Nordgrønland, men maa tidlig være flyttet til sin nuværende plads (rimeligvis 63). Naar Poul Egede i sin journal (Efterretn. om Grl.) pag. 236 siger, at Egedesminde »som de andre kolonier forsynedes med købmand og ordineret præst«, saa beror dette paa en fejltagelse, thi Egedesminde fik først fastboende missionær 1769. Sagen er vel den, at det betragtedes som tilstrækkeligt foreløbig, at koloniens anlægger, Niels Egede, foruden af handelen tillige tog sig af missionen ved dette sted¹⁾; desforuden maa det antages at være bleven berejst af og til, rimeligvis af missionæren fra Holstensborg.

Ogsaa til selve øen Disko udstrakte Poul Egede sine rejser og blev vel modtaget, uagtet de derboende Grønlændere havde ry paa sig for at være vildere og farligere end deres andre landsmænd. Dog blev Disko først koloniseret 1773 ved anlæg af handels- og hvalfangerlogen Godhavn. Ved dette sted har der kun en ganske kort tid været ansat fast missionær, nemlig 1789—92. Fra 1909 er der her bleven ansat en distriktspræst under Egedesmindes præstegæld.

Det har ikke altid været hverken lysteligt eller let at være missionær i Grønland. Gagen var til langt ned i tiden yderst lille og knap, og missionariaternes udstrækning altid stor, stundom langt over et menneskes evne, selv om nok saa megen nidkærhed og iver lagde sig for dagen. Endnu

¹⁾ Se Fengers bog pag. 316.

den dag idag er præstegældene vidtstrakte og kræver et udstrakt rejseliv for at blive tilstrækkelig betjente, men at det har været langt værre forhen, vil nedenstaaende korte fremstilling af Diskobugtens præstegælds udstrækning i de forskellige tider vise.

Saalønge Jakobshavn, Claushavn og tildels Ritenbenk og Christianshaab havde hver sin missionær, maa forholdene siges at have været gode efter behovet. Saaledes var ordningen, da missionær Sverdrup ved Jakobshavn i aaret 1773 udnævntes til »viceprovst« i Nordgrønland og fik adjungeret en fast, ordineret medhjælper, medens samtidig Claushavn og Egedesminde, ja en kort tid endog tillige Christianshaab, havde hver sin missionær og altsaa udgjorde hver sit missionariat, omtrent den bedst tænkelige.

Men denne status kunde ikke ret længe opretholdes, dels fordi tilgangen af missionær-émner langtfra altid stod maal med afgangens af udtjente missionærer — et forhold, hvorunder den grønlandske mission og kirke har lidt i større eller mindre grad lige til de seneste tider — dels vel ogsaa fordi missionariaternes deling i to provstier (af 1773) og det dermed forbundne tilsyn i selve landet, hvorved missionens tarv bedst kunde varetages og dens trang afhjælpes, bortfaldt med de to først udnævnte provsters hjemgang (Thorhallesen fra Sydgrønland allerede 1775, Sverdrup fra Nordgrønland 1788), dels og navnlig, fordi missionskollegiets kasses tilstand ikke tillod udgiften til et større antal missionærer, og »handelen«, som ikke vilde forøge sit tilskud til missionen, krævede en indskrænkning.

Der foretoges da 1792 en større indskrænkning i missionariaternes antal, hvorom det hedder i reglement af 24. april 1792: »Missionen i Grønland vorder herefter kun betjent af 5 missionærer«. Missionariatene bliver da følgende: 1) Julianehaab, 2) Frederikshaab med annex Godthaab(!)¹⁾, 3) Holstensborg med annexer

¹⁾ Der er ca. 40 miles vej langs en ofte utilgængelig og mennesketom kyst mellem disse kolonier.

Sukkertoppen og Egedesminde, 4) Claushavn med annexer Jakobshavn og Godhavn (dog at missionæren, hvis han ønskede det, maatte tage bolig ved Jakobshavn), 5) Umanak.

Dette vil sige, at hele Diskobugten kun fik én fastboende missionær, som endda i skrivelse af 17. april 1793 fik følgende extra-paalæg: »fornødent vil det ellers blive, at De tager Egedesmindes distrikt under Deres missionariat, da hr. Heyde (Peter Rudolph H., f. Værløse ^{28/9} 56; cand. ^{22/1} 83, h(l); udn. ^{8/8} 84; ord. ^{21/4} s. a.; miss. Holstensborg 84—93, død som sognepræst til Boddum og Ydby paa Thyholm 1826) har erklæret, at det er umuligt at bestride samme tilligemed Sukkertoppen formedelst deres store fraliggenhed¹⁾.« Da imidlertid dette missionariat paa grund af sin udstrækning, sine mange beboede pladser og sin relativ store folkemængde ikke kunde bestrides af én mand, fik Egedesminde omkr. 1800 atter sin egen missionær, som tillige fik Godhavn som annex. Dette forhold vedvarede — med en trist afbrydelse som følge af krigen med England 1807—14, da hele Nordgrønland i 3 aar (1813—16) kun havde én missionær (der indtil 1815 oven i købet var den eneste i hele Grønland) og 1816—17 endog slet ingen — til 1831, da Christianshaab, Claushavn og Jakobshavn henlagdes til Egedesminde, medens den nordlige del af Diskobugten, Ritenbenks distrikt, blev annekteret Umanak. Omtrent fra 1845 blev endelig forholdet ordnet væsentligst som det er nu, d. v. s. Diskobugt-omraadet fik to missionærer, den ene boende i Egedesminde med Godhavn til annex, den anden boende i Jakobshavn med Christianshaab og Ritenbenk til annexer.

¹⁾ Da miss. Heyde fra Holstensborg 18. juni 87 kom paa besøg til Egedesminde, havde han og hans folk paa vejen fundet et driv-aadsel af en Grønlandshval, som han indleverede til købmanden ved Egedesminde, og som for spæk og barder indbragte 348 rbd., 5 mk., 10 sk., hvoraf miss. og hans mandskab fik halvdelen ifl. de gældende regler — et godt tillæg til den knappe gage, især da missionæren qua baadsherre har faaet broderparten.

Ved loven om kirke- og skolevæsen i Grønland af 1. april 1905, hvor benævnelsen »missionariater« afløstes af »præstegæld« og »missionærer« af »førstepræster«, blev dette forhold fæstnet. Ved samme lovs bestemmelse om, at der af de større præstegæld kan udskilles distrikter med udsendte (danske) ordinerede medhjælpere eller (indfødte) ordinerede overkateketer som distriktspræster er der aabnet udsigt til en bedre og fyldigere betjening af de grønlandske menigheder, hvad der for Diskobugt-omraadets vedkommende alt har resulteret i, at der er oprettet distrikterne Ritenbenk og Godhavn. At dette har forbedret forholdet meget, siger sig selv. Dog bør der oprettes endnu et distrikt syd for Egedesminde, før menighedernes rimelige fordringer med hensyn til præstelig betjening er fyldestgjorte.

Endnu skal her kun tilføjes til belysning af missionærernes kaar under det store arbejde, der i forrige tider forlangtes af dem, at gagen fra først af var 150 rbd. foruden kostdeputat¹⁾ (forskelligt for gifte og ugifte, dog for gifte kun $\frac{1}{2}$ gang mere end for ugifte, et mærkeligt forhold i betragtning af den eventuelt meget stærkt forøgede familie, som tidens løb kunde føre med sig) og et »speceri«-tillæg; denne gage forhøjedes i 1792 (reglement af 24. april) til 300 rbd. samt deputat »som opmuntring for

¹⁾ Kostdeputatet udleveredes (hver 14. dag) i varer. For en gift bestod det aarlige kvantum i $6\frac{1}{2}$ skp. ærter, 13 skp. gryn, 107 $\mathcal{H}$ røget flæsk, 208 $\mathcal{H}$ salt oksekød eller 156 $\mathcal{H}$ do. lammekød, 104 $\mathcal{H}$ tørflsk, 546 $\mathcal{H}$ brød, 156 $\mathcal{H}$ smør og noget malt og humle til øl. Kvantitativt var det altsaa — om end ikke tilstrækkeligt til en større familie — just ikke helt ringe; kvalitativt set var der saare ofte grund til klage. — Naar provst Koch i sin afhandling — pag. 466 og 485 — skriver, at gagen fra først af var 200 rd. aarlig, da har jeg intet steds fundet dette bekræftet. Egede Saabye skriver i sin dagbog (pag. 126, 3): »min pengeløn, som missionær, var 150 rd. d. c.« — Naar miss. Cappelen derfor paa det pag. 469 i provstens afhandling citerede sted nævner 200 rd. som sin missionærgage, har han rimeligvis medregnet speceri-tillæget, som netop var 50 rd.

missionærerne« (nemlig for deres fordoblede arbejde), dog »til communion, vin, medicamenter samt konebaad og roersker under denne summa indbegreben.« Som pligtig tjenestetid forlangtes 6 aar af en ugift og 10 aar af en gift missionær. Denne løn — som i vore dage maa synes absolut uforstaaelig, selv naar hensyn tages til hine tiders billigere priser paa livsfornødenheder, mindre fordringer til livets behageligheder etc. — ændredes først 1845, da lønnen sættes op til 600 rbd. for den gifte, 400 for den ugifte missionær, og kostdeputatet omsattes til penge 3: 270 rbd. Samtidig ændredes tjenestetiden til 8 aar saavel for gifte som ugifte.

Først saa sent som i firserne af forrige aarhundrede bragtes lønnen for grønlandske missionærer nogenlunde paa højde med tidens fordringer og i et noget rimeligere forhold dels til de krav, der stilles til dem og dels til andre lønninger saavel heroppe som hjemme. —

Efter denne indledning skal jeg gaa over til en fremstilling i kronologisk rækkefølge af series pastorum ved de kolonier i Diskobugten, hvor missionærer har været ansat.

Anm. Missionariatene er anførte efter den orden, hvori kolonierne er oprettede. Aarstallene foran hver præsts navn betegner vedkommendes tjenestetid paa vedkommende sted. Den først nævnte karakter er karakteren for embedseksamen. De i parentes anførte er karaktererne for den homiletiske og kateketiske prøve, som er meddelt, for saa vidt de kendes. Karakterforkortelserne er de sædvanlige.

Jeg har ikke villet indlade mig paa at anføre præsternes familieforhold — hvad der let vilde blive for vidtstrakt og væsentlig kun en gentagelse af, hvad der kan læses hos Wiberg — undtagen for saa vidt de har været grønlandsk gifte eller har haft berøring med andre i Grønland ansatte danske.

I. Series pastorum for kolonien Christianshaab.

1. 1734—35: Andreas Bing, f. Throndhjem 02; cand. ⁵/₁₂ 29, h; udn. ²⁶/₃ 34; ordineret ²/₄ s. a. sammen med Poul Egede¹); skulde egentlig være blevet ved Chri-

¹) Se Kh. Sml. 5. IV, 317 ff. En tredje Grønlandsmisionær ordineredes samtidig, nemlig Morten Jakobsen Ohnsorg, f. Bjeverskov

stianshaab i alt fald til 36, men kom $^{26}/_8$ 35 til Godthaab »sampt kiærysten og sønnen« (o: den nedenfor nævnte stedsøn P. Welling, se no. 5), da skibet fra Danmark ikke var kommet til Chrhb. og købmanden dér frygtede for proviantmangel, ifald det skulde udeblive. Rejsen til Godthaab — over 100 mil — foretoges i baad. Miss. Godthaab 35—39. Døde som sognepræst i Frederikshald i Norge $^{6}/_7$ 60.

2. 1736—40: Poul Egede, af Grønlænderne kaldet Pavia, Nordgrønlands apostel, ældste søn af Grønlands apostel Hans Egede og Gjertrud Nielsdatter Rask; født i Vaagen i Nordlandene (Lofoten) $^{9}/_{10}$ 08; opholdt sig med sine forældre i Grønland (Godthaab) 21—28 og lærte sproget fuldkommen; studerede i Kbhn. 28—34 (jfr. Kh. Sml. 5. V, 714—15), cand. $^{4}/_8$ 34, nc.; udn. $^{26}/_8$ og ordineret $^{2}/_4$; missionær Godthaab 34—36. Efter sin hjemkomst 1740 blev han $^{1}/_4$ 41 udnævnt til præst ved Vartov for at være ved haanden til at bistaa sin fader ved undervisn. af de vordende grl. præster og kateketer (hertil uddannedes ofte Vajsenhusbørn), blev 61 inspektør og provst¹⁾ for den grl. Mission; udnævnt til professor og titulær biskop. En af hans døtre, Gjertrud Kirstine, blev 71 gift med Henrik Christopher Glahn²⁾, som var miss. v. Holstensborg 63—69 og fik tilbud om at blive viceprovst for Sydgrønland, men afslog det. — Poul Egede døde $^{6}/_6$ 89.

3. 1739—43: Lauritz Alsbach³⁾, f. Laurvig $^{6}/_{10}$ 12;

07; cand. $^{21}/_8$ 32, h; udn. $^{29}/_8$ 34; ord. $^{2}/_4$; miss. Godthaab 34—40; spr. Fæmø $^{24}/_4$ 41; Strøby-Varpelev $^{27}/_4$ 42; Magleby-Holtug $^{12}/_9$ 49; † $^{1}/_4$ 74.

¹⁾ Dette er rimeligvis grunden til, at provsterne i Grønland benævnedes viceprovster.

²⁾ Født i Alling prgd. $^{18}/_{19}$ 38; grl. alumnus 60; cand. $^{28}/_6$ 61, nc.; udn. $^{4}/_8$ og ord. $^{27}/_8$ 63; spr. Kinservig i Hardanger $^{26}/_8$ 71; Tingsted $^{2}/_6$ 78; provst 80; spr. N. Vedby—N. Alslev $^{7}/_8$ 81; † $^{21}/_6$ 04. Udn. $^{7}/_4$ 79 til prof. i grønlandsk sprog. Af hans mange skriftl. arbejder skal her kun nævnes hans bemærkn. til Crantz's hist.

³⁾ Hans Moder, Mettea Dauw, f. 1691, blev efter sin første mands død rimeligvis først gift med en major Thrane, og derpaa med

cand. ²⁷/₁₀ 38, nc (l); ord. ¹¹/₈ 39. P. gr. af legemlig svaghed blev han nødt til at repatriere, før han vist egentlig ønskede det, da han ikke kunde taale det grl. klima og de med missionær-stillingen forbundne strabadser. Blev ²⁷/₁₁ 42 g. m. Hans Egedes datter Kirstine, f. Vaagen 14¹). Sognepræst Vardal, Aggershus stift ¹⁴/₂ 44; spr. Stubbekøbing-Maglebrænde fra ¹⁸/₉ 50 til sin død ⁷/₁₁ 62. I hans hus henlevede biskop Hans Egede sine sidste aar († ⁵/₁₁ 58).

4. 1740—44: Henrik Wedzel, f. Nestved 11; cand. ²⁵/₁₀ 36, l; ord. ⁷/₅ 40. Var i Danmark 41—42 for at blive gift. Hjemkaldtes p. gr. af usømmelig optræden. Spr. Støvring-Møllerup ¹¹/₈ 46, † ³¹/₅ 60.

5. 1743—48: Peder Welling, f. Kbhn. ¹⁵/₇ 17, cand. ²/₈ 42, nc; udn. ²²/₂ 43; ord. ¹⁰/₄ s. a. Hans moder, Marie Andersdtr. Steenberg, blev efter sin mands død 2. gang gift med ovennævnte miss. Andr. Bing, og i hans hus tilbragte Welling 5 af sine ungdomsaar i Grønland, hvorved han tilegnede sig stor færdighed i sproget, hvad der senere kom ham meget til gode. At han ogsaa tilegnede sig kærlighed til landet og folket, ses af, at han atter gik derop som miss.; ogsaa ser jeg i bemærkningen hos Wi-berg om at han »skrev grønlandsk i sin kirkebog« et vidnesbyrd om, at denne kærlighed aldrig forlod ham, og at han egentlig burde være blevet i Grønland — hvad han maaske ogsaa under andre og bedre vilkaar vilde have gjort. Han var en nidkær og dygtig missionær; et af ham fremsat forslag om at sende et par ganske unge mennesker op nogle aar for at lære sproget og derefter i Kbhn. perfec-

biskop Hans Egede, hvem hun overlevede til ²²/₁₀ 1761, da hun døde hos sønnen i Stubbekøbing. Det var ifl. sin stedfader H. Egedes opfordring, at Alsbach gik til Grønland (se Barfod: Den fælsterske gejstligheds personalhistorie II, 8).

¹) 2 af deres sønner blev assistenter i Grønland, nemlig Kaspar Eggert Thrane Alsbach, døbt ¹⁹/₈ 1753; ansat i Grøn. 77; entl. 93; rimeligvis død under hjemrejsen, — og Hans Egede Alsbach, døbt ⁵/₉ 51; ansat i Grønland 78; hjemgik fra Jakobs-bavn 81.

tionere den til præsteembedet, saa de atter kunde opgaa til Grønland som ord. miss., vandt desværre ikke bifald hos de høje herrer, uagtet Hans Egede delvis støttede det; det havde utvivlsomt været den rette vej dengang, da folket endnu ikke var saavidt, at der kunde fremgaa præster af dets egen midte. — Spr. Skydebjærg—Orte¹⁾ ²⁸/₅ 51; † ⁹/₄ 61.

6. 1744—46: Segud Grønbech, f. Kbhn. 16, cand. ¹/₈ 43, nc; udn. ²⁸/₂ 44; ord. ¹⁹/₈ s. a. Var en ganske uduelig missionær og rejste uden tilladelse hjem under det paaskud, at han »var bange for Grønlænderne (!) og umulig kunde lære sproget«. Fenger meddeler (S. 256), at missionskollegiet, da Grønbech tilbød, rimeligvis 'som en slags bod for sin egenmægtige hjemgang fra Grl., at opgaa som miss. til Finmarken, vedtog at tage mod tilbudet, naar lejlighed gaves. Men lejligheden har nok aldrig været der — rimeligvis til held for Lapperne — thi ²⁶/₁₂ 49 blev Grønbech, efter forinden at have været kabinetspræst hos Grevinde Danneskjold paa Nysø, spr. for Tirstrup-Fuglslev, i hvilken stilling han døde ²⁹/₃ 61.

7. 1747—52: Niels Brønlund Bloch, Hans Egedes søstersøn, f. i Norge ¹⁹/₈ 20; blev som student og grønlandsk alumnus kateket og aftensangspræst ved Vartov (hos sin fætter Poul Egede) 43; cand. ⁵/₁ 47, nc; udn. ³⁰/₁₂ 46; ord. ¹¹/₁ 47. Var en dygtig og ivrig missionær, utvivlsomt dygtig i sproget, thi salmer af ham findes endnu i den nu brugte grønlandske salmebog; men han laa i et stadigt skænderi med »handelen« i landet, og dette har sikkert været en grund for ham til ikke at blive længere i embedet. Han hjemgik fra Claushavn 54, blev spr. Tind præstegæld, øvre Telemarkens provsti i Chrsand. stift; for-

¹⁾ Hans efterfølger her var en anden grønlandsk missionær, nemlig Niels Nielsen Rasch, f. Trondhjem 25; cand. ²⁹/₁₀ 53, nc; ord. ¹⁸/₈ 54; miss. Frederikshaab 54—59; var som missionær meget middelmaadig, lærte bl. a. aldrig sproget; spr. Skydebjærg—Orte ²⁹/₈ 61; † ²⁶/₁ 81.

flyttedes senere (før 80) til Lier præstegæld, Bragernæs provsti i Aggershus stift, hvor han døde 92. Havde fra $\frac{3}{5}$ 84 sin søn Jens B. til pers. kapellan.

1752—75 var der ingen præst i Christianshaab, idet sædet for missionen var flyttet til Claushavn, jfr. indledningen; dog skulde kolonien endnu en gang ekstraordinært faa særskilt missionær, nl.

8. 1775—77: Morten P. Balwig, f. Ringkøbing $\frac{80}{5}$ 42; cand. $\frac{7}{5}$ 64, nc. Blev extraord. miss. v. Christianshaab, og dette gik saaledes til (iflg. miss. Hans Egede Saabyes dagbog, der synes at raillere ikke saa ganske lidt over Balwig): »en candidat, som var lærer etsteds paa Fyn, fik pludselig en mægtig lyst til at efterfølge Hans Egede¹⁾; han vilde opgaa til landet endog som katekét, blot for at faa sit brændende ønske opfyldt. Siden blev han ordineret, rejste hjem efter nogle aars forløb og blev præst og provst i et godt embede.« — Balwig blev virkelig ansat som katekét ved Christianshaab 1773, men udnævntes $\frac{3}{5}$ 75 til missionær og ordineredes i viceprovst Sverdrups forfald af Egede Saabye ved Christianshaab $\frac{11}{5}$ 75, med bistand af miss. Tulle fra Egedesminde. Egede Saabye beretter, at han til den lejlighed af hensyn til menigheden vilde have oversat den latinske messetext til grønlandsk, men at ordinanden modsatte sig dette. Om sit hverv som ordinator siger E. S. omtrent saaledes: Efter at have ordineret ham, meddelte jeg ham collats og efter saaledes at have fungeret som biskop i 14 dage, sank jeg atter tilbage til det, jeg virkelig var, og som jeg altid har været tilfreds med at være. — Vi træffer atter hr. Balwig under Egedesminde, hvortil han udnævntes $\frac{7}{5}$ 77.

Siden 1777 har ingen miss. været ansat ved Christianshaab, og Balwigs ansættelse dér var jo i virkeligheden kun en tilflugt i nøden, i henhold til den moralske forpligtelse,

¹⁾ Missionskollegiet siger om ham (i skrivelse af $\frac{5}{5}$ 73), at han »af en egen mærkværdig drift har søgt at komme an ved den grønlandske mission.«

kollegiet havde paataget sig ved at ansætte en theol. kandidat som slet og ret kateket (s: skoleholder), idet der i de første aar ingen udsigter var for ham til ansættelse som ordineret missionær andensteds.

II. Series pastorum for Claushavn.

1. 1752—54: Niels Brønlund Bloch (sé foran, Christianshaab nr. 7).

2. 1754—56: Peder Egede, Hans E.s brodersøn, f. Senjen i Nordland $\frac{9}{5}$ 22, cand. $\frac{19}{9}$ 46, 1; udn. $\frac{10}{1}$ 49; ord. $\frac{26}{1}$ s. a. Særdeles dygtig i sproget, har skrevet flere gode salmer, som benyttes endnu. Miss. Jakobshavn 49—54. Hjemgik vistnok tidligere, end han ellers vilde have gjort, fordi han ikke fandt tilstrækkelig støtte hos missionskollegiet overfor »handelen». Var efter hjemkomsten $3\frac{1}{2}$ aar tjenstledig. Blev ca. 60 spr. til Fedt præstegæld, nedre Romeriges provsti i Aggershus stift, blev ca. 75 provst og døde 89.

3. 1755—57: Severin Thrane, f. Tønsberg $\frac{19}{9}$ 25 (hans oprindelige efternavn var Holbech, men da hans moder giftede sig 2. gang, blev han adopteret af sin stedfader, Jak. Thrane); cand. $\frac{5}{11}$ 48, nc; udn. $\frac{7}{3}$ 55, ord. $\frac{24}{5}$ s. a. Han endte paa en meget sørgelig maade, idet han vinteren 57 under et ophold ved Christianshaab begik selvmord ved at overskære struben med en barberkniv, rimeligvis i et anfald af sindsforvirring, hvortil den leve-maade, som han dels paa grund af de elendige fødevarer, han fik udleveret, og dels paa grund af stadig chikane fra handelsbetjentenes side blev tvungen til at føre, antagelig har bidraget meget. At hans død for egen haand har været til stor skade for missionen, der endnu var saa ung, er det vel næsten overflødigt at tilføje.

4. 1757—58: Jakob Borch, f. Kalundborg $\frac{27}{12}$ 22, cand. $\frac{2}{3}$ 55, nc; ord. $\frac{28}{3}$ 57. Blev udsendt som miss. for Holstensborg, der dengang lige var anlagt, men gik ved efterretningen om Thranes selvmord paa eget ansvar til Diskobugt, hvor der det aar slet ingen anden missionær

var. Han kom efter en meget besværlig og farefuld rejse derop sent paa efteraaret og berejste i vinterens løb flittig missionsdistrikterne, men allerede næste sommer rejste han, da en ny missionær indtraf, tilbage til Holstensborg — eller Amerdlok, som det dengang kaldtes — hvor han virkede energisk, men ikke altid heldigt¹⁾, til 63. — Spr. Karleby-Horreby-Nørre Ørlev ²⁵/₈ 64 til sin død ⁴/₁₁ 1801. Efterlod sig i sin menighed i Danmark et saare godt minde.

5. 1758—65: Jens Rasmussen Stage, f. Snodstrup prgd. ²²/₈ 32, cand. ¹⁹/₁₀ 56, nc; ord. ⁸/₈ 58. Havde p. gr. af svageligt helbred faaet løfte om at maatte komme til Godthaab, naar der blev vakance, men forblev tildrods herfor, da forflyttelsesordren kom, ved Claushavn, hvor han havde vundet god indgang blandt befolkningen. — Spr. Fjellerup-Glæsborg ¹⁸/₄ 66 til sin død ¹⁸/₈ 80.

6. 1765—70: Casper (el. Jesper) Drejer, f. Throndhjem ¹⁴/₈ 37; cand. ⁴/₈ 63, nc; udn. ¹⁵/₈ 65, ord. ¹⁷/₄ s. a.²⁾. Hans moder hed Margrethe Bing og var søster til ovennævnte miss. Andr. Bing (Christianshaab nr. 1); som student boede Drejer 3 aar hos denne sin morbroder i Frederikshald og forberedtes af ham til theologisk embedsexamen. Var destineret til Jakobshavn, men miss. Sverdrup vilde ikke bort derfra. Af Claushavns missionsprotokol ses det, at Drejer har villet formaa direktionen for handelen til at give det danske, grønlandsk gifte mandskab ved Christianshaab tilhold om at lade deres børn overvintre ved Claushavn for skolegangens skyld — et tilhold, som direktionen selvfølgelig ikke kunde indlade sig paa at give. Men det ligger nær at antage, at Drejers forslag har været med-

¹⁾ Han gik frem med alt for stor strenghed baade overfor de døbte og hedningerne, ja brugte endog engang korporlig revselse som middel overfor en ung mand p. gr. af løsagtighed. — Døbte ca. 65 Grønlændere under sin virksomhed ved Holstensborg.

²⁾ Sammen med Jonas Gill, f. Gild ved Christianssand ¹/₄ 38, cand. ¹⁸/₈ 60, nc; miss. Umának 65—71; var 75 spr. Næs præstegæld, Ringerige-Hallingdal provsti i Aggershus stift; var 91 spr. Høland prgld., Nedre Romeriges provsti i sm. stift; † ca. 1800.

virkende aarsag til, at ovennævnte cand. Balwig i 1773 anbragtes ved Christianshaab som kateket. — Spr. Torvestad præstegæld, Karmsunds provsti i Christianssands stift ca. 73; † 88.

7. 1770—78: Hans Egede Saabye, søn af præsten Jørgen Nielsen Saabye og hustru Petronelle Hansdatter Egede¹⁾, Hans Egedes datter, f. Strynø juli 46, cand. ²⁶/₈ 67, h; blev strax samme aar alumnus i det grøn. seminarium, udn. ²⁰/₄ 70 og ord. ²⁷/₄ s. a. Har efter alt at dømme været usædvanlig dygtig i sproget — rimeligvis fordi kærlighed og kendskab til landet og folket tidlig er indpodet ham af hans moder, som jo havde tilbragt hele sin barndom deroppe, — og da han i det hele taget var en overmaade nidkær og driftig missionær, fandt hans forkyndelse indgang i en grad, som næppe kendtes siden Poul Egedes dage. Hans usædvanlig elskelige karakter og kærlige sindelag indtog Grønlænderne for ham i den grad, at de sammenlignede ham med apostlen Johannes, og at hans minde lever endnu den dag idag, bevaret fra slægt til slægt siden da — noget som ikke er helt sædvanligt blandt Grønlænderne, der for det meste kender meget lidt til deres fordums præster — hvad dog rimeligvis tillige skriver sig fra disses for det meste korte ophold i landet. — Spr. Vaalse ¹/₁₂ 79—92; Raklev ³/₂ 92—99; Værsløv-Jordløse ²⁹/₈ 99—1811, endelig Udby i Fyn fra ⁶/₁₂ 1811 til sin død ³¹/₈ 17. Udgav (Odense 1816) en lille, meget instruktiv og læseværdig bog: brudstykker af en dagbog, holden i Grønland i aarene 1770—78. Inspireret dels af denne bog, dels af sit personlige kendskab til dens forfatter, skrev B. S. Ingemann i 1842 »Kunnuk og Naja eller

¹⁾ En datter af dem var Mette Elisabeth S., f. Strynø ¹⁶/₈ 53; † 32, g. m. Christopher Holm, f. Kbhn. ⁶/₁₀ 47; cand. ²¹/₈ 74, nc; udn. ²¹/₈ 75 (Erslev har ¹⁶/₈); ord. ²¹/₈ s. a.; miss. Holstensborg 75—84 (maaske Godthaab 75—77); spr. Elmelunde ²⁸/₈ 85; † ²¹/₈ 19. — Paa hjemrejsen fra Grønland i 78 besøgte Egede Saabye sin søster og svoger nogle dage i Holstensbg., hvor tillige hans onkel, kapt. Niels Egede, og dennes søn Jørgen E. boede.

Grønlænderne«, en bog, der dog har meget lidt grønlandsk ved sig, og hvis ikke saa lidt opskruede fortælling¹⁾ ikke nær kan staa maal med originalen i Egede Saabyes ovennævnte bog i dens ædle og nøgterne simpelhed.

Anm. I 1777 modtog Egede Saabye, ligesom de øvrige missionærer, fra missionskollegiet en skrivelse »angaaende missionærernes befordring i embeds affaires«, hvori det bl. a. hedder: »Naar folk og baade kunde undværes fra handelens togter eller andet arbejde uden handelens skade, skal købmanden blive tillagt ordre, at lade samme være følgagtige til missionærernes befordring« — en skrivelse, der tilfulde viser de vanskeligheder, der kunde beredes missionærerne m. h. t. deres embedsrejser — og meget ofte er bleven beredt dem — intet var jo lettere end at sige, at baad og mandskab ikke kunde undværes; klager over dette svar fra »købmandens« side kommer atter og atter igen i missionærernes indberetninger langt ned i tiden.

Til belysning af, hvad man kunde finde paa at forlange af en missionær dengang, kan anføres, at missionskollegiet i en anden passus i ovennævnte skrivelse forlanger fremsendt »en nøjagtig beskrivelse« over distriktet, med »alle stedernes grønlandske navne med derivation, alle fjorde, bugter og landsodder; de sammes længde, bredde og stilling efter compasset, øer, mærkværdige fjælde, excellerende natur etc. etc.« — og man ønskede oven i købet »en liden geografisk tegning over hvers distrikt.«

1778—80 var der ingen præst ved Claushavn, formodentlig af mangel paa kandidater. Embedet besørgedes ad interim af provst Sverdrup i Jakobshavn. Denne modtog fra missionskollegiet et »pro memoria«, dat. 7. maj 1778, hvori det paa det strængeste forbødes at »optage af proviantsorterne ved kolonien ud over deputatet«, med den motivering, at »den kgl. handels direktion har tilstillet os en velgrundet klage over den anseelige quantitet af proviantsorter og andre handels varer, missionsbetjentene ved kolonien Christianshaab og Claushavn har optaget« — og »at jo nøjere De efterkomme denne forskrift, jo mindre anseelse vil De baade af en og anden faae for at drive utiladelig handel, som en vis nu hjemgaaende missionaire til vor største misfornøjelse er angivet og mistænkt for«. Der

¹⁾ En ung, med blodhævns-forpligtelse bebyrdet Grønlænder Kúnuks omvendelseshistorie.

sigtes hermed til missionær Saabye, som ved sin hjemkomst erfarede, at købmanden, som han altid var kommet godt ud af det med og antog for at være sig venligsindet, bag hans ryg havde hjemsendt en klage over ham, hvori det insinueredes, at den proviant etc., som Egede Saabye optog for egen regning, og som han faktisk væsentligst brugte til at understøtte fattige grønlændere med og i trangtid¹⁾, var benyttet til snighandel. Heldigvis kunde Saabye fuldstændig rense sig for denne mistanke, men han beholdt fra denne affære en bedsk eftersmag, som hans nidkære arbejde i Grønland ikke fortjente. — Denne sag fik for øvrigt den gode følge, at det 1785 officielt blev tilladt missionærerne, »dog kun indtil videre, at tilforhandle sig af Grønlænderne selv de af landets producter, som De for Dem selv og familie til klæder og andre livets nødvendigheder trænge til«.

8. 1780—87: Caspar Grewe, f. Nysted ⁸/₁ 55; cand. ¹/₈ 80, nc; udn. ²²/₅ 80; ord. ¹⁶/₆ s. a. Han var først gift med Else Christence Werløs, der døde ²¹/₉ 1782; senere ægtede han ¹⁴/₁₂ 85 Bolette, datter af kateketen Jens Pedersen Mørk, f. 1721, der som Vajsenhusbarn var kommen til landet, rimeligvis sammen med Poul Egede 1734, eller i hvert fald i hans tid, for fra ung af at oplæres grundigt i sproget. Mørk giftede sig med en Grønlænderinde (blanding?) Magdalene og omtales af alle som meget dygtig i sproget og nidkær i sin gærning²⁾. Han døde ⁴/₁₂ 80 og blev begravet ved Christianshaab ¹²/₁ 81. Hans søn Lars Jensen blev en dygtig »national« kateket.

Den ³¹/₃ 87 udnævntes Grewe til miss. Jakobshavn, hvor vi atter vil træffe ham³⁾.

¹⁾ Samt tildels til at købe skind til klæder etc. af grønlænderne — en nødvendighed i det arktiske klima.

²⁾ »Den flittige og redelige catechete Jens Pedersen vilde maaske give os et beviis paa hans styrke i sproget« (nl. ved salmeoversættelser; missionskoll.'s brev til provst Sverdrup af ⁹/₈ 80).

³⁾ ²⁶/₄ 84 fik Grewe, efter ansøgning, af kollegiet tilladelse til hjemrejse 84—85, men da det tilføjedes, at han selv skulde bestride

9. 1787—92: Jens Koch Lintrup, f. Kolding ³¹/₅ 56; cand. ³/₁₀ 85, nc; udn. ³¹/₃ og ord. ²⁶/₃ 86. Kom til landet sommeren 86 og landsattes i Jakobshavn med den hensigt enten at blive provst Sverdrups medhjælper eller afløser, idet det overlodes til provsten selv, enten han vilde hjemgaa eller blive. Var medhj. hos provsten i hvert fald en kort tid. — Med hans tjeneste i Grønland var missionskollegiet langtfra tilfreds. Saaledes ytrer det i et pro memoria af 1790 til miss. From i Jakobshavn: »vi tvivler meget paa, at hr. Lintrup er den driftige mand, der efter Deres beretning skulde ogsaa tage sig noget af Egedesminde« — og derfor opsendes en ny miss. dertil. Og kollegiets skrivelser til Lintrup vrimer af bebrejdelser, irettesættelser, »næser« o. lign., som det ikke maa have været absolut behageligt for ham at modtage og at skulle indføre i kopibogen. Særlig er skrivelse af 6. april 91 meget haard, idet de 6 af dens 13 punkter indeholder stærke bebrejdelser. Den begynder saaledes: 1) I hvad forfatning De har været, da De skrev dette P. M. (af 24. aug. 90), kunde vi ei bedømme, da det synes os overalt at mangle den eftertænkssomme beskedenhed, som bør være en evangelii tjener egentlig.« Og punkt 4 lyder: »Gid De kun med behørig flid vilde betjene Deres embede paa Claushavn og Christianshaab, om Egedesminde kan De være aldeles ubekymret« etc. — Det kan nu ganske vist ikke nægtes, at man ved eftersyn af kirkebøgerne fra Lintrups tid faar det indtryk, baade at han har været meget skødesløs med sine forretninger — mage til griseri, klatteri og udkradsning har jeg intetsteds fundet i nogen kirkebog! — og at han ikke har været altfor ivrig til f. ex. at berejse sit distrikt. Men særlig det sidste kan staa i forbindelse med,

rejsens omkostninger og desuden miste alle indtægter i missionsaaret, opgav han — rimeligvis af den grund — hjemrejsen. I skrivelse herom til provst Sverdrup kaldes Grewe »missionæren ved colonien Christianshaab«, uagtet han boede ved Claushavn.

at manden har været skrøbelig af helbred, hvad der næppe kan være tvivl om, idet kollegiet i sin skrivelse af 31. marts 1787, hvori det giver Grewe ordre til at afløse provst Sverdrup i Jakobshavn, medens Lintrup skal gaa til Claus-havn, udtaler, at »saafremt hr. Lintrup ei mere skulde være til«, maa Claushavn staa ubesat foreløbig. For hans svagelighed taler det ogsaa, at han i en alder af kun 52 aar tog sin afsked, og døde 2 mdr. senere. — Spr. Kyndby-Krogstrup $\frac{4}{4}$ 94— $\frac{30}{8}$ 1808, † $\frac{5}{7}$ s. a.

Anm. Hvilke ulykker der dengang kunde ske paa rejser i det mennesketomme land, illustreres klart af følgende begivenhed, som fandt sted i Lintrups tid. Dog maa det bemærkes, at det i sig selv var forvovent at give sig ud paa baadreise paa saa sèn en aarstid.

Den 23. november 91 begav købmand Andreas Lauritz Nørgaard fra Christianshaab sig ud paa et handelstogt til grønne Eilænder, en gruppe øer, som ligger i Diskobugt, ca. 3 mil vest for Christianshaab. Han havde med sig bødker Sturlov Olsen og »arbejds-karlene« Jørgen Albrecht, Andreas Pedersen, Mathias Fiellerup og Ole Beenløese, alle danske. De fik uvejrs paa sig, strandede paa en ubeboet ø, mistede baaden og omkom alle af sult og kulde. Fra nærmeste beboede sted skal man have hørt noget ligesom klokkeklang derovre fra, men p. g. af overtro vovede ingen at tage derover for at se efter. Man har vel dér ej heller vidst, at baaden var rejst ud fra Chrhaab. Det viste sig, at lyden stammede fra, at de forliste slog paa en stor gryde for at hidkalde hjælp.

I kirkebogen tilføjer Lintrup: »Af disse blev købmand Nørgaard funden og bragt til kolonien d. 7. febr. 1792 og d. 14 ejusdem begravet i den for enden af havnen indviede nye kirkegaard. Af de øvrige var ingen flere fundne end Ole Beenløese, som blev liggende paa Grønne-Eylande, fordi forraadnelse forbød at føre ham derfra.« De andre er da rimeligvis sprunget i søen for at forsøge paa at svømme fra ø til ø til det beboede sted.

Lintrup var den sidste præst ved Claushavn. Af mangel paa kandidater blev der ingen afløser opsendt, da L. hjemgik 1792; men missionariatet blev slaaet sammen med Jakobshavn. Dog boede her ekstraordinært en missionær 1829—30, nemlig Søren Brøndsted Aschlund, f. $\frac{29}{9}$ 01; cand. $\frac{11}{7}$ 28, nc (h); udn. $\frac{4}{8}$ og ord. $\frac{13}{8}$ 29. Var bestemt til Umának, men maatte p. gr. af sygdom tage ophold ved Claushavn for at være nær læge; foretog ministerialia der;

hjemgik efter lægeerklæring 30; entl. s. a.; † 65 uden at have beklædt noget embede i Danmark.

III. *Series pastorum for kolonien Jakobshavn.*

1. 1749—54: Peder Egede (se under Claushavn nr. 2). Allerede i hans tid var der tale om at forsyne Jakobshavn med et større hus til skole og gudstjeneste — noget, som først efter mange og lange forhandlinger skulde blive realiseret ca. 30 aar senere¹⁾.

2. 1754—55: Nikolaj Lassen, f. Sønderborg 24; cand. ¹²/₄ 53, nc; ord. ¹⁸/₃ 54. Han kom til Jakobshavn for at afløse P. Egede, og tog i begyndelsen energisk fat med at lære sproget og tale med Grønlænderne. Men hans helbred, der var meget svagt, kunde ikke taale det barske klima, da vinteren kom. Dertil kom yderst ondsindede chikanerier fra stedets, efter alle meddelelser at dømme, meget raa og brutale købmand, Holms²⁾, side, saa at Lassen tilslut blev nødt til, for at undgaa sammenstød, at opholde sig den meste tid i grønlændernes huse. Da leve-maaden i landet paa den tid tillige var meget usel (se under Thrane ved Claushavn), ødelagdes hans helbred yderligere, saa at han besluttede sig til at hjemgaa allerede næste aar, trods det, at han derved maatte vente at udsætte sig for kollegiets vrede og ikke kunde vente befordring i fædrelandet for det første. Da han ikke findes

¹⁾ Peder Egede begyndte som den første i Nordgrønland at indføre den skik at begrave de døbte Grønlænderes lig i bræddeskister i stedet for den gamle maade: at indsy ligene i skind og tildække dem med sten. Da han imidlertid lod udgiften til brædder gaa paa kollegiets regning, erklærer dette ¹⁸/₃ 53, at det er bedre at blive ved den gamle skik, fordi det andet »vilde med tiden blive en kiendelig udgift«.

Det varede dog ikke længe, før den nye skik optoges af de døbte Grønlændere selv i større og større udstrækning, hvad de gamle kirkegaarde viser, i alt fald ved kolonistederne.

²⁾ Jørgen Holm, ansat 50; entl. 68. Var ved sin entledigelse kun assistent, saa han har kun været konstitueret som købmand — eller blev han maaske degraderet?

hos Wiberg, er han muligvis død, inden han kunde blive befordret, eller maaske bleven præst i Norge¹⁾.

1755—60: Efter Lassens hjemrejse var det — af mangel paa kandidater — ikke kollegiet muligt at besætte Jakobshavn med missionær, der var nok paa det grl. seminarium to seminarister, men de var ikke kandidater endnu. Stedet besørgedes derfor fra Claushavn, og det er da indlysende, at missionen har lidt meget, dels ved den omstændighed, at Thrane efter P. Egedes hjemgang 56 var eneste miss. i Diskobugt, dels og fornemmelig ved Thranes selvmord (se under Claushavn nr. 3).

3. 1760—63: Christen Fabricius, f. Rudkøbing prgd. 36; cand. ²/_s 56, 1; alumnus p. Ehlers kollegium; ord. ²⁸/_s 59. Blev udsendt 59 og tog til den nyanlagte koloni Ritenbenk²⁾, men blev 60 beordret til Jakobshavn. Han fortsatte trolig kampagnen for at skaffe missionen et hus til skole og kirke, men stadig uden held. Dog gaves der ham et betinget løfte, naar det i skrivelse af 19. aprilis 1763 hedder: *»imidlertid, naar menigheden skulde blive ved at formere sig, ville vi vel med tiden være betænkte paa, at sé den forsynet om ikke med en stadselig kirkebygning (hvori det just ikke behøves at følge Hernhuternes eksempel³⁾) saa dog med fornøden platz til at kunne bi-*

¹⁾ Er maaske identisk med Niels Lassen, der 1760 var res. kap i Hvidesø præstegæld, øvre Telemarkens provsti i Chrsands. stift, 65 blev spr. Lunds prgd., Dalernes provsti i samme stift, og døde ca. 80.

²⁾ Var egentlig udsæt til miss. ved Claushavn, men da miss. Stage der skulde have været til Godthaab, som ovenfor omtalt foretrak at forblive ved Claushavn, maatte Fabricius resignere og gik da til Ritenbenk som den plads, der for øjeblikket maatte anses for at trænge mest til en missionær.

³⁾ Hermed sigtes der rimeligvis til den omstændighed, at der ved Ny Hernhut ved Godthaab netop ved denne tid — eller kort før — var opført en mægtig, flerfløjet bygning, hvis ene fløj udgjordes af en stor kirke med spir; de andre fløje var missionærboliger, skole, udhuse etc. Missionskollegiet har ret i sin bemærkning om, at man ikke agtede at følge dette eksempel — lige indtil vor tid har bygninger og boliger i Grønland været langt under lavmaalet af de fordringer, der med rimelighed kan stilles.

vaane den offentlige Gudstjeneste.« Men der var langt til vejs ende endnu. 63 hjemgik Fabricius og blev ²⁵/₁ 65 spr. Lejrskov-Jordrup, hvor han virkede til sin død ⁵/₈ 86. Gennem sine 2 sønner og 4 døtre blev han stamfader til flere indtil vore dage blomstrende præsteslægter. Hans yngre broder var den bekendte naturhistoriker Otto Fabricius, Dr. theol., professor og biskop (1744—1822), som var miss. i Frederikshaab i Sydgrønland 1768—73 og senere blev Poul Egedes efterfølger som lektor i grønlandsk. 1780 udgav han sin berømte »fauna groenlandica«. Han har ogsaa gjort sig meget fortjent af missionen ved sine arbejder i og over det grønl. sprog.

1763—64 var der ingen præst ved Jakobshavn, fordi kandidat Sverdrup, som var destineret dertil, erklærede sig for endnu ikke fuldt forberedt til at gaa ud.

4. 1764—88: Jørgen Sverdrup, f. Alstahoug sogn i Nordlandene (Helgeland i Trondhj. stift) ¹⁶/₁₂ 32; cand. ¹⁷/₁₂ 62; 1; udn. ¹⁶/₈ 64; ord. ⁶/₄ s. a. — I den »forholds-ordre« (c: instruks), som missionskollegiet medgav Sverdrup, hedder det bl. a.: »Paa coloniens folk har han som præst og sjælesørger nøje agt — — — saa haver han flittig i sin journal at antegne dem, som maatte findes skyldige i nogen scandal, helst som Grønlænderne kunde være viidende om, og os det aarligen troelig communciere; (NB.) dog haver han derhos at bruge den præcaution og forsigtighed, stedse at omgaas, som hans christendom og embede udfordrer, alle og enhver med kærlighed og sagtomdighed etc.« — en ubehagelig anvisning til endog under vennskabs maske at drive spionage. Endvidere staar der i samme instruks: »I særdeleshed paalægges ham, saalænge han opholder sig ved Jakobshavn, hvor der er saa knap rum og lejlighed, endnu at have og beholde det unge meniske hos sig, som han overbringer med sig for at præpareres til catechet-embedet¹⁾, i værelse hos sig selv,

¹⁾ Han hed Lange og har sandsynligvis været et Vajsenhusbarn; han trivedes imidlertid ikke i landet og hjemgik 70.

uden at begiære noget á parte sted for ham» — et stift stykke at byde en ordineret præst saadanne vilkaar.

Anm. Nærmest naivt er det, naar kollegiet i officiel skrivelse af 7/6 70 ytrer det ønske, næsten i ordre-form, at »den ved missionens første anlæg brugte skik, at sammes betjentere spiste med de fornemmeste ved handelen« atter kunde indføres. Grunden til dette ønske er dels at »spare en skilling for enhver«, men navnlig for »om det kunde blive et middel til en almindeligere forstaaelse!« — o enfold! hvor er der vel rigere lejlighed for folk til at komme i totterne paa hinanden, end naar de sidder sammen ved bordet? Alene spisesedlen vilde jo give anledning til utallige rivninger, og hvem skulde være øverstbefalende med hensyn til at bestemme den? Forøvrigt er det notorisk, at miss. Sverdrup en tid føjede sig efter kollegiets ønske og holdt fælles husholdning med købmanden og assistenten (ifl. Egede Saabye: brudstykker af en dagbog), men dette kunde selvfølgelig ikke blive stedsevarende, et eneste uharmonisk element maatte jo opløse det hele.

Ved miss. Sverdrups ankomst var den kristne menighed ved Jakobshavn, der før talte godt 100 medlemmer, svunden ind til ca. 80, hvilket formodentlig maa tilskrives manglen paa stabile forhold i embedet. Som en følge af det utilstrækkelige tilsyn maa det ogsaa sés, at nogle af de kristne Grønlændere — vistnok i vinteren 63—64 — havde deltaget i et mord, som hedningene paa gl. grønlandsk vis forøvede »paa 3de udøbte og for hexeri beskyldte kvinder.« — Men ved Sverdrups virksomhed er der snart kommet orden i menigheden, og denne er atter tiltaget i antal, saa den ved slutningen af hans tid rimeligvis har talt ca. 200 medlemmer, dels ved selve kolonistedet, dels ved de nærliggende bopladser Igdlumiut, Kingigtok, Pitørkek og Sermermiut. Men Sverdrup holdt ogsaa standhaftig ud paa sin post¹⁾: allerede 11/4 65 vilde kollegiet forflytte ham til Claushavn, men han fik bestemmelsen forandret og blev ved Jakobshavn som det sted, der mest trængte til stabile forhold; senere i 84 (22/4) ønskede man atter, at Sverdrup,

¹⁾ Provst Koch skriver (l. c. pag. 468) at Sverdrup var »den meste tid« i Jakobshavn. Kopibogen der viser, at han intet andet sted har været ansat, men vel flere gange bestred ogsaa andre missionariater derfra.

der da var eneste provst i Grønland, skulde flytte til Holstensborg som et mere centralt sted, men atter gennemførte han at blive ved Jakobshavn, uagtet kollegiet ikke var helt tilfreds dermed. — Det var ligeledes Sverdrup, der endelig fik udvirket, at Jakobshavns store menighed fik en kirke¹⁾, men herom henvises til min afhandling i Kh. Saml. 5. V, 236 (suppleret af provst Koch i ovennævnte afhandling pag. 458, anm.).

Da den hernhutiske historieskriver Crantz havde udgivet sit berømte, bindstærke værk »Historie von Grönland«, blev missionskollegiet misundeligt og tænkte: »so eine ding muss ich auch haben«. De udtalte nemlig til Sverdrup 1766, at det var mærkeligt, at hernhuterne, der »kun havde plads ved én koloni og til største delen var ustuderede«, havde kunnet tilvejebringe allerede et saadant værk, der ikke blot var deres missions historie, men tillige indeholdt masser af oplysninger om Grønlands natur, folk etc., medens »alle vore missionarii, der i saa mange aar have tillige med handelen udbreed sig fast over det hele land,« ikke har bekymret sig »det allermindste om slige curiosa, ja ikke engang at anføre noget enten opbyggeligt eller remarquabelt«. — kollegiet glemte Egedernes relationer og Hans Egedes »perlustration af det gamle Grønland«, og det glemte ligeledes, at de hernhutiske missionærer havde saadanne kaar, at de forblev den længste tid af deres liv i landet, medens dette af mange grunde var ugørligt for vore missionærer. Sverdrup er den første, der — sikkert

¹⁾ At langtfra alle handelsfunktionærer var fjendtligsindet mod missionen, kan ses af, at flere af dem gav efter forholdene ret kostbare gaver til Zionskirken ved Jakobshavn. Saaledes forærede en købmand Abr. Falck (rimeligvis fader til to i »handelens« tjeneste ansatte bestyrere) i 1773 en kirkeklokke til den da paa-tænkte kirke; ^{12/10} 82 hjemsendte »oberassistent« Adam C. Thorning (f. 26; ansat 58; † som pensionist Krp. Eiland 07) en anvisning paa 10 rbd. »til Zionskirkens prydelse«, og i 88 skænkede købmand Svend Sandgreen (ans. 59; entl. 88, † Kbh. 92) 20 rbd. til 2 malmlysestager til kirkens alter, hvor de endnu bruges.

under store savn og med megen opofrelse — gennemførte at lægge sin livsgærning i Grønland, og en væsentlig grund dertil har sikkert været den, at han ingen børn havde, der skulde opdrages i Danmark.

1772—73 var Sverdrup i Danmark paa permission, og under dette ophold udnævntes han $\frac{6}{4}$ 73 til viceprovst i det nordlige provsti i Grønland¹⁾, med 100 daler i tillæg til missionærgagen. Hans instruks som provst lød paa, at han i løbet af 3 aar skulde visitere samtlige missionariater (o: Umának, Ritenbenk, Jakobs-havn, Claushavn, Christianshaab, Egedesminde (Disco) og desuden pr. skib Upernivik). Det andet aar skulde han tillige rejse til Sydbay (o: Holstensborg) for at træffe og konferere med provsten for det sydlige provsti, i forening med hvem han skulde indsende forslag, betænkninger etc. til kollegiet. Det 4de aar skulde han tilbringe hjemme ved sin egen mission — hvor han altid skulde have til hjælp »en adjunctus« — og derpaa begynde omgangen paany. Om alle visitatserne skulde han hjemsende udførlig beretning, tildels in duplo. Det væsentligste ved hans visitatorgærning var 1) at undersøge de døbtes og katekumernes kundskab, levnet og næringsmidler, 2) at efterse missionens indretning og økonomi de forskellige steder og udtænke forbedringer deri, 3) at undersøge og indberette om missionærernes opførsel, fremgang i sproget og deres gærning i det hele, 4) varetage danske og grønlandske missionsbetjentes og efterladtes interesser juridisk, 5) ind-

¹⁾ Provstierne oprettedes ifl. reskript af 18. marts 1773 (provst Koch nævner (l. c. pag. 475) 1770, men dette er næppe rigtigt — ialtfald ikke for Sverdrups vedkommende). Sydgrønlands provstis eneste viceprovst var Eigil Thorhallesen, f. Borg prgd. p. Island $\frac{11}{11}$ 34; cand. $\frac{28}{5}$ 61 (sm. dag som miss. Glahn), nc; ord. $\frac{20}{4}$ 65; miss. Godthaab 65—75; rimeligvis provst ligesom Sverdrup fra 73; † som provst og spr. Børgense-Skovby $\frac{7}{1}$ 89. Har skrevet bl. a.: efterretning om rudera (i Grønland) 76; beretn. og beskriv. over Grønlands søndre Distrikt (i manuskript); mon dette sidste er et svar paa missionskollegiets ovennævnte bebrejdelse mod missionærerne?

sætte missionærer og kateketer, 6) katekisere med unge og gamle i menigheden, 7) i særdeleshed arbejde paa ny testamentes o. a. bøger sproglige forbedring, 8) ordne missionær-omflytninger og 9) være forligsmand i stridigheder mellem handelen og missionen. — Provst Sverdrup havde altsaa — især naar hensyn tages til de mangelfulde og usikre befordringsmidler, der stod til hans raadighed — nok at gøre¹⁾, og det blev jo ikke mindre, ved at kollegiet stadig bebyrdede ham med nye hverv, snart med en eller flere kolonier, hvortil der ikke kunde skaffes missionærer, snart med kateketer til oplæring, som da de i 80 opsendte en monsr. Søren Braadt, student, fhv. skoleholder, som var antaget til kateket, men havde vist sig i besiddelse af »saare utilstrækkelig kundskab om de saliggørende sandheder« — for at Sverdrup skulde gøre ham færdig²⁾. — Men Sverdrup var posten voksen. Man sporer strax en anden gænge i det hele, der indføres en ordentlig forretningsgang, anskaffes kopibøger, kirkebøger etc., indrettes arkiver, sørges langt bedre for kateketers oplæring og ansættelse end før, sættes system i skoleundervisningen; rekvisitioner af bøger, skolemateriel etc. bliver konstantere og større — og fra kollegiets side er der stadig udelt tilfredshed med hans embedsførelse og nidkærhed. Det maa meget beklages, at den gode begyndelse med provsteinstitutionen ikke blev fortsat; missionen har lidt derunder til den nyeste tid, da institutionen først atter er indført, men med kun én provst for hele det mægtige, udstrakte land, en ordning,

¹⁾ Han tog sig ogsaa frivillige hverv paa. Da købmand Jens Peter H. Glomstad (f. 52, ansat 82) døde ved Jkshvn. ²⁴/₄ 88, paatog Sverdrup sig at være lavværg for enken Johanna Dorothea, f. Mecklenborg, der konstitueredes som købmand til ⁸⁰/₈ 88. Han varetog hendes interesser, dels ved handels- og leveranceforretningerne og inddrivning af Grønlændernes gæld til boet, dels ved en vidtløftig korrespondance med inspektoratet, som fortsattes endog efter hans hjemkomst.

²⁾ Hvor han blev af, véd jeg ikke. Han maa atter snart have forladt landet, da han ikke omtales senere.

der efter manges mening er utilfredsstillende i flere henseender. I Sverdrups tid skete det for Grønlands videre udvikling betydningsfulde, at staten overtog handelen, og at der fra 1782 ansattes to inspektører, en i Nord- og en i Sydgrønland til at varetage saavel handelens som Grønlændernes tarv.

Provst Sverdrup var en stille mand, som passede sin gærning uden bram og ikke gjorde noget som helst forsøg paa at blive bemærket. Uagtet han baade var herbarie-samler og oversætter af forskellige bøger til grønlandsk — 1779 hjemsendtes f. ex. Luthers katekismus og Pontoppidans forklaring — foreligger der mig bekendt intet trykt arbejde fra hans haand, ukendt af hvilken grund. Men heroppe er han ikke glemt, de ældste i menigheden ved at fortælle om hans kærlige og nidkære arbejde, som de har hørt om fra deres forældre og bedsteforældre, og de holder af hans minde, fordi han skaffede dem deres kirke. For mig staar han i en særlig glans, fordi han i en tid, hvor ellers de fleste præster hastede hjem til kødgryderne fra udlændigheden heroppe, og hvor konditionerne var saa ugunstige som aldrig senere, viede den grønlandske mission næsten en menneskealders utrættelige arbejde og usvækkede kærlighed¹⁾.

Provst Sverdrup blev 67 eller 68 g. m. en Grønlænderinde (blanding?) Mariana, død 85²⁾. Ikke saa lidt svæk-

¹⁾ Egede Saabye siger saaledes (dagbog, p. 141, anm.) om ham: »et lyst hoved, besad mange og grundige kundskaber, og et ædelt, varmt, trofast hjerte Jeg har ham, og hans opofrende venskab saare meget at takke; især lærte jeg ved ham og ved at agte paa hans embedsførelse, hvad det betydede, at være præst i Grønland.»

²⁾ Rimeligvis ca. 70%, idet kolonien Jakobshavns hovedbog udviser (ifl. den til provsten udleverede deputat-mængde), at hun maa være død mellem 7/8 og 20/6; og d. 20. maj har provsten faaet udleveret 3 brædder à 9 alen, netop hvad der medgaar til en ligkiste i Grønland. Hun har været enke, da hun blev gift med provst Sverdrup, og haft i hvert fald 3 børn, nemlig »Michel, provst Sverdrups stif-søn» (han hed Michel Michelsen Gratze og

ket paa helbredet¹⁾ hjemgik han ²⁹/₇ 88²⁾), blev allerede ¹⁹/₅ 89 udnævnt til spr. i Augvaldsnæs præstegæld, Karmesunds provsti i Christianssands stift; blev 92 æresprovst (præpositus honorarius) og 93 provst i provstiet; entl. som provst 01; som præst 05; † som pastor emeritus ²²/₄ 10.

Uagtet det var bestemt 1773, at provsten altid skulde have en anden missionær som »adjunctus«, blev dette dog kun tilfældet den korteste del af hans provstetid. Følgende missionærer var ham adjungerede:

a. 1773—77: Christian Gjerløff, f. Kbhn. ²⁶/₈ 47; cand. ²²/₆ 68, h (l); udn. ¹¹/₃ 73; ord. ²⁶/₈ s. a. Som adjunctus hos provsten erholdt han den glimrende løn af 32 rdl. aarl. foruden kostdeputatet; hvorledes han med familie har levet heraf, er en gaade. Miss. Umának ⁷/₅ 77 — ⁵/₁₀ 83. Boede 83—84 ved Godhavn. Efter hjemkomsten var han hjælpepræst, til han ¹⁹/₅ 86 blev spr. Hvidbjerg-Lyngs (provst ⁶/₆ 03), hvor han døde ²²/₁₁ 1821.

b. 1786—87: Jens Koch Lintrup (se series for Claushavn nr. 9). Har dog rimeligvis kun været her en kortere tid; idet han synes at have virket ved Egedesminde i alt fald en del af aaret (se der); men hvorledes det nu end forholder sig, er det sikkert, at han udsendtes til Jakobshavn som medhjælper for (el. event. afløser af) provst Sverdrup (skriv. fra kollegiet af ²⁹/₄ 86).

c. 1787—88: Caspar Grewe (se Claushavn nr. 8). Forflyttedes hertil ³¹/₃ 87, idet man ventede, at Sverdrup vilde hjemgaa. Heraf ses det, at selv kollegiet havde lært

var fra 83 harpunér ved hvalfangsten), »Constantze, hr. provst Sverdrups stif-datter« og endnu en datter, hvis navn ikke kendes, men som var g. m. national-kateket Andreas Sandgreen, som kaldes »provsten Sverdrups svigersøn«; han var sandsynligvis en blanding, søn af den ovenfor (pag. 25 under teksten) nævnte købmand S., han blev ca. 94 ansat i handelens tjeneste. — Kollegiet lover Sverdrup i skrivelse af ²⁹/₄ 86 at støtte denne hans sted-familie efter hans hjemgang »paa grund af Deres retskafne tjeneste.«

¹⁾ Jfr. provst Kochs oftnævnte afhandling pag. 469.

²⁾ Med skibet »Friheden«, skipper Niels Gudmandsen.

at betragte Jakobshavn som den betydeligste plads, idet det ansatte den i landet ældste og mest erfarne missionær dér. — Ankom til Jkshvn. $^{10}/_8$ 87¹⁾.

5. 1788—90: Caspar Grewe. Uagtet kollegiet som svar paa hans anmodning om hjemgang 90 meddelte ham, at det ikke var muligt at sende nogen successor, og derfor »ville De forblive til næste aar, da en eftermand skal vorde oversendt i den missionærs sted, som vorder beordret til at afløse Dem²⁾« — gik Grewe dog hjem $^{12}/_8$ 90³⁾ efter paa egen haand at have truffet aftale med Egedesminde missionær om at flytte til Jakobshavn, medens miss. Lintrup fra Claushavn skulde berejse Egedesminde — en ordning, der som omtalt ikke vandt kollegiets bifald. Imidlertid maa Grewe vel alligevel have faaet kollegiets anbefaling — formentlig p. gr. af sin 10-aarige tjeneste — de fleste blev kortere tid i landet — thi allerede $^{19}/_8$ 91 blev han kaldet til spr. Sørbymagle-Kirkerup, hvor han døde $^{28}/_8$ 1816.

6. 1790—92: Frederik Christian From, f. Gunderslevholm $^{31}/_{10}$ 58, cand. $^{13}/_4$ 85, nc (h); udn. $^{30}/_8$ ord. $^{28}/_8$ 87. Miss. Egedesminde 87—90, da han sua sponte sine lege — men efter aftale med miss. Grewe — gik til Jakobshavn (ankom $^{24}/_8$) for at overtage missionen dér. Rimeligvis var han af kollegiet udsét dertil, men først fra 91. Kollegiet bebrejder ham hans egenmægtige handlen, men ikke særlig haardt: »siden det nu er gjort, faar det derved at forblive.« — I Froms tid sendtes der til missionærerne en noget forandret instruks af $^6/_4$ 91, hvori det bl. a. hedder: »Til kateketer maatte fornemmelig vælges

¹⁾ Saaledes ifl. missionskollegiets skriv. til Grewe af $^{12}/_4$ 88; men ifl. kolonien Jakobshavns journal har Grewe nydt kostdeputat ved Jkshvn. for sig og kone fra $^{14}/_7$ 87.

²⁾ Atter et bevis paa min ovenanførte slutning angaaende missionskollegiets forandrede syn paa Jakobshavn — man kan ogsaa sige: paa at missionens tyngdepunkt har forskudt sig.

³⁾ Med skibet »Catharina«, skipper Jørgen Jensen Ravn. Hans kone rejste med, saa hun maa vel være død kort efter hjemkomsten, siden Wiberg intet ved om hende.

de af blandet ægteskab fødte drenge, hvoraf de vittigste, lærvilligste og sædeligste ligesom i et seminario maatte forberedes, og naar disse paa en à parte hjemsendende fortegnelse med fordelagtig vidnesbyrd vare udmærkede, vilde man være betænkt paa smaa præmier for dem etc.» — i denne tanke ligger spiren til seminarie-institutionen til uddannelse af indfødte kateketer, en indretning, som dog først 55 aar senere, nemlig 1846, skulde blive realiseret, dog i langt fra tilstrækkeligt maal. Først i 1906 er dette forhold tilfredsstillende ordnet. Allerede $\frac{25}{8}$ 92 hjemgik From, uvist af hvilken grund saa tidlig, med kollegiets tilladelse¹⁾. Var over 3 aar uden fast embede²⁾. Spr. Lillehedinge-Havnelev fra $\frac{15}{1}$ 96 til sin død $\frac{8}{4}$ 1823.

7. 1792—97: Rudolph Friderich Lassen, f. Finmarken, hvor faderen var handelsmand, $\frac{12}{8}$ 61, cand. $\frac{11}{4}$ 82, h (l); udn. $\frac{80}{8}$, ord. $\frac{28}{8}$ 87 sammen med miss. From. Var en vidtbefaren mand, født i Nordnorge, student fra Skalholt paa Island, missionær forskellige steder i Nordgrønland og til slut sognepræst i Jylland. Miss. Lassen udsendtes 87 til Upernivik forat afløse stedets første missionær³⁾, hvis tjenestetid var omme, men da missionen ved dette fjærntliggende sted opgaves, anbragtes han fore-

¹⁾ Med skibet »de tvende fruer«, skipper Anders N. Thuren.

²⁾ Boede en tid, i hvert fald i foraaet 94, i Sørbymagle, vist hos pastor Grewe. Vikarierede som spr. Lyderslev og Frøslev 95—96 (Kh. Sml. 5. V, 276).

³⁾ Olaver Gundløgssøn Dahl, f. Sølvenæs p. Island $\frac{5}{6}$ 45; grønland. alumnus 77; cand. $\frac{2}{6}$ 78, nc (h); ord. $\frac{7}{4}$ 79; † 88. Blev sommeren 79 udsendt som missionær til den nye station Upernivik. Missionen dér opgaves atter 89, og først 1825 »genoprettedes« den af miss. P. Krag v. Egedesminde o: han rejste to gange derop og fik anbragt en kateket, som kun blev 2 aar deroppe. Først i 1833 fik Upernivik atter fast missionær, nl. Christian Christensen Østergaard, f. Hee sogn $\frac{14}{7}$ 04; tænkte paa at gaa ud som miss. til Indien; cand. $\frac{80}{10}$ 32, nc (l-l); miss. Upernivik 33—41; spr. S. Felding-Assing $\frac{28}{4}$ 42, Husby-S. Nissum $\frac{10}{12}$ 50 (Understed-Karup $\frac{7}{10}$ — $\frac{27}{11}$ 64); entl. $\frac{10}{8}$ 77; † $\frac{21}{8}$ 83; har oprettet et legat paa 5300 kr. for den danske hedningemission, bl. a. i Grønland.

løbig ved Godhavn 89—92, fordi der ingen anden plads var til ham (i Umának, hvor provst Koch omtaler ham l. c. pag. 486, har han aldrig været ansat); kun faa aar efter var han eneste missionær i Diskobugten — saaledes vekslede forholdene hastig om i de tider. Ved den i indledningen omtalte omregulering og indskrænkning af missionariaterne af $24/4$ 92 fik Lassen Jakobshavn, Claushavn og Godhavn under sig, hvilke allerede $17/4$ 93 suppleredes med Egedesminde, som Holstensborgs missionær frasagde sig (jfr. indledningen) — saa at hans missionariat omfattede hele Diskobugt-omraadet, som han altsaa ene bestred i 4 aar¹⁾; hvad dette med de dengang brugte kommunikationsmidler vil sige, kan let indsés²⁾. Imidlertid var han en driftig og nidkær missionær, som efter bedste evne be-rejste sine vidtløftige distrikter.

Lassen er den første missionær, der i større udstrækning søgte — og ogsaa tildels fik — støtte hos det i 81 oprettede inspektorat i sine bestræbelser for sædelighedens fremme blandt handelens danske mandskab og for missionens fremgang og bedste i det hele taget. Han førte bl. a. en vidtløftig korrespondance med inspektør Schultz om en kirke ved Claushavn, hvortil befolkningen havde tilbudt at yde — og ogsaa ydede — bidrag i form af sammenskud af grønlandske produkter (i lighed med hvad der havde fundet sted ved Jakobshavn en snes aar tidligere), en sag, der forøvrigt, som saamange andre gode projekter i den tid, ikke gennemførtes — kollegiet udsatte den i 97 paa ubestemt tid, og antagelig er den endelig strandet eller

¹⁾ Han boede snart ved Jakobshavn, snart ved Egedesminde, og han hjemgik fra sidstnævnte sted ca. $1/8$ 97.

²⁾ Da missionærerne jo skulde befordres med handelens fartøjer og mandskab naar dette ikke var »anderswo engagirt«, maatte de tage lejlighed, som det faldt, og kom ofte til at gøre sene og besværlige efteraarsrejser. Da Lassen $12/11$ 93 vendte hjem fra en saadan sildig rejse til Claushavn, fik de meget haardt vejr paa sig, under hvilket de mistede 4 aarer og kun med møje bjærgede sig ind til Jakobshavn.

døet hen under de ved krigen 1807—14 fremkaldte forvirrede forhold. Hvortil saa de indsamlede midler er anvendt, er ikke godt at vide¹⁾. — At der i de tider har været en ikke ringe interesse hjemme for den grønlandske mission, kan ses af, at en norsk bonde Christoffer Siursen Hieltnæs i 93 skænkede 6 i skind indbundne eksemplarer af Brochmands postil til fordeling blandt missionariaterne.

At Lassen blev noget træt af sin anstrængende gærning, er ikke at undres over; han har ogsaa lidt under den samme vanskelighed, som saa mange andre grønlandske missionærer, nemlig at hans hustru ikke befandt sig vel i landet, hvorfor han allerede i 93 søgte hjemgang, subsidiært midler til at kunne lade sin familie opholde sig i Danmark, men begge dele nægtedes ham; han blev da trofast sin tid ud. — Spr. Storvorde-Seglflod $\frac{9}{6}$ 98; † $\frac{13}{11}$ 1811.

8. 1797—1801: Hans Peter Jansen, f. Kbhn. 67 (Erslev har 68); cand. $\frac{8}{11}$ 90, nc (h); udn. og ord. $\frac{25}{2}$ 91. Udsendes i maj 91 som missionær ved Egedesminde, men blev ved missionariaternes reduktion 1792 forflyttet til Umának, som han betjente til $\frac{9}{7}$ 97²⁾. I en tillægsinstruks, som medgaves Jansen ved hans oprejse til landet, hedder det bl. a.: »da vi erfare, at Confirmation ei overalt bruges, ville vi: at de, der i deres umyndige aar ere døbte og ei selv have svaret til deres daab, overalt skal confirmeres, men de, der som voxne ere døbte og selv have svaret til deres daab, maa ingensteds confirmeres, og bør i den anledning ministerial-bøgerne holdes ordentlig, saa at deraf kan erfares de døbtes alder.» Altsaa fra 1791 er

¹⁾ Se dog nedenfor under miss. Jansen.

²⁾ Var ifl. missionskollegiets anordning i vinteren 96—97 paa slæde ved Jakobshavn for paa forhaand at aftale alt vedrørende Diskobugtens missionariat med miss. Lassen i anledning af sin fremtidige overtagelse af embedet.

konfirmationen officielt indført i Grønland. — Overtog Diskobugstens missionariat ²⁴/₈ 97.

Miss. Jansen var meget utilfreds med at bo ved Jakobshavn, hvorfra hele Egedesminde syddistrikt var ret vanskeligt at berejse, og gjorde derfor anstalter til at faa det ordnet saaledes, at han kunde bo vexelvis ved Jakobshavn og ved Egedesminde. Men missionskollegiet traf en ordning, som unødvendiggjorde dette, og det gik saaledes til: Jansen foreslog at faa en dygtig kateket ansat ved Upernivik, for at de derboende døbte ikke skulde falde tilbage til hedenskabet, og han tilbød selv at skaffe en saadan kateket. Han traadte ogsaa i korrespondance med inspektør Bendike om skibsløjlighed til en saadan kateket, og fik tilsagn om, at den kunde skaffes. Missionskollegiet mente da, at Upernivik saa tillige skulde tilsés af en af de sydligere boende missionærer, helst hvert andet aar, og beordrede 1798 Jansen til at overtage dette hverv¹⁾. Men da Jansen protesterede mod at faa mere overdraget, end han i forvejen havde, traf kollegiet i 99 den ordning, at Jansen skulde blive ved Jakobshavn og derfra besørge alle »indenbugts steder« : alt fra Christianshaab til Umának, medens Umánaks missionær, Ostermann, skulde flytte til Godhavn eller Egedesminde, hvor der nu kunde skaffes ham bolig, og betjene alle »udenbugts steder« : Egedesminde, Godhavn og Upernivik-rejserne. Denne ordning kom ogsaa i stand — paa papiret, for ingen af missionærerne vides at have været ved Upernivik, og hvad en kateket angaar, viste det sig dels snart meget vanskeligt og tilsidst umuligt at faa nogen til at gaa op til det fjærne, tildels hedenske sted, og dels mødte sagen selv og især spørgsmaalet om mandens befordring dertil saamange vanskeligheder fra handelens side, at den løb ud i sandet, og endelig som saa meget andet standsedes helt ved krigen 07—14.

¹⁾ Fordi Godhavn, hvorfra besejlingen af Upernivik vilde komme til at ske, laa i hans missionariat.

Miss. Jansen fortsatte sin formands bestræbelser for at faa Claushavn forsynet med kirke, men med lige saa ringe held. Han foreslog inspektøren i det mindste at søge anskaffet for de indsamlede penge en malet altertavle til det lokale ved Claushavn, der benyttedes til gudstjeneste, naar præsten var der, men mødte modstand, idet inspektøren meddelte ham, at nogle af giverne var begyndt at fordre deres penge tilbage, hvis de ingen kirke fik. Da der i Claushavns nuværende nye kirke findes en gammel, malet, meget grim altertavle (Kristus i Getsemane), er det jo muligt, at Jansens forslag er gaaet igennem, men sandsynligt er det ikke, idet maleriet er dateret 1799, og saa tidlig kan sagen næppe være fremmet. Og billedet er saa gyseligt, at det kun kan være malet efter bestilling til Grønland, mulig dog givet af missionskollegiet.

Af kopi- og kirkebøgerne fra Jansens tid faar man det indtryk, at han har været en omhyggelig og samvittighedsfuld missionær. Men som saa mange andre missionærer er han blevet træt af sin anstrængende gærning, og allerede 98 søgte han tilladelse til at rejse hjem et aar før sin tid, altsaa 1800. Dette blev ikke bevilget, og han blev da til 1801; hjemgik $\frac{7}{10}$ med skibet „Jupiter“, skipper Broder Rieverts. — Spr. Nimtofte-Tøstrup $\frac{18}{2}$ 02; Saltum-Hune $\frac{17}{7}$ 07 til sin død $\frac{26}{4}$ 25.

9. 1801: Jakob Mathias Fugl, f. Aastrup i Jylland 74; grl. alumnus 99; cand. $\frac{26}{4}$ 98, nc (h); ord. $\frac{1}{3}$ 01. Han beskikkedes til missionarius ordinatus ved Jakobshavn og udsendtes i maj maaned med det dertil bestemte skib. Men da skibet ved sin ankomst til Grønland anløb anlæget Kronprinsens Ejland i Diskobugtens munding og skulde losse og lade dér, gik Fugl en dag ($\frac{3}{9}$) i land paa en af øerne for at spadserere og sé sig om. Da han imidlertid udeblev, eftersøgte man ham i flere dage, men skønt hele øen paa det omhyggeligste blev gennemsøgt, fandtes han ikke. Han antages enten at være falden i en klipperevne eller — hvad der er sandsynligere — styrtet ud over en

bratning i vandet¹⁾. Jakobshavn maatte derfor 1801—02 besørges fra Egedesminde²⁾.

10. 1802—13: Eskild Sønnichsen Bram³⁾, f. Stobbum i Sønderjylland 73; cand. ¹²/₇ 96, nc (l. nc); udn. ¹²/₈, ord. ²²/₄ 02. Blev antagen til grøn. alumnus 99 og opsendt i anledning af miss. Fugls forsvinden. Afrejste fra Kbhvn. ¹⁸/₅ og ank. Jkshvn. ⁸/₈ 02 med skibet »Den unge August«, skipper Thomas Jessen Holke. Var en driftig og flittig missionær, som hyppig og utrættelig berejste sit vidtløftige missionariat. Paa grund af dettes vidtstrakthed ansøgte han gentagne gange kollegiet om at blive fri for Umának, men kunde, paa grund af manglen paa tilgang af kandidater og af kassens fattigdom, ikke opnaa dette. Dog strakte kollegiet sig saa vidt, at det ekstraordinært betalte omkostningerne ved hans Umánaksrejser; missionærerne skulde ellers selv bestride rejserne (jfr. indledningen). Miss. Bram tog sig med særlig iver af skolevæsenet — som jo skik var i rationalismens tidsalder⁴⁾ — og var ivrig for at faa saa megen læsning som muligt udbredt blandt befolkningen⁵⁾. Et bevis paa hans interesse for skolevæsenet skal senere blive anført. Han var for saa vidt forud for sin tid, som han 1804 foreslog kollegiet at formaa direktionen for handelen til at modtage, udsende og forhandle fra butikkerne grønlandske bøger — et godt forslag, som dog ikke vandt bifald og som endnu ikke den dag idag er realiseret. — Bram har, i modsætning til saa mange andre missionærer særlig i tidligere tid, staaet i et gennemgaaende godt forhold til handelens funktionærer. Dette fremgaar dels af den meget venskabelige tone, der gaar igennem hans kor-

¹⁾ Det var saaledes ikke — som provst Koch i sin afhandling (pag. 468) antager — paa en embedsrejse, miss. Fugl omkom.

²⁾ *Akkurat 100 aar efter var det omvendte tilfældet.*

³⁾ *Ikke Braëm, som Wiberg har.*

⁴⁾ Bram var vist forøvrigt — at dømme efter spredte ytringer i hans skrivelser — ikke »fuldblods« rationalist.

⁵⁾ 1802 opsendtes efter rekvisition bl. a. 150 salmebøger, 140 ny testamenter og 50 katekismusforklaringer.

respondance med inspektør Motzfeldt, dels og især af den omstændighed, at han i 1808, da købmanden ved Jakobshavn, cand. jur. Christian Frederich Hount¹⁾, døde paa en tid, da det ikke var muligt at faa forbindelse med de andre kolonier, overtog og i 6 uger ledede handelen ved stedet, for derved at varetage den afdødes og hans families tarv.

Anm. Som et kuriosum skal her anføres en liste over de ting, som ifl. Brams aftale med inspektøren blev reglementerede som »inventarier for missionæren ved Jakobshavn«, og som skulde anskaffes og vedligeholdes af den kgl. grl. handel:

2 borde, 1 topsengested, 8 ryslæders stole, 1 jærngryde, 1 brandjærn, 1 fyhrgrøde, 1 stegerist, 2 stegepander, 2 ildtænger, 1 ildskuffe, 1 kakkellovnsrist, 6 par bordknive, 1 stk. ildpuster, 1 stk. brændesaug med stilling, 1 saug-blok, 1 vandaag, 1 øxe, 1 kobber-thekjedel ca. 2 $\mathcal{W}$'s, 1 ditto ditto ca. 6 $\mathcal{W}$'s, 1 ditto potte m. laag ca. 7 $\mathcal{W}$'s, 1 ditto m. ditto ca. 2½ $\mathcal{W}$'s, 1 ditto dørs slag ca. 2 $\mathcal{W}$'s, 1 ditto casterolle ca. 14 $\mathcal{W}$'s, 1 vandøse, 4 lysæstager, 1 malm morter med støder, 1 flskeske, 1 rivejærn, 1 vandtok (apparat til at hugge is op med). Desuden de fornødne vaskeballier, vandspande, træbakker og træskeer. —

I forhold til det af provst Koch pag. 457 omtalte inventar for missionæren ved Frederikshaab var dette jo meget flot; der har altsaa hersket en forskellig praxis i Nord- og Sydgrønland — hvad der rimeligvis afspejler inspektørernes forskellige velvilje mod missionen. Men det kan alligevel ikke nægtes, at især hvad det egentlige møblement angaar, var dette saare sparsomt, navnlig i sammenligning med de møbler, der fandtes som inventar ved de hernhutiske etablissementer (saa som finerede chatoller, sofaer, armstole etc.).

Ligeledes skal her — for at give et begreb om levemaaden i Grønland i de tider — eksempelvis nævnes det »commissionsgods«, som miss. Bram fik udsendt i 1804 (altsaa uden for »deputatet«):

16 $\mathcal{H}$ kaffebønner, 3 $\mathcal{H}$ kongothe, 12 $\mathcal{H}$ svedsker, 4 $\mathcal{H}$ rosiner, 3 $\mathcal{H}$ korender, 1½ $\mathcal{H}$ hvidt peber, 1 $\mathcal{H}$ kommen, 12 $\mathcal{H}$ risengryn, 1 $\mathcal{H}$ allehaande, 8 $\mathcal{H}$ tørrede kirsebær, 2 lod kanel, 1 lod nelliker, 2 lod kardemomme, 2 lod muskater, 1 lod muskatbomme, 3 glas eng. sennep, 4 $\mathcal{H}$ tamarinder, 1 glas agurker, 1 gl. asier, 1 gl. Provençoolie, ¼ $\mathcal{H}$ stivelse, 8 $\mathcal{H}$ raffinade, 16 $\mathcal{H}$ kandis, 8 $\mathcal{H}$ brun pudder-sukker, 10 $\mathcal{H}$ hvid sirup, 1 anker dansk brændevin, 10 pletter kommenakvavit, ¼ anker fransk brændevin, ¼ ank. gl. rom, ½ ank. rødvin, ½ ank. ung vin, 10 pter. vineddike, 1 skp. havregryn, 1 skp. bankebyg.

¹⁾ Født 1767, ansat i landet (Umának?) 99; bestyrer Jkshvn. ^{10/7} 02 kst. insp. Godhavn 03—04; † Jkshvn. ^{20/4} 08; om hans giftermaal se Fleischernes slægtstavle nedenfor.

14½ $\mathcal{H}$ holstensk ost, $\frac{1}{4}$ td. Lyngbye tvebakker, 1 lispd. 5 $\mathcal{H}$ surkaal, 1 lp. 5 $\mathcal{H}$ snittebønner, $\frac{1}{2}$ anker rødder og grønt, $\frac{1}{4}$ anker rødløg, $1\frac{1}{2}$ lp. Christiansfeldter-lys, timian for 58 skill., 2 stkr. ovenlak, 20 $\mathcal{H}$ engl. Liverpol tobak, 4 jyske pottes, 2 ditto pander, 1 stentøjs-terrin med laag og fad, 2 par fruentimmer-handsker, 1 par mands ditto, $\frac{1}{2}$ lod sysilke, 1000 kirke-oblater.

Dette var, i sammenligning med udsendingerne til andre danske, en meget stor og flot rekvisition, som beløber sig til over 130 daler — det vil erindres, at gagen dengang kun var 300 daler, hvoraf embedsrejse-udgifter tillige for største delen skulde udredes. —

Missionær Bram oplevede og gennemlevede i Grønland omtrent hele krigsperioden, i alt fald dennes for Grønland værste aar. Angaaende denne periode kan henvises til en meget læseværdig afhandling af provst Schultz-Lorentzen i tidsskriftet „Atlanten“ s 64—67de hefte. Jeg skal dog her gribe lejligheden til at supplere nogle punkter i den nævnte fremstilling af tidsrummet. Naar det i provstens afhandling siges (pag. 368), at kommunionvinen slap op, saa at menigheden ikke kunde gaa til alters, saa gælder dette ikke for Jakobshavns missionariat; altergangene og altergæsternes antal er stadig det sædvanlige. Dette forklares imidlertid ved en skrivelse af 25. august 1810 fra inspektøren, hvori han meddeler tilladelse til, at der maa debiteres miss. Brams regning 1 stk. bedste blaa ræveskind, „hvorfor De fra en engelsk hvalfanger har indkøbt communion-viin“. Ræveskind er ellers monopoliserede. — Mangelen paa krudt og bly under krigen har i alt fald for blyets vedkommende været mindre følelig ved Jakobshavn, atter takket være miss. Bram, der efter anmodning fra fangerne ved stedet i 1810 gav initiativet til, at det bly, hvormed Jakobshavns kirkes spir var tækket, blev nedtaget og efter vægt solgt ud til Grønlænderne. — Naar det i provstens afhandling (pag. 379) siges, at af de 5 daværende missionærer Fleischer (Julianehaab), Jessen (Frederikshaab), Wolf (Godthaab), Hartz (Egedesminde) og Bram sendte Wolf 1809 sin familie hjem til Danmark, hvad de *andre ikke kunde gøre, da der ingen skibe kom til deres kolonier*, saa bør dette suppleres med, at Jessen var ugift

og at Hartz og Bram ikke kunde sende deres familier hjem tillige af den grund, at de var grønlandsk gift. — Fremdeles naar det i afhandlingen (pag. 384) berettes, at »netop lige før krigens udbrud havde direktionen en udmærket plan om at oprette en slags højskole for indfødte især for at uddanne dem til at komme i handelens tjeneste, en plan, som var støttet af insp. Motzfeldt« — saa bør dette suppleres med, at miss. Bram gav, om ikke initiativet, saa dog et meget vægtigt bidrag til denne plan, hvad der fremgaar af en skrivelse fra Motzteldt, dateret 27. maj 07, hvori det hedder: »Deres V^{heds} mig i ærede skrivelse af sidste 1. februari meddelte betænkning og plan¹⁾ angaaende et lære-instituts oprettelse til skolelæreres dannelse¹⁾ og oplysningsvæsenets fremme i dette inspektorat, har jeg med inderligste fornøjelse igjennemlæst og jeg giver Dem herved det løfte ej alene at ville af yderste evne befordre udførelsen af Deres plan¹⁾, men jeg tør endog (: med hensyn til den kgl. handels-directions idelig visende iver i at fremme enhver for landet gavnlig indretning:) give sikkert haab« : om at det fornødne pengebeløb vil blive skaffet tilveje. — Naar endelig provst Schultz-Lorentzen i sin afhandling siger (pag. 380), at næsten alle missionærerne rejste hjem i denne kritiske tid etc. »i Nordgrønland rejste miss. Bram ved Jakobshavn hjem 1813. Men med ære maa vi blandt alle nævne miss. ved Egedesminde, Bernhard Hartz« — saa vil jeg hævde, at Bram ogsaa bør nævnes med ære, alene af den grund, at han blev over sin tid, var ialt 11 aar i Grønland, en af de længste da naaede tjenestetider, medens Hartz kun blev sine reglementerede 10 aar. —

1812 var miss. Brams tid omme, og kollegiet meddelte ham tilladelse til hjemrejse, men tilføjede et tilbud om 100 rbd. i aarl. tillæg og dobbelte vartpenge, 160 rbd., ved

¹⁾ Udhævelserne af mig. Det synes virkelig heraf at fremgaa til evidens, at Bram har haft en meget væsentlig del i denne — desværre aldrig realiserede — plans fremkomst. —

hjemkomsten, hvis han vilde blive længere i landet. Han blev da endnu et aar og hjemgik 1813; rejste fra Jkshvn. medio juli og tog til Danmark via Godhavn, hvortil »Hvalfisken« ankom $\frac{8}{8}$ som eneste skib til Nordgrønland det aar. Han er da rejst hjem sammen med mineralogen Giesecke, der var kommen til Grønland for at anstille undersøgelser 06 og altsaa ufrivillig kom til at blive 7 aar i Grønland. —

Miss. Bram blev $\frac{13}{4}$ 03 1. gang g. m. blandingen Sofie Dalager (dt. af ass. v. Jkshvn. Andreas Peter D.¹⁾ ans. 72; † Jkshvn. 20, og hustru Juliane); hun døde $\frac{19}{8}$ 04. Et halvt aar efter $\frac{14}{9}$ 04 (efter kirkebogen fejlagtig 05) blev han anden gang gift med blandingen Pauline Irgens²⁾. — Spr. Klim-Torup-Vust $\frac{5}{9}$ 14, † $\frac{11}{2}$ 15. Enken vendte i 1818 tilbage til Grønland, hvor hun først levede en aarrække ved Jakobshavn, tildels — paa grund af uøkonomi — i trang; senere flyttede hun til udstedet Agto i Egedesminde syddistrikt, hvor hun døde $\frac{11}{7}$ 65. Skønt der var mindst 5 børn, og mindst én af døtrene er bleven gift i Grønland, har jeg dog aldrig truffet eller med vished kunnet opspore nogen descendent herfra; der skal findes nogle ved Upernivik. 1821 blev 4 af børnene paa foranledning af miss. Løchte hjemsendt og anbragt paa Vajsenhuset; det synes, som om ogsaa det 5te barn, en dreng, i 23 er blevet anbragt sammesteds. Men midt i 20-erne er datteren Maren atter i Grønland, hvor hun da er for-

¹⁾ Søn af købmand Christopher Carl Dalager, der allerede i 57 var købmand ved Ritenbenk, hvilken koloni han ca. 74 flyttede til dens nuværende plads; umiddelbart derefter forflyttedes han til Jakobshavn, som han bestyrede til $\frac{18}{9}$ 84, derefter til hvalfangst- og handelsanlægget Klokkehuk (eller Arveprinsens Eiland, som det ogsaa kaldtes), som han anlagde og derpaa bestyrede til sin død 99. Har endnu en talrig slægt i Diskobugten. Han var broder til den bekendte købmand Lars Dalager, der 1752 udgav »relationer angaaende Grønland«. —

²⁾ Datter af købmand Irgens og hustru Ane Dorff (se nedenfor under Hartz).

blevet trods gentagne forsøg fra Moderens side paa at faa hende ambligeret i Danmark. I slutningen af 30-erne var der ved Ritenbenk en kort tid ansat en ung dansk haandværker, Eskild Sønnichsen B., som jo utvivlsomt har været en søn af missionæren, muligvis af 1ste ægteskab, da han andensteds ses at have været ca. 21 aar gl. i 1824. —

11. 1813—16: Bernhard Hartz, f. Svorchmoe ved Trondhjem ^{15/7} 81; cand. ^{20/1} 06, h (h); udn. ^{21/2} 06; ord. ^{28/2}. Udnævntes saa hurtig efter examen for at ansættes ved Egedesminde, fordi missionæren dér *sine lege* var hjemgaaet 1805. Fik allerede i skrivelse af ^{10/8} 12 besked om eventuelt, hvis Bram hjemgik, at gaa til Jakobshavn med et aarligt tillæg paa 100 rbd., og om, at han da rimeligvis vilde blive eneste missionær i hele landet. Ligeledes: at kollegiet ved tidernes ugunst (o: p. gr. af krigen) ikke vilde kunne træffe bestemmelse om alle enkelte forhold, men maatte overlade det meste «til missionærens skjønnende». Da saa Bram hjemgik 13, og Hartz afløste ham (ank. Jkshvn. ^{30/8}), hjemsendte han samtidig en skrivelse, hvori han skildrede de betænkelige følger, det vilde faa, naar landet saaledes næsten ganske blottedes for missionærer. Heri turde én af grundene ligge til katekét Bertelsens ordination, hvorom nærmere nedenfor. Hartz foreslog gentagne gange¹⁾ at optage den gamle skik at oversende unge danske, der kunde uddannes og ansættes som kateketer i landet, men kollegiet kunde, skønt det indrømmede det ønskelige deri, ikke fremme forslaget paa grund af missionskassens magerhed. —

1813—15 var Hartz eneste missionær i hele Grønland, o: kun Nordgrønland kunde tildels berejses af ham for Diskobugtens og Umának-fjordens vedkommende; for Syd-

¹⁾ Han har vel ment, at naar man blev ved, fik man tilsidst sin krig igennem, en fremgangsmaade, som ofte med held har været anvendt i den grønl. miss.'s historie, og som især miss. Kragh ved Egedesminde drev til fuldkommenhed, — men Hartz' forslag fremkom i en altfor uheldig tid.

grønland havde det med hensyn til tilsyn ingen reel betydning, at han blev i landet. Trods stadige, dog stedse svagere, anfald af skørbug berejste han flittig alle de steder, han kunde overkomme.

Dog skulde det alligevel faa stor betydning for Sydgrønland, at der overhovedet blev en ordineret mand tilbage i landet. Med kollegiets skrivelse af 27/5 14 fulgte nemlig biskoppelig fuldmagt (dat. 28/5) fra biskop Münster til at ordinere national-kateketen Frederik Bertelsen ved Sukkertoppen¹⁾, »der fra forrige miss. Wolff og flere har anbefalende vidnesbyrd om sin duelighed, retsindighed og sædelighed«. Biskoppen giver i en særlig skrivelse en meget detailleret besked om fremgangsmaaden ved ordinationen og gode raad m. h. t. ordinationstalen, eden efter ordinationen, Bertelsens introduktion hos menigheden og de danske m. m. m. Det er kuriøst at sé, at den latinske messe, som var et stridsspørgsmaal ved den forrige ordination i Grønland 1775²⁾, af biskop Münster beordres oversat paa grønlandsk. Da ordren om ordinationen først kom til Jakobshavn sidst i august 14, var det ikke muligt at faa den fuldbyrdet det aar, hvad der ikke faldt i god jord hos kollegiet³⁾, rimeligvis under paavirkning af,

¹⁾ Den første ordinerede Grønlænder Frederik Bertelsen (grl. øgenavn »naparutak«) var søn af kateket Bertel Laersen [Vajsenhusbarn, udkom til landet 1739, kateket Godthaab 39—57, g. m. Grønlænderinden Susanne, forflyttet til Sukkertoppen (anlagt 55); ordineret til missionær 64, † 8/12 82. Omtales som meget dygtig og nidkær, hernhutisk paavirket; 3 af hans sønner blev dygtige kateketer]. Fr. Bertelsen var ved sin ordination en gammel mand (f. Godthaab 27/4 50); han blev særlig bekendt ved sin dygtige optræden mod en sværmerisk vranglærer Habakuk og hans tilhængere. Han var miss. ved Godthaab til fuld tilfredshed indtil 1826, † 28.

²⁾ Se ovenfor under miss. Balwig ved Christianshaab.

³⁾ »Unødig(!) vilde man, at missionæren hr. Bertelsen først skulde ordineres dette foraar, især da han i sit brev melder, at vilde møde Dem ved Holsteensborg« (kollegiets skrivelse til Hartz af 20/4 15).

at insp. Myhlenphort i Sydgrønland fraraadede Bertelsens ordination. Men $9/7$ 15 fandt ordinationen sted ved Holstensborg¹⁾, i Grønlands ældste kirke, kaldet Bethel (indviet $6/1$ 1775). Hartz' fremgangsmaade ved højtideligheden vandt kollegiets fulde tilfredshed.

Der var saaledes nu to missionærer i Grønland, ved Godthaab og Jakobshavn. Men dette varede kun 1 aar. Allerede 1813 havde Hartz søgt hjemgangstilladelse det følg. aar²⁾. Grunden hertil var ikke udelukkende mandens svage helbred, men maa snarere søges i, at han gerne vilde have embede i sit fødeland Norge, hvor hans gamle forældre levede, hvortil kollegiet ogsaa tilsiger ham sin støtte og anbefaling. Af denne grund gentog han hvert aar sin begæring, men gik dog først hjem 16³⁾. Om han da har benyttet kollegiets tilbud om anbefaling og søgt embede i Norge, og om maaske dette p. gr. af spænding mellem de nylig fraskilte lande ikke har kunnet lade sig gøre,

¹⁾ Ialt har følgende ordinationshandlinger fundet sted i Grønland:

- 1) 1764 ordineredes B. Laersen (dansk kateket) ved Kaugamlut ml. Sukkertoppen og Holstensborg; det var kol. Sukkertoppens første plads (Laersen ordineredes af miss. Lauritz Gregersen, f. Kbhn. $14/10$ 31, cand. $11/8$ 60, nc; ord. $2/8$ 60; miss. Godthaab 60—64; spr. Todbjerg-Mejlby $18/8$ 65 til sin død $28/7$ 1811).
- 2) 1775 ord. Balwig (dansk cand. theol.) ved Christianshaab af Egede-Saabye.
- 3) 1815 ord. Bertelsen (grønl. kateket) ved Holstensborg af Hartz.
- 4) 1902 ord. Elias Petersen (grl. overkat. v. Sukkertp.) ved Godthaab af lektor, sognepr. i Lyng-Uggeløse Chr. Rasmussen.
- 5) 1909 ord. Gustav Olsen (grl. overkat. v. Jkshvn.) ved Jakobshavn af provst Schultz-Lorentzen til missionspræst ved Kap York.
- 6—7) 1910 ord. Karl Chemnitz (grl. overkat. v. Godthaab) ved Godthaab, og Mathias Storch (grl. overkat. v. Jkshvn.) ved Jakobshavn, begge af provst Schultz-Lorentzen.

²⁾ Kollegiet var meget glad ved Hartz og holdt stærkt fast paa ham; i skriv. af $30/4$ 15 hedder det: »ønskeligst var det, om De stedse kunde forblive i landet, hvormed man tror Dem som gift med en Grønlænderinde bedre faren». —

³⁾ Den $9/8$ med briggen »Freden», skipper Lauritz Mathiesen.

eller han straks har resigneret fra dette sit ønske, er ikke til at afgøre.

Miss. Hartz blev $\frac{6}{8}$ 07 (Wiberg har fejlagtig 06) g. m. Sara Margrethe Lammersen, d. $\frac{7}{2}$ 90, dt. af assistent ved Claushavn Johan Friderich L. (f. 1763, ansat 84; † Jkshvn. 26) og hustru, blandingen Ane Dorff [sønnedatter af fhv. kateket Johs. Pedersen D. (ansat i handelen 1755, entl. som bestyrer 79; † Egdsmd. 87); hun var 1. gang g. m. købmand Niels Fogh Irgens (f. 1750; ansat 69; † Chrhaab juni 87); hun døde $\frac{14}{10}$ 27 i miss. Kraghs hus ved Egedesminde]; Hartz's enke overlevede sin mand i mange aar, blev i Danmark, i førstningen under meget trykkende kaar, og døde først efter 68. — Hartz blev efter sin hjemkomst allerede $\frac{26}{2}$ 17 spr. Gudum-Fabjerg, hvor han døde $\frac{20}{2}$ 22. De voldsomme anfald af skørbug, hvorefter han stadig, men især i de første aar af sit Ophold i Grønland, led meget, har vel bidraget til hans tidlige død. —

1816—17 var der ingen missionær ikke blot i Diskobugten, men i hele Nordgrønland. Fr. Bertelsen ved Godthaab var den eneste præst i hele landet. Men nu lysnede det; der var (ifl. kollegiets brev til Hartz af $\frac{30}{4}$ 16) paa »det grønlandske seminarium» 3 alumner¹⁾, som forberedtes ved undervisning i sproget og ventedes at skulle absolvere embedsexamen saa tidlig, at de kunde udsendes 17. De blev ogsaa færdige, ordineredes samme dag og udsendtes alle 3 i løbet af sommeren 17. De tre »seminarister» var Christian Frederik Jacobsen (f. Bislev 88, cand. $\frac{22}{10}$ 16, nc (h); udn. $\frac{25}{3}$ 17; ord. $\frac{9}{4}$; miss. Umának 17—23; spr. Broust $\frac{26}{3}$ 24— $\frac{26}{3}$ 58; † $\frac{2}{11}$ 59), J. J. K. Løchte (se nedenfor) og Andreas Fridsch Hønne (f. V. Vedsted prgd. $\frac{1}{11}$ 92; cand. $\frac{13}{1}$ 17, l (h); udn. $\frac{28}{3}$ og ord. $\frac{9}{4}$ 17; miss. Holstensborg-Sukkertoppen 17—23; spr. Roager i Sønderjyl-

¹⁾ 1815 var der kun 2 (kollegiets brev til Hartz af $\frac{30}{4}$ 15). At dømme efter deres færdighed i grønlandsk maa den sidst tilkomne være Jacobsen, der efter 3 aars ophold i landet endnu kun daarlig kunde gøre sig forstaaelig for Grønlænderne.

land $10/12$ 24— $25/6$ 60; † $29/9$ 67: besørgede 24 en revideret og forbedret udgave af Poul Egedes oversættelse af Th. a Kempis: Kristi efterfølgelse). —

At missionen i disse aar, hvor der kun var ganske enkelte præster i landet, ikke gik helt i stykker, skyldes udelukkende de dygtige grønlandske kateketer eller kateketformænd, til hvem tilsynet var overdraget. For Nordgrønlands vedkommende skal her nævnes Lars Abelsen Schmidt ved Egedesminde (senere 25—27 kateket ved Upernivik), Lorentz Noahsen ved Jakobshavn og Jakob Hammond ved Umának. Underviste og oplærte af præster fra rationalismens pligttro tid var de næsten overalt yderst pligtopfyldende til at undervise ungdommen og katekumenerne, opretholde sædelighed og orden, saavidt det stod til dem, afholde gudstjenester og morgen- og aftenbønner, som dengang afholdtes skiftevis i husene, og berejse deres ofte vidtløftige distrikter for at føre tilsyn med de øvrige kateketer. —

12. 1817—23: Johannes Jakob Kjeld Løchte, f. Nykøbing F. $9/8$ 86; cand. $18/1$ 17, nc (h); udn. $28/3$ og ord. $9/4$ 17. Det første aar af sin embedstid betjente Løchte tillige Egedesmindes missionariat, altsaa hele Diskobugtomraadet, og da der, som følge af at der aaret forud ingen præst havde været i Nordgrønland, overalt var mange ministerialia at foretage, maatte han rejse overordentlig meget. Omkostningerne ved disse rejser, ca. 235 rbd., tyngede saa svært paa hans i forvejen ved forskud belastede konto, at kollegiet gik ind paa ekstraordinært at udrede det halve. Fra 1818 blev missionariatet betydelig mindre, idet der endelig igen ansattes en missionær ved Egedesminde.

Det mangelfulde missionær-tilsyn i de foregaaende aar mærkedes stærkt i Løchtes første embedsaar, især med hensyn til sædeligheden, baade mellem de Danske og Grønlænderne og mellem Grønlænderne indbyrdes. Ja der forekom endog det graverende tilfælde, at en dansk købmand i stedet for sin hustru, som han efterlod — eller forlod

— i Kjøbenhavn, medbragte til landet en ung pige, med hvem han efter sigende levede i forargeligt samliv. Blandt Grønlænderne mærkedes den sædelige slaphed ogsaa i en stærk tilbøjelighed til at forlange skilsmisse, noget, som dog snart hørte op og som heldigvis aldrig har slaaet rod heroppe; der foreligger, saavidt mig bekendt, kun ganske faa tilfælde af virkelig skilsmisse i Grønland, og alle fra ældre tid.

Det var paa en maade heldigt nok for miss. Løchte, at han maatte rejse saa meget det første aar. Missionsboligen ved Jakobshavn var nemlig ved hans ankomst ubeboelig p. gr. af forfald. Da kirken i 1779 blev opført, var der i dens venstre ende indrettet en lejlighed, bestemt bl. a. for missionæren. Dertil blev den dog vistnok aldrig benyttet, da den var uopvarmelig; men der opførtes lige overfor kirken en lille bolig, der dog kun bestod af én ordentlig stue, et lille, mørkt kammer og et køkken. Denne blev saa istandsat, medens Løchte var paa rejse. Den store Zionskirke var ved hans ankomst ogsaa meget forfalden, men det lykkedes ham ved energiske forestillinger og kollegiets bistand at faa handelsdirektionen til nogenlunde at istandsætte den. Alt dette forfald maa selvfølgelig ses i lyset af den lange krigsperiode. —

Miss. Løchte blev aldrig dygtig i grønlandsk¹⁾, dertil var vel ogsaa hans ophold i landet for kort. Han benyttede i stor udstrækning den samling af gamle prædikener, de saakaldte »inventarieprædikener«, som, efterladt af de forrige missionærer, dengang fandtes ved Jakobshavn som ved de fleste andre missionariater. Men endel gjorde det vel hertil, at »tjenesten paa stolen« af rationalisterne ikke betragtedes som nogen særlig vigtig del af en præsts gær-

¹⁾ Provst Koch mener (l. c. pag. 496) det modsatte, men Kraghs vidnesbyrd i hans dagbog (f. ex. I pag. 130) taler for min opfattelse, om end jeg indrømmer, at Kraghs omtale af Løchte efter dennes afrejse bliver betydelig mere begejstret, rimeligvis paa baggrund af eftermanden Praëm.

ning. Til at tage sig af skolevæsenet var Løchte meget ivrig, og saa meget af sproget lærte han, at han kunde gøre sig forstaaelig som lærer. Flere kateketer blev af ham omhyggelig undervist og blev især dygtige i skrivning — han selv skrev meget smukt —; den afdøde pastor Brams børn forberedte han til optagelse paa Vajsenhuset saa godt, at de rostes særlig ved optagelsen; han deltog selv i skoleundervisningen ved Jakobshavn, udarbejdede en almanak for at sætte Grønlænderne grundig ind i tidsregningen, og overhørte meget indgaaende skolebørnene ved de andre pladser i missionariatet. — Men for opgaver som bibelselskabets og missionsselskabets havde han ingen sans.

Miss. Løchte var virtuos i violinspil, og da der paa hans tid blandt handelens funktionærer var flere dygtige musikere, kunde der ofte komme sammenspil istand.

Efter sin hjemkomst 1823¹⁾ var Løchte en tid hjælpepræst paa Bornholm, blev $\frac{1}{10}$ 24 spr. Hornum-Hyllebjergr-Fleisborg, $\frac{19}{9}$ 28 spr. Kollerup-Skræm-Hjortdals og endelig $\frac{1}{8}$ 41 spr. Ingstrup-Hjermitslev-Alstrup. Han fortsatte saaledes stadig vanen fra Grønland med at have vidtstrakte pastorater. † $\frac{9}{2}$ 57. —

13. 1823—30: Christen Praëm, f. Øsløs prgd. $\frac{7}{6}$ 98; cand. $\frac{15}{1}$ 23, nc (l); udn. $\frac{9}{4}$ og ord. $\frac{16}{4}$ 23. — De første par aar fik Praëm ros af kollegiet for sin gode embedsførelse og især for sine omhyggelig førte dagbøger og designationer (c: mandtalslister over de døbte Grønlændere, inddelt familievis). Men snart fik piben en anden lyd og det ikke uden grund. Selv om det maa kaldes en biting i sammenligning med embedets besørgelse, havde kollegiet dog ret til at beklage sig over, at Praëm efter 2 aars forløb var i en gæld paa 667 rbd. 13 sk. og at denne gæld trods gentagne advarsler i 28 var steget til 984 rbd. 65 sk. Trods dette hjemsendte han stadig store rekvisitioner og udstedte anselige anvisninger, især til vinhandleren. Kollegiet maatte

¹⁾ Ikke 24, som provst Koch har l. c. pag. 496.

da tilslut nægte at honorere disse, og indskrænke hans kredit hos »handelen« ved Jakobshavn, saa at han kun kunde optage varer for en bestemt, mindre sum udover sit deputat.

Værre var det, at Praëm efterhaanden forsømte sit embede. Han hjemsendte fra og med 26 slet ingen dagbøger og designationer; han undskyldte sig i 28 med, at han pludselig havde maattet tage til Upernivik den sommer efter anmodning fra miss. Kragh ved Egedesminde. Men selvfølgelig kunde kollegiet ikke tage den undskyldning for gyldig, »eftersom papirerne betimelig burde været færdige«. Han rejste kun ud naar det passede ham, og mest kun paa besøgsrejser til andre kolonier. Paa sine rejser besørgede han ofte ikke engang ministerialia og overhørte næsten aldrig skolebørn. Han holdt sjældnere og sjældnere selv Gudstjeneste. Han rejste uden anmodning fra kollegiet ogsaa i 29 til Upernivik og i Vinteren 28—29 til Umának og forlangte omkostningerne ved disse rejser godtgjorte — hvad de naturligvis ikke blev, og det vel især af den grund, »at der under det korte ophold samme steds intet væsentligt godt eller gavnligt kunde udrettes for christendommens og oplysningens fremme«. Han ytrede flere gange — uvist af hvilken grund, men den har sikkert været ganske personlig — ønske om at maatte bo ved Ritenbenk, hvad kollegiet først ikke synes at have haft noget særligt imod, men senere rent ud forbød; det vilde ogsaa have været meningsløst at forlade det folkerige Jakobshavn med den store kirke for at tage bolig ved et saa meget mindre sted, hvor ingen kirke fandtes, men kun en »kirkestue«; (at han tilsidst ytrede det ønske at maatte tage bolig ved Upernivik i sit sidste embedsaar, kan derimod efter min mening ikke bebrejdes ham, som kollegiet gør). Han vægrede sig ved at give inspektør Fasting oplysninger om nogle særlig graverende sædelige forsyndelser ved anlæget Klokkehuk, — han havde nemlig ikke helt rent brød i posen m. h. t. disse sager, da han en lang tid havde ladet dem hengaa

upaataalt. Endelig rejste han uden tilladelse hjem 1826—27. — Ved at gennemgaa embedsbøgerne fra Praëms tid faar man ogsaa det tydelige indtryk, at han efterhaanden er bleven meget efterladende i sin gærning: en stor del af kirkebøgerne har han ikke ført selv, og kollegiets skrivelser m. m. fra hans to sidste embedsaar er indført i kopibogen af hans eftermand.

Der har saaledes været god grund til utilfredshed fra kollegiets side med Praëms embedsførelse, og dets bebrejdelser er berettigede, om end tonen, de fremsættes i, ofte synes unødvendig haard. Dette turde imidlertid for en del stamme fra den i høj grad nedsættende omtale, som hans kollega og dusbroder Kragh i Egedesminde stadig giver ham i sine officielle dagbøger til kollegiet (udgivne Haderslev 1875), en fremgangsmaade, som, om den end tildels har reelt grundlag, er overordentlig lidet tiltalende — ja endog meget frastødende, naar man kender den hjærtelige og oprigtig hengivne, ja næsten ærbødig beundrende tone, som gaar igennem Praëms korrespondance med Kragh, hvilken findes i Egedesmindes kopibog, og hvoraf noget endog er trykt i dagbogen.

For mig staar det som næsten sikkert, at Praëm har været besjælet af en inderlig god vilje til at tage alvorligt og nidkært fat i sin gærning, men har været en svag karakter, som Grønlands deprimerende indflydelse har faaet en stor Magt over, rimeligvis i forbindelse med kollegiets idelige bebrejdelser, det ydmygende i paa en maade at blive sat under formynderskab af købmanden, og endelig den skuffelse, han led ved sin hjemrejse 26 — han hjemgik nemlig for at gifte sig, men rejste atter ud uden at have opnaaet dette. Hans til kollegiet ytrede ønske om at maatte flytte til Upernivik i sit sidste embedsaar ser jeg ogsaa som et ønske om virkelig at komme til at arbejde for Guds rige blandt hedningene deroppe — for noget behageligt eller tiltrækkende kan der paa den tid umuligt have været forbundet med at bo ved det saa yderst isolerede og barske

sted. Yderligere kan jeg tilføje, at der iblandt en bunke gamle »inventarieprædikener«, som findes ved Egedesminde, er ikke saa faa af Praëm, skrevne paa rigtig forstaaeligt grønlandsk — han har altsaa kunnet sproget bedre end mange andre missionærer og har ikke altid, som flere andre, levet paa sine forgængeres produkter.

Medens miss. Praëm i 26—27 var i Danmark — hvor han en tid var hjælpepræst hos pastor Hans Daniel Kopp i Græse og Sigerslev — bestyrede miss. Kragh fra Egedesminde efter hans anmodning tillige Jakobshavns missionariat. Men tillige boede der ved Jakobshavn en del af aaret en gejstlig snyltegæst, nemlig missionær Beldring¹⁾, som under paaskud af sit daarlige helbred — men i virkeligheden, fordi han ikke kunde døje den mørke tid — var løbet fra sit missionariat ved Umának, først til Godhavn, men, da inspektøren ikke turde give ham tilladelse til hjemrejse med skibet derfra, videre til Jakobshavn, hvor han overvintrede, dog uden at virke blandt Grønlænderne; for de danske holdt han derimod flere gange Gudstjeneste. Han rejste i slutningen af Marts paa slæde tilbage til Umának. —

I Praëms tid fik endelig Claushavn et lokalt udelukkende bestemt til Gudstjeneste, dog ikke noget egentligt kapel, men en »kirkestue«, som handelen gik ind paa at lade indrette. Da den omsider skulde indvies, modsatte inspektør Holbøll sig dette, hvorfor sagen maatte udsættes, til inspektøren i 29 paa kollegiets foranstaltning havde faaet ordre fra direktionen om at holde fingrene hos sig selv. — Til dette »kapel« tilbød grønlænderne allerede i 25 at sammenskyde spæk til bestridelse af udgifterne til en lille kirkeklokke, men hvor underligt det end lyder, handelen nægtede »for følgernes skyld« at besørge hjemsending og

¹⁾ Hans Peter Johannes Beldring, f. 27/2 00; cand. 12/1 23, h (nc); udn. 9/4 og ord. 16/4 23, miss. Umának 23; hjemkaldt p. gr. af beskyldninger for forargeligt levned 28; cand. chir. 32, h; † som stiftskirurg paa Island 11/5 44.

salg af disse produkter, men tilbød dog selv at ville bekoste en lille klokke »hvis den til nogenledes taalelig pris kan overkommes«, for »derved at gøre Dem (o: Praëm) og Grønlænderne en foræring«. —

Mærkværdigt nok blev Praëm efter sin hjemkomst i efteraaret 30 trods kollegiets utilfredshed med ham allerede $^{11}/_5$ 31 udnævnt til spr. Skivum-Giver; men maaske har kollegiet endnu haft penge tilgode hos ham og derfor anbefalet ham til »hastig befordring«. — Entl. $^{21}/_2$ 61; † $^{7}/_6$ 71. —

14. 1830—32: Johan Christian Vilhelm Funch, f. Kbhvn. $^{12}/_5$ 02; cand. $^{9}/_1$ 28, nc (h); ord. $^{8}/_{10}$ 29. Udnævntes allerede $^{25}/_9$ 29 til missionarius ordinatus i Grønland, men blev først udsendt foraaaret 30. Rejste fra Kbh. $^{2}/_6$ med skibet »Disco« og ankom til Ritenbenk $^{27}/_6$, hvorfra han rejste ned til Jakobshavn for at overtage missionariatet fra Praëm. I den instruks, som medgaves ham, findes mange spor af de sørgelige erfaringer, kollegiet havde gjort med Praëm: missionæren har paa det omhyggeligste at overhøre skolebørnene paa sine rejser og forvisse sig om kateketernes flid; han har selv at overvære den daglige aftenbøn i grønlænderhusene, idet mindste af og til, og sørge for, at den overholdes samvittighedsfuldt; han har at raadføre sig med inspektøren i alle verdslige sager; fremdeles har han at indsende aarlig de behørigte papirer, derunder ikke mindre end 4 prædikener og 4 lejlighedstaler (fordringerne er stærkt skærpede, rimeligvis p. gr. af miss. Kraghs stadige paatale i sine dagbøger af kollegernes hyppige brug af »inventarieprædikenerne«; i vor tid skal præsterne kun indsende én prædiken og én lejlighedstale¹⁾).

Anm. Instruksen ender saaledes: »Foranlediget ved et af en missionær (Potter ved Egedesminde) opkastet spørgsmaal, om det kan tillades at tage sig selv til alters, har man tilkendegivet ham, at da skriftemaal efter den danske kirkes ritus gaar foran altergang, og ingen kan absolvere sig selv, kan ingen tage sig selv til alters. Det er Dem derfor paalagt herved, at træffe saa meget muligt sammen med en luthersk præst paa Deres rejser. — men dette har langt fra altid

¹⁾ Ifl. instruks for miss. i Grønland af 24. marts 46 § 15 b.

været gørligt heroppe i Grønland¹⁾. Forunderligt er det, at præsternes isolerede stillinger i dette land ikke før ca. 1830 har fremtvunget dette saa naturlige spørgsmaal — og endnu forunderligere er det, at der endnu skulde hengaa saa mange aar, efter at kravet var rejst, inden selvkommunion tillodes (ved ministeriets cirkulære til biskopperne af 20/8 86). Afdøde miss. og seminarieforstander Balle (se nedenfor nr. 19, a) havde da ogsaa i mange aar taget sig selv til alters, inden tilladelsen forelaa, og muligvis har ogsaa andre grønl. missionærer gjort det samme.

Miss. Funch fik ikke nogen lang arbejdstid ved Jakobshavn. Som ovenfor nævnt (se indl.) blev der 31 (af 15/4) truffet den ordning, at Jakobshavn og Christianshaab lagdes under Egedesminde missionariat, medens Ritenbenk lagdes under Umánaks. For disse udvidelser af deres distrikter erholdt missionærene et aarl. løntillæg, ved Egedesminde 80 og ved Umának 40 rbd. sølv, samt løfte om, at deres rejser til disse tillagte distrikter maatte blive godtgjort af missionskassen. Miss. Funch blev beordret at gaa til Umának.

Anm: Aldeles latterlig lyder i vor tid den tilføjelse til ordren til Funch om at begive sig til Umának: »paa samme maade tillade vi, at omkostningerne ved Deres flytning til Umának udredes af missionskassen« — man vil synes, at det er en given sag, at naar en missionær uden ansøgning beordres et andet sted hen, saa maa hans flytning dertil godtgøres ham.

Det blev dog ikke strax, Funch kom til Umának. Der blev ingen skibsløjlighed derop før saa sent, at det ansaas for uforsvarligt at begive sig afsted det aar, hvorfor han blev boende ved Jakobshavn og derfra berejste Umánaks missionariat paa slæde i februar—marts 32. Først 1/7 32 tog han med sin hustru afsted fra Jakobshavn i baad til Ritenbenk, derfra med en lille jagt til Nûgssuak ved Vajgattets vestende, og derfra med konebaad til Umának, hvor de ankom 14/7.

Af skrivelserne til de senere missionærer, men især til Funch, fremgaar det, at missionskollegiet blev mere og

¹⁾ Exempelvis kan anføres: Da miss. Baadsgaard fra Umának i 1903 var ved Upernivik, var det 17 — sytten — aar, siden pastor Mørch dér havde sét en kollega.

mere tilbøjeligt til at søge støtte hos og samarbejde med inspektoratet¹⁾, en i og for sig naturlig alliance, da inspektoratet var oprettet ligesaameget med Grønlændernes som med handelens vel for øje. Men det var dog efter erfaringerne i en lang aarrække en ret betænkelig sag rent ud at forudsætte og fastslaa, at saadant samarbejde altid skulde kunde finde sted. Med en inspektør som den daværende i Nordgrønland, major Fasting, kunde det nok gaa, men der har været andre inspektører, som paa mange maader modarbejdede missionen og favoriserede handelen paa dens bekostning, og i virkeligheden har der aldrig nogensinde været fuldt harmonisk samarbejde imellem dem. Et saadant er fremtiden forbeholdt.

Ved cirkulære af $\frac{5}{5}$ 30 beordredes missionærerne i Grønland til engang i løbet af aaret at højtidelig holde 300-aarsdagen for den augsburgske trosbekendelses tilblivelse: Der skulde prædikes over Mat. 10, 32—33, og missionæren faar mange gode raad om, hvorledes han skal fremstille sagen for menigheden — en meget vanskelig og i grunden ganske unødvendig fest i et land, hvor der er saa ringe forstaaelse af og sans for de forskellige konfessioner som i Grønland. Men praktiskhed var nu aldrig missionskollegiets stærke side.

Her maa ogsaa omtales det høje kollegiums stilling overfor »det saa kaldte missionsselskab«. Den var ikke venlig. Allerede miss. Praëm havde faaet tilhold om »ingen oplysninger at give om missionsværket i Grønland til nogen uden kollegii samtykke«, et tilhold, der yderligere skærpes overfor Funch — som maaske har haft mistænkelige tilbøjeligheder? — og stilles saa skarpt op, at Funch, da han underdanigst forespurgte, om han da ikke engang maatte modtage 30 rbd., som missionsselskabet gerne gen-

¹⁾ »Vi kunne ikke lade ubemærket, at det fornemmelig er ved missionærens og inspektorens forenede bestræbelser, at den ved missionen tilsigtede gavn bør søges opnaaet« (i skrivelse til Funch af $\frac{15}{8}$ 31).

nem ham vilde uddele til de dygtigste og kristeligste kateketer i hans distrikt, fik ordre til at tilkendegive missions-selskabet, at »en saadan indblanding« (!) i sine sager skulde det høje kollegium rigtig nok meget have sig frabedt. —

Miss. Funch indviede Umánaks kirke $\frac{9}{8}$ 35; indvielses-talen holdtes over 5. Moseb. 32, 2—3.

Funch var en dygtig og pligtopfyldende missionær, som var overordentlig afholdt af Grønlænderne. Blev i Umának til 37, da han efter ansøgning entledigedes $\frac{22}{8}$. Forlod landet $\frac{27}{8}$ og ankom til Kbhvn. $\frac{11}{10}$ 37. Udgav efter sin hjemkomst (Viborg 40) en lille bog: »Syv aar i Nordgrønland«, som giver et godt billede af livet heroppe i de tider. Spr. Tostrup-Roum $\frac{13}{10}$ 38; Brøndum-Hvidbjærg $\frac{19}{8}$ 49— $\frac{15}{7}$ 61. † $\frac{8}{8}$ 67. Naar Wiberg beretter, at han og hustru kun havde 1 datter, saa kan det tilføjes, at mindst 3 børn er døde i Grønland, deriblandt en søn ved Jakobshavn (begravet ved Umának).

1832—46 var Jakobshavn med Christianshaab og Claushavn i overensstemmelse med ordningen af $\frac{15}{4}$ 31 annex til Egedesminde og betjentes i den tid af følgende missionærer:

32—34: Th. Potter,	} (se Egedesminde nr. 10—12.)
34—35: E. A. Wandall,	
35—43: J. L. Bjerrum,	
43—46: K. D. Nøsted, (se Jakobshavn nr. 16.)	

Den nordlige del af missionariatet, Ritenbenks distrikt, var annex til Umának, og betjentes i den tid af følgende missionærer:

32—37: J. C. V. Funch (se ovenfor nr. 14),
 37—46: Morten Fabricius Dan Hammer, f. Koldby prgd. p. Samsø $\frac{28}{3}$ 08; cand. $\frac{15}{3}$ 37, v. nc. (h-h); udn. $\frac{22}{8}$ og ord. $\frac{3}{5}$ 37. Spr. Raabjærg $\frac{5}{6}$ 47; Sdr. og Nørre Kongerslev og Komdrup $\frac{28}{6}$ 57; † $\frac{7}{4}$ 74. Er rimeligvis rent formelt forbillede for Henr. Pontoppidans »Isbjørnen« (Pont.s fader blev kandidat samtidig med Hammer).

Anm. Følgende kostelige historie, som skal være passeret i Grønland, henføres til miss. Hammer — om med rette eller urette kan nu ikke afgøres: Kort efter sin ankomst til landet kom han paa en embedsrejse til et udsted, hvor der bl. a. var tvende brudepar at vi. Paa en eller anden maade kom disse til at staa saa forkert for hinanden, at præsten, som ikke kendte folkene, viede de forkerte sammen. Den ene brudgom var efter sigende meget tilfreds med byttet, den anden derimod mindre, hvorfor præsten maatte give ham sine hunde og slæde i tilgift for at stille ham tilfreds.

Historien er i og for sig ikke utrolig. Det kunde godt tænkes, at vedkommende Grønlændere under vielsen ingen indsigelse turde gøre; men ifald den er sand, falder den største skyld paa stedets kateket, som dog maatte vide, at præsten som ganske ny i landet var ukendt med folkene. Men i senere tilfælde har præsten nok sørget for at spørge sig for i tide.

En anden ganske udmærket historie henføres ogsaa til pastor Hammer: Da han fra Raabjærg søgte Kongerslev sognekald, fik han audiens hos kongen og motiverede ved denne lejlighed sit ønske om at faa Kongerslev saaledes: „Til at begynde med kørte jeg med hunde i Grønland; i Raabjærg er jeg naaet til at køre med stude, — og nu vilde jeg da saa gjerne opnaa at kunde køre med heste“, hvorpaa kongen leende lovede at opfylde hans ønske.

At denne ordning ikke kunde være tilfredsstillende for Diskobugtiens forholdsvis tæt befolkede indre del, siger sig selv. Det mærkedes da ogsaa paa flere maader, at Jakobshavns missionariat i dette tidsrum befandt sig under inter-regnets tegn.

Mindre væsentlig var det, at missionær Potter i 32 bortførte den mindste klokke fra Jakobshavns Zionskirke til Egedesminde, hvor den endnu befinder sig; og at alle kirkebøgerne bragtes ned til Egedesminde; ved min ankomst dertil i 1904 forefandtes endnu der Jakobshavns ældste kirkebog, ligesom det rimeligvis ogsaa er ved denne omflytning af dem, at flere af de gamle kirkebøger for den indre del af Bugten er forsvundne.

Værre var det, at berejsningen af hele Jakobshavns missionariat blev saare uregelmæssig og tildels forsømt. Fra oktbr. 32 til febr. 36 blev Jakobshavns, Claushavns og Christianshaabs distrikter kun berejst én gang, nemlig først paa vinteren 35 af miss. Wandall. Følgen heraf var, at af

den mængde børn, som da paa én gang fremstilledes til daabsbegræftelse, var flere over 3 aar gamle. Under miss. Bjerrum blev disse distrikter igen noget regelmæssigere berejst, dog sjældent mere end én gang om aaret. Ritenbenks distrikt kunde ifølge sagens natur — vejen var altfor lang om sommeren i baad udenom Nûgssuaks halvøen — kun berejses højst én gang aarlig fra Umának, nemlig om vinteren paa slæde.

Miss. Bjerrum havde da ogsaa øjet aabent for manglerne ved denne ordning, og efter hans paatale deraf tillod eller foreslog kollegiet ham i 37 aarlig at skifte opholdssted efter bedste skøn. Men det blev aldrig rigtig til noget, først fordi B. blev gift 38 og dog ikke kunde — eller skøttede om — med familie at ligge og flakke om fra sted til sted. Men der var ogsaa en anden grund. Miss. Bjerrum søgte at bøde noget paa den uheldige ordning og realisere kollegiets plan, saavidt han kunde, ved at opholde sig saa længe som muligt om vinteren ved det stærkest befolkede sted Jakobshavn, en 3 à 4 uger hver vinter. Men den modtagelse og behandling, som blev ham tildelt af stedets købmand, Rosing, var saa uhøflig og ugæstfri, at han tilsidst i 42 saa sig nødt til at klage derover til inspektør Fasting, og erklære ikke oftere under disse forhold at kunne rejse til Jakobshavn. Den øjeblikkelige grund til klagen var den, at købmanden havde forlangt, at nu skulde han rejse, nu havde han ligget der længe nok — og en morgen uden videre sendte hans rejsetøj over til ham. Inspektøren, der selv engang, ovenikøbet som syg og tildels sengeliggende, havde været genstand for en lignende behandling fra købmandens side, tog nu anledning til i en længere skrivelse at fastslaa Rosings exempelløse ugæstfrihed (man kaldte ham »kromanden«, fordi han ofte tog betaling af sine gæster, endog engang af lægen fra Claushavn, som han dog selv havde ladet hente til et medlem af sin husstand) og paalægge ham for fremtiden at modtage gæster og sørge for deres for-

nødenheder mod en fastsat betaling. Det var da ret naturligt, at missionæren under saadanne forhold indskrænkede sine ophold ved Jakobshavn til det nødvendigste.

Anm. Det lyder efter ovenstaaende underligt, at missionskollegiet i 39 anmodede Bjerrum om at meddele samme Rosing kollegiets tak »for hans interesse for missionsanliggender« : R. havde privat skrevet til kollegiet, om der ikke ved Jakobshavn kunde blive antaget en forsanger ved gudstjenesterne med en aarlig løn af 5 rbd.; denne anmodning — som i øvrigt mildest bedømt minder om indblanding i uvedkommende sager — var grunden til kollegiets rørelse.

Fra 1. Juli 45 traadte en ny ordning af missionsvæsenet i Grønland i kraft (jfr. indledn.). Efter denne blev missionariaternes antal 8, nemlig i Sydgrønland Julianehaab, Frederikshaab, Godthaab og Holstensborg, og i Nordgrønland Egedesminde, Jakobshavn, Umának og Upernivik. Ved denne ordning rekonstrueredes den gamle stilling, men der kom tillige noget nyt til, dels seminarierne, dels missionærernes lønning. Der oprettedes (dog først reelt fra 46) seminarier i Godthaab og Jakobshavn til uddannelse af indfødte kateketer, og ved hvert af disse ansattes tillige en ordineret seminarielærer, saa at præsternes antal altsaa blev 10 ialt. Lønningen forbedredes betydelig (se indledn.), ligeledes forandredes den pligtige tjenestetid til 8 aar for alle (+ 2 aar for dem, der først ansattes som seminarielærere), og ventepengene forhøjedes fra 80 til 200 rbd. Som man sér, var det, om ikke straalende, saa dog betydelig bedre vilkaar end de ældre missionærers. Hvad seminarierne angaar, da betegner de et betydeligt fremskridt, men de var fra begyndelsen anlagt alt for smaa (kun en afgang af 2 à 3 seminarister aarlig — eller rettere 8 hvert 3die aar, da nemlig antallet ved hvert seminarium var beregnet til 8 med 2 gange 3aarig uddannelse) og har aldrig tilstrækkeligt kunnet forsyne landet med kateketer, især da Jakobshavns seminarium aldrig kom rigtig i travsel og tilsidst nedlagdes 75.

Kollegiet udstedte tillige en ny, almindelig instruks for missionærerne; den er paa 18 paragrafer og gaar meget

i detalier. I § 2 indskræpes det missionærerne ved brev-vexling at stræbe at samarbejde med og støtte hinanden i gærningen. Den derved tilstræbte enhed er dog aldrig kommen istand, hvad den selvfølgelig heller ikke kunde ad den vej.

Diskobugten inddeltes altsaa fra 46 atter i to missionariater, og Jakobshavn fik sin egen missionær; dog vedblev — ifl. kollegiets bestemmelse af $^{31}/_3$ 48 — den nordligste del af Ritenbenks distrikt endnu en aarrække at høre til Umánaks missionariat.

15. 1846—50: Gottfred Martin Quirinius Christophersen, f. Kbhn. $^{27}/_5$ 15; cand. $^{22}/_1$ 40, h (h-h); ord. $^{6}/_1$ 41. Udnævntes til miss. ordinatus $^{27}/_{11}$ 40 og udsendtes foraar 41 til Upernivik, hvor han afløste den efter missionens genoptagelse dér først ansatte miss. Østergaard (se ovenfor under nr. 7, anm. under teksten). Straks efter sin ankomst til Upernivik fik han nok at gøre med at samle missionariatets embedsbøger etc. sammen, hvad Østergaard altsaa ikke maa have lagt nogen vægt paa at faa gjort. En del — nemlig de gamle kirkebøger fra Dahls og Lassens tid — var af Kragh bragt til Egedesminde, og de af miss. Præm paa hans rejser til Upernivik (se ovenfor) foretagne forretninger formentes indførte i Jakobshavns kirkebøger — hvad de nok forevrigt ikke var¹).

Efter omreguleringen af $^{1}/_7$ 45 udnævntes miss. Christophersen som den dygtigste i Nordgrønland til missionær ved Jakobshavn 46, og beordredes til at oprette seminariet

¹) Den Uperniviks missionariat tilhørende kopibog, som ligeledes beroede ved Egedesminde, blev først i 46 af Christophersen, da han kom ned til Diskobugten, opsendt til hans efterfølger ved Upernivik, Lauritz Andreas Mossin, (f. Rønne $^{21}/_6$ 19; cand. $^{21}/_1$ 45, h (l); udn. $^{25}/_3$, ord. $^{8}/_4$ 46; miss. Upernivik 46—50; skulde derfra flyttes til Frederikshaab, men da skipperen ikke turde anløbe stedet, maatte Mossin følge med til Danmark og havnede i Frederikshavn i stedet for i Frederikshaab; miss. Frederikshaab 51—55, da han hjemgik paa permission; rejste atter op til Grønland 56, men omkom med briggen »Baldur«, der forsvandt sporløst paa oprejsen).

der. Han kom dog ikke foreløbig til at bo der, idet den gamle missionærbolig var omdannet til lægebolig, og den nye 2-etages missionsbolig med lokale til seminariet først blev færdig 48. Han tog da midlertidig bolig først ved Godhavn, hvor der var en ledig lejlighed, til 47, og derpaa ved Egedesminde, hvor han boede sammen med miss. Nøsted, der var ugift, rimeligvis fordi det derfra var lettere at berejse Jakobshavns missionariat end fra Godhavn. Ved Godhavn ligger et af hans børn begravet. Da han skulde flytte til Egedesminde, tog inspektør Olrik i den skrivelse, hvori han anviser ham rejselejlighed, anledning til at udtale det haab, at Christophersens nærværelse ved Egedesminde maatte faa en god indflydelse paa de derboende Grønlændere, »der længe har trængt til en alvorlig behandling fra de gejstlige autoriteters side«. Inspektøren maa ikke have yndet missionær Nøsted, siden han saa ganske kan ignorere hans nærværelse ved Egedesminde¹).

Endelig i 48 var den nye missionsbolig ved Jakobshavn færdig, og miss. Christophersen flyttede dertil og fik seminariet i gang. Det var dog i lang tid ikke muligt at opdrive det normerede antal elever — rimeligvis p. gr. af mangelfuld interesse for sagen hos missionærerne i Nordgrønland — og til at begynde med var der kun 3. Miss. Christophersen tog dog fat med godt mod, og indsendte flere gange til kollegiet forskellige gode forslag seminariet angaaende. Som de vigtigste skal jeg anføre, at han allerede i 48 foreslog at tillade ogsaa andre end seminarister at deltage ialtfald i visse dele af undervisningen — altsaa en slags højskoleplan — og at han foreslog at oprette smaa værksteder ved seminariet — et forslag altsaa om undervisning i sløjd, længe før sløjden kom frem. Men selvfølgelig vilde kollegiet ikke gaa med til saadanne ypperlige indretninger. Det er først vor tid forbeholdt at realisere disse planer.

¹) Allerede under sit ophold dér maa Christophersen være begyndt at læse med de antagne seminarister.

Om kollegiets forhold til Dansk missionsselskab, som paa denne tid var undergaaet betydelige forandringer, skal berettes nærmere under series pastorum for Egedesminde.

I midten af august 50 forlod miss. Christophersen Jakobshavn for at repatriere. Spr. Skjoldborg-Kallerup ^{18/5} 51; Søndbjerg-Odby ^{19/4} 59; Koldby p. Samsø ^{18/9} 72; † ^{28/3} 75.

Som ordineret medhjælper og seminarielærer virkede under missionær og seminarieførstander Christophersen (ifl. ordn. af ^{1/7} 45):

a. 48—50: Carl Vilhelm Wulff, f. Elkjærholm ^{6/12} 11; cand. ^{7/5} 44, h (h-1); udn. ^{5/4} 48; ord. ^{10/5} s. a. Udnævntes ^{29/3} 50 til missionær v. Egedesminde (se der nr. 14). —

16. 1850—51: Knud Diderik Nøsted, f. ^{18/3} 16; cand. ^{12/1} 43, h (h); udn. ^{22/3} og ord. ^{29/3} 43. Missionær Egedesminde 43—50 (se Egdsmd., nr. 13). — Hvor lidt enhed mellem missionærerne kunde fremmes paa den af kollegiet udtænkte og angivne maade, nemlig ved brevveksling, ses af en skrivelse til missionær Nøsted af ^{29/3} 50. Kollegiet havde allerede flere aar tilbage rejst det spørgsmaal, hvorledes en institution som kontrollerende kateketformandsposter bedst kunde indrettes; derom var der endnu langtfra tilvejebragt enighed. Ligeledes var det ikke lykkedes at komme til enighed om en bestemt retskrivning — i virkeligheden havde hver missionær sin og holdt naturligvis paa den — hvorfor man endog i 50 foreløbig havde maattet standse trykningen af grønl. bøger. Mærkeligt nok faldt det ikke kollegiet ind, at saavel enighed om disse ting som den tilsigtede enhed i arbejdet maatte søges tilvejebragt ved sammenkomster af missionærerne¹⁾ — men

¹⁾ I skrivelse af ^{28/3} 60 indgik miss. og seminarieførst. Jørgensen v. Gdthb. til ministeriet med et motiveret og detailleret forslag om »møde og samvær af samtlige missionærer i Grønland»: konventer, som tænktes afholdt hver 3die aar; tillige angaves maaden, hvorpaa dette kunde ske; — dette for den grønlandske kirke saa vigtige forslag er først realiseret i vor tid ifl. lov af ^{1/4} 05. —

for øvrigt kunde saadanne vel dengang meget vanskeligt arrangeres).

Miss. Nøsteds korte ansættelse ved Jakobshavn skulde blive skæbnesvanger for det derværende seminarium og kom i virkeligheden til at give det et stød, som det aldrig forvandt. Efter i flere aar at have lidt af forstyrrelser i nervesystemet kom han nemlig syg til Jakobshavn og var i virkeligheden sindssyg hele det aar, han ledede missionariatet og seminariet, hvilket tydelig sporedes i hans embedsførelse og ledelse, og gjorde, at seminariet kom i en tilstand, som var meget vanskelig at komme ud af igen, og i et vanry, som længe satte spor og bl. a. gjorde tilgangen af elever endnu mindre, end den var i forvejen. Sikkert ifølge lægeraad gik han derfor i 51 hjem paa permission, men med den bestemte hensigt efter opnaaet helbredelse at opgaa til landet igen; denne hans hensigt antydes endnu i kollegiets skrivelse til const. seminarieforstander Wolf af $\frac{9}{3}$ 52, hvori forøvrigt meddeles, at hans permission fornyes endnu et aar; men han døde uden at være helbredet i foraaet 53.

Ordineret medhjælper og seminarielærer:

a. 50—51: J. F. R. Wolf (se ndf.). Som ganske ny og ung i landet kunde han, trods al flid og anstrængelse, selvfølgelig ikke hæmme seminarieforstanderens uheldige ledelse og embedsførelse.

17. 1851—58: Jacob Frederik Rudolph Wolf, f. Vordingborg $\frac{9}{4}$ 16; cand. $\frac{10}{11}$ 45, h (l-l); udn. $\frac{31}{12}$ 49; ord. $\frac{18}{1}$ 50. Han var en slægtning af prof. N. G. Wolf, miss. i Grønland 1804—11, hvis dagbog 1809—11 er meddelt i Khist. Saml. 5 R. III, 468—504. Dette slægtskab har utvivlsomt været medbestemmende grund til, at Wolf blev alumnus paa det grønl. seminarium.

Fra $\frac{1}{7}$ 54 fik han sit missionariat udvidet, idet hele Ritenbenks distrikt atter lagdes ind under Jakobshavn, fordi det stadig viste sig at være vanskeligt for missionæren ved Umának at berejse det tilfredsstillende. Ogsaa paa anden

maade blev hans arbejde forøget, idet der — foruden den ordinerede seminarielærer, hvem det ogsaa paalaa missionæren at undervise videre i sproget — i 55 opsendtes en ung skolelærer, Thøger Sørensen, for at uddannes til dansk kateket-formand, en aldrig fortsat begyndelse til realisation af miss. Hartz' gentagne forslag til kollegiet i 1813—15¹).

Miss. Wolf røgtede sin gerning med megen samvittighedsfuldhed og dygtighed, og det lykkedes ham da ogsaa efterhaanden at bringe seminariet ind i en bedre gænge og skaffe det noget bedre ry, i alt fald saavidt, at dets virksomhed blev medbestemmende til, at missionskollegiet 57 udbad sig hans — saavelsom de andre missionærers — betænkning angaaende det spørgsmaal, hvorvidt seminarieundervisningen kunde udvides saa meget, at enkelte af eleverne derved kunde forberedes til at blive ordinerede, eventuelt efter et afsluttende kursus i Danmark²). Wolfs svar herpaa var, at han ved sin hjemrejse i 58 medtog til Danmark den senere præst Tobias Mørch (se ndf. nr. 22 b), for paa eklatant maade at demonstrere, hvad der kunde naas efter et 3-aarigt kursus paa et grønlandsk seminarium. — Efter Hjemkomsten blev Wolf spr. i Hedensted-St. Dalby ²⁴/₁₀ 59; entl. ¹⁹/₁₀ 80; † ¹/₁₀ 87.

Ord. medhjælper og seminarielærer:

a. 52—53: U. P. C. Nissen (se nedenfor nr. 19.)

b. 53—55: N. P. Simonsen (se nedenfor nr. 18.)

c. 55—57: Jacob Kjer, f. Holstensborg ¹⁷/₄ 25 (søn af miss. Knud Kjer, Grønlands største Salmedigter); cand. ²⁰/₁ 53, nc (h-h); udn. ²⁸/_s 55, ord. ²⁶/₄ s. a; miss. Holstens-

¹) I miss. Wolfs tid skete det for Nordgrønlands forbindelse med Danmark vigtige, at der fra 54 oprettedes en aarlig »foraarspost«, som med afgang fra Upernivik pr. slæde føres videre ned langs kysten med tilslutning til et første-rejse-skib ved Holstensborg; derved muliggjordes det indenfor samme aar at kunne erholde svar fra Danmark.

²) Tanken herom var allerede fremsat af Dansk missionselskab i 42, men man mente det da endnu for tidligt at gennemføre denne sag.

borg-Sukkertoppen marts 57—68. Oplysningerne hos Elvius (pag. 47) indeholder flere unøjagtigheder. Naar det siges, at Sukkertoppens kirke (opført 65) var den første stenkirke i Grønland, da er dette urigtigt, thi Godthaabs kirke fra 49 er en murstensbygning. Naar det fremdeles siges, at Kjers 13 aar var »en tjenestetid, som endnu ikke dengang var naaet af nogen missionær siden Egede«, da er ogsaa dette urigtigt: provst Sverdrup (se ovf. nr. 4) var 24 aar i Grønland, og flere andre har været her i 13 aar og længere.

Miss. Kjer vilde næppe nogensinde have forladt Grønland, hvis ikke en tunghørighed, som efterhaanden gik over til komplet døvhed, havde tvunget ham dertil. Grunden til denne svaghed lagdes allerede under opholdet i Jakobs-havn, da han engang om vinteren var faldet gennem isen paa Jakobshavns isfjord og maatte gaa i det gennemvaade tøj i 8 timer i mange graders kulde. Spr. Ansager $\frac{4}{7}$ 70, men søgte — da han erfarede, at menigheden var utilfreds med hans tunghørighed — og fik tilladelse til at betragtes som ikke kaldet $\frac{24}{9}$ 70; hjælpepræst flere steder; boede tilsidst i en lang aarrække paa Frederiksberg. Hans kærlighed hang ved Grønland til det sidste, og ingen større glæde havde han og hans gamle hustru, end naar nogen, der havde berøring med landet, kom ud og talte med ham. Han arbejdede ogsaa til det sidste med sin barndoms sprog, udgav i 80 den første grønl. læsebog i 2 dele, deltog i de senere udgaver af salmebogen, i det dansk-grønlandske lexicon og i bibeloversættelsen; da jeg saa ham sidste gang i foraaet 01, var han ifærd med at file paa sin oversættelse af det gl. testaments apokryfer, som endnu ikke er udgivne p. grønl. † $\frac{18}{1}$ 05¹).

d. 57—58: Peder Raae, f. Aarhus $\frac{10}{11}$ 25; cand. $\frac{10}{5}$ 49, h₂ (h-h); udn. $\frac{19}{1}$ 51; ord. $\frac{5}{2}$ s. a. Ord. seminarlærer Godthaab 51—53, hjemgik 53; hjælpepræst adskillige steder; prs. kap. Refsnæs $\frac{4}{4}$ 56; atter udn. til Grøn-

¹) Herman Bang har i en af sine bøger i novelleform givet en sympatetisk skildring af ham.

land $^{11}/_4$ 57; udn. $^{15}/_4$ 58 til miss. Egedesminde (se der nr. 15).

18. 1858—63: Niels Peter Simonsen, f. Vejle $^{11}/_2$ 21; cand. $^{10}/_7$ 51, h₂ (h-h); udn. $^{23}/_2$ 53, ord. $^{11}/_8$ s. a. Efter at have virket i 2 aar som medhjælper og seminarielærer i Jakobshavn udnævntes han i 55 til missionær i Umának, hvor han virkede i 3 aar, til han $^{15}/_4$ 58 udnævntes til miss. og seminarieforst. v. Jakobshavn. Allerede fra Umának hjemsendte han, da udnævnelsen kom, forslag til forskellige reformer ved seminariet, bl. a. om en fælles bolig og fælles husholdning paa eller ved seminariet for dettes elever — hidtil havde de boet rundt om hos stedets Grønlændere, hvad der var forbundet med adskillige ulemper — men som sædvanlig udsatte kollegiet det indtil videre; den omtalte ordning maa dog meget snart efter være bleven realiseret — det gode var der dog ved at have den øverste ledelse saa fjærnt, at man i al stilhed kunde indføre adskillige reformer, som saa altid senere kunde opnaa godkendelse eller i alt fald hævd¹⁾).

Anm. I Skrivelse af $^{10}/_4$ 60 meddelte kultusminister Hall, at ministeriet f. kirke- og undervisningsvæsenet havde overtaget bestyrelsen af missionsvæsenet; det forældede missionskollegium gik derved ud af sagaen. De gode følger heraf udeblev ikke — ialtfald paa papiret, thi i realiteten gik det meget langsomt med reformerne. Gentagne gange i disse aar drev ministeriet paa en stærkt udvidet dansk-undervisning paa seminarierne²⁾, dels for at kateketerne derigennem knnde faa adgang til dansk litteratur som kulturmiddel, dels ogsaa med det maal for øje at uddanne nogle af seminaristerne til indfødte præster. Denne tanke er i det hele taget meget stærkt fremme i ministeriets planer fra disse første aar — men der var langt frem endnu, vistnok især p. gr. af den modstand, sagen mødte fra enkelte sider, stærkest fra miss. og seminarieførstander, senere lektor, Jørgensen ved Godthaab; de nordgrønlandske missionærer, især semi-

¹⁾ Illustrerende eksempel: ministeriet godkender og takker i cirkulære af $^{23}/_4$ 66 for, at Simonsens ovenanførte plan ang. eleverne ved Jakobshavn seminarium er bleven realiseret; »en særdeles gavnlig foranstaltning«.

²⁾ Dette er dog ikke før i den nyeste tid blevet for alvor realiseret paa seminariet ved Godthaab.

narieforstanderne, var gennemgaaende for planens gennemførelse. En af de gode følger af ledelsens omlæggelse var det ogsaa, at ministeriet i 61 ansatte ikke ordinerede, danske seminarielærere ved seminarierne, nemlig stud. theol. Thøger Sørensen ved Jakobshavn og Samuel Kleinschmidt (fhv. Hernhutermissionær, dygtig sprogmand, satte det grøn. sprog i system, † 86) ved Godthaab; men det blev desværre ved disse to førstudnævntes ansættelse, og af disse gik Th. Sørensen allerede hjem 63. Først i vor tid (ved lov af 1/4 05) er denne gode institution bleven lovfæstet. — Ministeriets overtagelse af missionens ledelse medførte ogsaa større rundhaandethed med bevillinger, baade mere almindelige og private (til ex. fik miss. Simonsen i 62 godtgjort et fra formanden overtaget stort stakit ved præsteboligen, noget, som vilde have været utænkeligt i kollegiets tid). Fremdeles indrettedes en bygningsskomite, bestaaende af kolonibestyreren og missionæren som lokal kyndige medlemmer, og inspektøren som formand, men denne institution, som desværre uforandret bestaar endnu (1910), og hvorefter ikke engang provsten er bleven medlem, har ikke altid virket absolut heldigt, da praksis medførte, at missionærens stemme oftest var den mindst hørte. Ministeriet ønskede fremdeles allerede saa tidlig som i 62 et gejstligt overtilsyn med missionen, dog, som det synes, med bopæl i Danmark. Og for at fremme den allerede af kollegiet tilsigtede enhed i missionens praksis udsendte ministeriet i langt højere grad end kollegiet cirkulærer med almindelige meddelelser til alle missionærerne. Men med alle reformer gik det kun langsomt, fordi enheden stadig manglede. —

Miss. Simonsen var en samvittighedsfuld og dygtig missionær og saare energisk i sin ledelse af seminariet; i modsætning til Godthaabs seminarium lagde han megen vægt paa dansk i undervisningen, og drev det saa vidt, at det sidste aars undervisning kunde meddeles paa dansk. Ministeriet udtalte derfor i 62 det ønske, at han vilde blive ialtfald et aar over sin tid, altsaa til 64, men han mente ikke at kunne og hjemgik i 63. — Han blev $17\frac{1}{3}$ 53 g. m. blandingen Ane Sophia Eleonore Kragh, (dt. af miss. P. Kragh, se Egedesminde nr. 9, og dennes første hustru Anne Marie Liedemark ¹⁾ f. $16\frac{1}{3}$ 28 under en storm i Atlanterhavet under forældrenes hjemrejse ombord paa skibet »Sophia«, efter hvilket hun opkaldtes (Kraghs dagbog II, pag. 311). — Spr. Understed-Karup $27\frac{1}{11}$ 64; entl. $6\frac{1}{1}$ 82; † $16\frac{1}{2}$ s. a.

¹⁾ Elvius har (pag. 552) fejlagtig Kraghs 2den hustru Maren Koch.

Ordineret medhjælper og seminarielærer:

a. 59—61: Johannes William Kristoffer Skram, f. Kbhvn, $\frac{11}{8}$ 31; cand. $\frac{22}{1}$ 52, h₂ (h-l); udn. $\frac{15}{4}$ 59; ord. $\frac{11}{5}$ s. a. — $\frac{28}{4}$ 61 udnævntes han til miss. i Egedesminde (nr. 16).

19. 1863—72: Ulrik Peter Christian Nissen, f. Kbhvn. $\frac{18}{4}$ 19; cand. $\frac{11}{5}$ 49, h₂ (h-h); udn. $\frac{6}{2}$ 52; ord. $\frac{21}{4}$ s. a. Efter at have virket 1 aar som medhjælper og seminarielærer ved Jakobshavn, forflyttedes han i 53 til Julianehaab som missionær; herfra hjemgik han efter endt tjenestetid 61, dog kun paa permission for i 63 atter at udgaa til landet som miss. og seminarieforsstander ved Jakobshavn for et tidsrum af 3 aar. Efter ministeriets anmodning til ham forlængede han efterhaanden dette tidsrum to gange 3 aar, dog ikke uden stor opofrelse, idet han nemlig af hensyn til sine børns opdragelse mente sig nødsaget til i 67 at lade sin familie rejse hjem. I sommeren 69 rejste han selv hjem paa permission, men gik atter ud i 70, paany alene, for at virke i sin gærning endnu i 2 aar.

I cirkulære til »samtlige missionærer i Grønland« af $\frac{1}{4}$ 63 affordre ministeriet missionærerne betænkninger og erklæringer angaaende det spørgsmaal, rejst fra indenrigsministeriet, om det ikke kunde være ønskeligt, at inspektørerne blev »medbestyrere af det grønlandske skolevæsen og af seminarierne«, — og angaaende hvorvidt seminarernes rammer burde udvides saa meget, at ogsaa grønlandske handelsbetjente kunde uddannes der. Begge disse spørgsmaal er først nu, næsten 50 aar efter, ved at faa deres praktiske løsning; men missionærernes stilling dengang til det første af dem er ret karakteristisk og bør anføres her. I cirkulære af $\frac{30}{4}$ 64 siger ministeriet, at det har meddelt indenrigsministeriet, i overensstemmelse med d'hr. missionærers erklæringer, at det rejste spørgsmaal om en saadan samvirken mellem inspektorat og mission maa anses som meget ønskelig, »naar inspektørerne er

i besiddelse af de til saadanne poster fornødne egenskaber. — der maa først og fremmest med dette menes fornøden færdighed i det grønlandske sprog (der har været inspektører, der efter mange aars ophold i landet ikke kunde tale 10 ord grønlandsk) og fremdeles naar der samtidig ansættes én provst i Nord- og én i Sydgrønland¹⁾. Disse betingelser er veltrufne, de gælder i virkeligheden endnu overfor det omhandlede spørgsmaal, særlig er det indlysende, at en provstemyndighed maa til som modvægt mod en eventuel overvægtig indflydelse fra inspektoratsmyndigheden, hvis spørgsmaalet skal kunne løses tilfredsstillende. —

Miss. Nissen bragte Jakobshavns seminarium til den højeste blomstring, det overhovedet naaede. Som ovenfor bemærket, var den tanke i disse aar meget stærkt fremme at uddanne unge Grønlændere til præster. I 65 foreslog da miss. Nissen ved sin forventede hjemgang 66 at medtage nogle af de dygtigste elever fra seminariet for at føre deres uddannelse videre i Danmark. Men dette vilde ministeriet ikke gaa ind paa, da det manglede pengemidler dertil, og især fordi det mente, at uddannelsen burde føres saa langt frem som muligt i selve landet. Imidlertid drev ministeriet stadig paa sagens gennemførelse, ogsaa af den grund, at tilgangen af alumner i Danmark stadig blev mindre. Der indrettedes da en »højere afdeling« paa seminariet 66, og i 69 fik Nissen lov til at tage to af eleverne herfra med sig til Danmark, da han tog hjem paa permission. Da de imidlertid nylig var bleven gift, ønskede de ikke nu at rejse til Danmark, og sagen strandede altsaa foreløbig paa dette.

Den »højere afdeling«s elever, 10 i tallet, blev i 72 dimitterede og ansat rundt om paa de mest trængende pladser i Nordgrønland. De var meget grundig undervist, derom er ingen tvivl; de fleste af dem havde nydt semi-

¹⁾ Allerede i 42 havde det været paa tale at oprette to provstier i Grønland, men kollegiet var bange for at gøre det til en fast institution, af frygt for manglende provste-emner.

narieundervisning fra 9 til 11 aar. Men at dømme efter de mig bekendte af disse kateketer, har resultaterne af den lange undervisning ikke svaret til forventningerne, man faar uvilkaarlig det indtryk, at den maa have været for spredt og usystematisk.

Med dimissionen af de 10 seminarister i 72 betragtede miss. Nissen sin 20-aarige virksomhed i Grønland som afsluttet, dog kun foreløbig; det fremgaar nemlig af hjemgangstilladelsen fra ministeriet, at han har tænkt sig den mulighed atter at rejse ud, idet han har anmodet om, at hans plads maatte staa ham aaben et aar eller to. Han opgav dog denne tanke og blev i Danmark.

Ved missionær Nissens hjemrejse udtaler ministeriet »sin varme anerkendelse af den nidkærhed, udholdenhed, opofrelse og kærlighed til den Dem betroede gærning, som har besjælet Dem i Deres besværlige og langvarige virksomhed«. Det er en velfortjent anerkendelse. Men man føres uvilkaarlig til en sammenligning mellem denne varme, uforbeholdne anerkendelse og missionskollegiets holdning overfor provst Sverdrup, da denne godt 80 aar tidligere forlod Grønland efter en 24-aarig arbejdsdag under betydelig ugunstigere forhold. Og man faar et stærkt indtryk af, at tiden er bleven en anden. Ikke at kollegiet ikke anerkender Sverdrups virksomhed, men ordene er faa og kolde, og tonen i afskedsskrivelsen som i alle de andre skrivelser fra den tid — og tildels fra missionskollegiets hele tid — er stadig »von oben herab«, præget af enevældens princip »vi alene vide«.

^{20/8} 73 udnævntes miss. Nissen til spr. Ugilt-Taars; enl. ^{29/11} 81; † ^{7/7} 83.

Ordinerede medhjælpere og seminarielærere:

a. 65—70: Nikolaj Edinger Balle, f. Olstrup prgd. ^{12/4} 39 (sønnesøns søn af biskop N. E. Balle, f. ^{12/10} 1744, † ^{19/10} 16); cand. ^{23/6} 64, h₁ (l-l); udn. ^{3/8} og ord. ^{3/8} 65. Blev ansat ^{24/4} 65 som ord. mdhj. og seminarielærer ved Jakobshavn; udnævntes ^{29/4} 67 til miss. Umának, men fik,

tildels af hensyn til seminariet, lov til at blive boende ved Jakobshavn og derfra bestyre og berejse Umánaks missionariat; bestyrede i fællesskab med nedennævnte miss. Bøggild seminariet samt Jakobshavns og Umánaks missionariater under miss. Nissens hjemrejse 69—70.

I sommeren 70 forflyttedes miss. Balle til Godthaab, hvor han overtog posten som missionær og seminarieforstander, og hvor han virkede, kun afbrudt af nogle permissionsophold i Danmark, deraf et paa 2 aar, 75—77, til sin død ¹⁸/₁₁ 1900 — den længste tid, nogen dansk missionær endnu har virket i Grønland, ialt 35 aar. — Ridder af Dbg.

Allerede som ganske ung fattede Balle ved læsning især af Egedernes skrifter en varm kærlighed til Grønland, og besluttede at vie det sit liv — en beslutning, som han altsaa, som ovenfor sagt, blev tro som endnu ingen anden. Hans kærlighed til Grønland og Grønlænderne voksede sig kun stærkere med aarene og fornægtede sig aldrig under hans anstrengende virksomhed, skønt der ofte stilledes meget store krav til hans arbejdskraft i menighedens tjeneste; saaledes bestred han i en aarrække tillige Holstensborgs missionariat med Sukkertoppen — og i perioder endog tillige Frederikshaabs.

Miss. Balles lange og nidkære virksomhed kunde ikke gaa sporløst hen over den grønlandske menighed. Fra ham fik det forholdsvis store antal kateketer, der under hans lange arbejdsdag dimitteredes fra Godthaab og udsendtes til alle egne af landet, fra Kap Farvel til Upernivik, deres væsentligste paavirkning, som fra dem atter bredte sig i videre kredse. — Han opnaaede det, som hans læremester fra Jakobshavn, miss. Nissen, forgæves havde stridt for, nemlig at sé 3 af sine elever, seminaristerne Chemnitz¹⁾,

¹⁾ Jens Anton Barsilai Ignatius Chemnitz, f. Østprøven i Sydgrønland. ²⁴/₁₁ 53, blanding; seminarist Godthaab 74; undervist i Danmark 75—77 og 80—83; exam. af biskop Martensen ⁹/₈ 83; ord. ¹⁸/₄. Ord. overkateket Julianehaab 83—85; Holstensborg 85

Berthelsen¹⁾ og Andreas Hansen (se Ritenbenk nr. 4) ordinerede som grønlandske præster (senere er endnu tre af Balles elever bleven ordinerede, dog først efter hans død²⁾). Hans menighed ved Godthaab omfattede ham med stor kærlighed, hvad der bl. a. gav sig udslag i, at den ved hans 25-aars jubilæum i 90 forærede ham en meget smukt indbundet bibel med sølvbeslag; og hans navn kendes og nævnes med ærbødighed og kærlighed hele kysten over. — Men det stærkeste udslag af hans virksomhed er vel nok den vækkelse, som i 08 er begyndt i Godthaab og omegn og som utvivlsomt bunder i Balles forkyndelse.

¹²/s 06 afsløredes i Godthaabs kirke et mindesmærke for miss. Balle, bekostet af venner i Danmark og Grønland,

—1900; Frederiksdal 00. Udn. til førstepræst 06. Dbm. — En søn af ham ordineredes ¹/s 10 i Godthaab og er nu kst. førstepr. i Upernivik.

- ¹⁾ Lars Jens Ernek Johan Berthelsen, f. Godthaab ⁵/s 55 (sønnesøns sønnesøn af pastor Bertel Laersen, se pag. 42, anm. under teksten); seminarist Gdthb. 75; underv. i Danm. 75—77 og 80—83; exam. af bisk. Martensen ⁹/s 83; ord. ¹⁸/s 84. Ord. overkat. Gdthb. 83—84, Holstensbg. 84—85; Umának 85; † ¹¹/s 89. Past. B. var gift med en søster til ovennævnte past. Chemnitz's hustru. En datter af ham er g. m. ord. overkateket Mathias Storch, kst. førstepr. Kshvn. for 1910—11.

- ²⁾ Disse tre er:

- 1) Elias Kristian Frederik Petersen, f. Kerrortussok pr. Holstensborg ¹¹/s 53; seminarist Godthaab 77; undervist i Danmark 80—81; kateket og overkateket Sukkertoppen 81—02; ord. Godthaab ¹⁷/s 02. Ansat som ord. overkateket v. Sukkertoppen.
- 2) Hans Christian Theodor Rosing, f. Kbhvn. (under forældrenes hjemrejse, hans Fader var assistent) ²⁰/s 66, seminarist Gdthb. 88; overkateket Gdthb.; undervist i Danmark 03—04; ord. Kbhvn. ²⁰/s 04. Førstepræst Angmagssalik paa østkysten.
- 3) Gustav Karl Eli Olsen, f. Holstensborg ²⁷/s 78; seminarist Gdthb. 01; kateket i Holstensborgs missionariat 01—07; overkateket og kateketskolelærer Jakobshavn 07—09; ord. Jakobshavn ²⁰/s 09. Missionspræst v. Kap York. G. m. Ane Sophie Berthelsen, f. ⁷/s 82, halvsøster til ovennævnte pastor Lars J. E. J. Berthelsen.

bestaaende af en marmor-tavle i egetræsramme, med hans billede i haut-relief og en indskrift paa grønlandsk. —

Miss. Balle blev $12/4$ 69 g. m. Kathrine Justine Juliane Fleischer, f. Upernivik $16/12$ 49, dt. af kolonibestyrer K. G. Fleischer¹⁾ og hustru, som var blanding. En søster til hans hustru er g. m. nr. 22 (sé nedenfor). To af hans sønner er præster i Grønland, nemlig 1) Nikolaj Frederik Severin B. f. Godthaab $26/8$ 71; cand. $17/6$ 97, h₁ (l-l); udn. $26/4$ og ord. $2/6$ 00; miss. Lichtenau 00—04; Julianehaab 04—09; førstepræst $1/4$ 05; Godthaab 09, till. seminarieforstander 10. — 2) Knud B., f. Godthaab $28/7$ 77; cand. $22/1$ 04, h₁ (l-^{*}l), udn. $18/6$ og ord. $31/6$ 05; ord. mdhj. Upernivik 05—08; førstepræst smstds. $1/10$ 08. —

b. 67—70: Osvald Vilhelm Bøggild (se ndf. nr. 21).

20. 1872—75: Thøger Sørensen, f. Nørhjerre $20/6$ 35; cand. $25/1$ 66, h₁ (l-l); udn. $3/8$ og ord. $25/4$ s. a. Var i sin ungdom 4 aar privatlærer paa landet, og blev $31/3$ 55 af missionskollegiet antaget som elev paa Jakobshavns seminarium for dér og under miss. Wolfs videre vejledning at uddannes til »controllerende kateketformand« i Grønland;

¹⁾ Familien Fleischer er et typisk eksempel paa, i hvor høj grad Grønland kan »tage« en slægt. Ikke mindre end 8 af dette Navn, alle af en fra Norge stammende slægt, har været ansat i overordnede stillinger i Grønland, adskillige andre af slægten har været og er ansat i underordnede stillinger. — Johan Philip Fleischer, f. 1756, ansattes 82 som assistent ved Upernivik, hvor han døde 86. — Ulrik Frederik Fleischer, f. 1777, ansattes som ass. ved Umának 03, og døde (druknede paa en slædetur) 04. — Christian Frederik Fleischer, f. $5/6$ 1779; cand. $29/7$ 00, nc (h); udn. $21/2$ og ord. $28/2$ 05; var miss. Julianehaab 06—11, Godthaab 11—12; spr. i Norge (Bjelland 1814; Lyster 27; Kragerø 39; Sørum og Frogner 39); † $6/7$ 48. — Frederik Diderik Sechmann Fleischer, f. 1783, stud. jur., ansattes som ass. i Nordgrønland 04, var bl. a. bestyrer af logen Godhavn og konst. inspektør (1815—17), hjemgik 18 og døde som købmand i Aarhus 49. — Men for én gren af slægten blev Grønland i absolut forstand dens »andet fædreland«, og dennes slægtstavle skal her fremstilles for de medlemmers vedkommende, som har noget med Grønland at gøre. (Se stamtavlen side 72).

Hans Mossin Fleischer, f. $\frac{2}{5}$ 1789; ansat som ass. 07; entl. som bestyrer af kol. Umának 51, † Umának $\frac{17}{8}$ 70. G. $\frac{4}{9}$ 09 m. Cathrine Louise Tetzlaff, f. Bergen $\frac{18}{4}$ 79 (1' g. $\frac{24}{5}$ 00 m. »haandskriver» (o: assist. hos inspektøren) Sev. Nik. Cortsen, † Godhavn 03; 2' g. $\frac{25}{8}$ 04 m. købmand, cand. jur. Chr. Fr. Hount, † Jkshavn. $\frac{29}{4}$ 08; † $\frac{31}{12}$ 52.

Knud Geelmuyden F., f. Godhavn $\frac{21}{5}$ 15; ans. som volontær 33, assistent 38, bestyrer 43; forlod aldrig Grønland; † som best. af Jakobshavn $\frac{20}{5}$ 77. — $\frac{18}{9}$ 41 g. m. blandingen Regine Magdalene Paulsen, f. $\frac{15}{8}$ 16; † v. Jkshvn. $\frac{2}{4}$ 89.

Johan Sechmann F., f. $\frac{14}{9}$ 17; erhverver (o: fanger og fisker) v. Umának; † 74 el. 75; var grl. gift og efterlod sig familie, som endnu lever ved Umának.

Sofie Louise Susanne F., f. $\frac{13}{10}$ 42; g. m. miss. C. V. Rasmussen (se series f. Jakobshavn. nr. 22). En af deres sønner er polarforskeren, forfatteren Knud Rasmussen.

Carl Ludvig Severin F., f. Godhavn $\frac{26}{1}$ 46; assistent 73—85; udstedsbestyrer ved K'ekertak i Ritenbenks distrikt.

Jens Christian Paul F., f. Upernivik $\frac{30}{11}$ 47; ass. 73—86; udstedsbestyrer v. Ikerasak i Umánaks distr. Flere af hans børn er ansat underhånden i Grønland.

Kathrine Justine Juliane F., f. $\frac{18}{12}$ 49; g. m. miss. N. E. Balle (se ovenfor). Foruden de ovennævnte 2 sønner har 2 døtre bolig i Grønland som gifte med handelsfunktionærer.

Knud Niels F., f. Upernivik $\frac{1}{8}$ 54; † som inspektorskriv. og fung. volontær ved Godhavn $\frac{4}{9}$ 00. — G. m. Elise Christiane Nielsen, f. $\frac{25}{4}$ 60, dt. af assistent v. Claushavn Octavius Nielsen og hustru Emma, f. Fleischer.

til hans ophold anvistes 100 rbd. og andre 100 »til hans øvrige fornødenhed«. I skrivelsen til miss. Wolf om hans ansættelsesvilkaar siges det, at »der kan i tiden gives ham haab om, naar han tilbørligen opfylder sine pligter og efter flere aars forløb, enten at vorde ordineret til præst i Grønland eller at erholde tilladelse til at vende tilbage til Danmark, hvor kollegiet da vil virke, hvad det formaar, til at forskaffe ham en passende ansættelse«. Der blev dog ikke brug for noget af disse alternativer. I 57 skulde Sørensen have været ansat som kateketformand ved Claushavn, men han rejste, i stedet for at modtage ansættelsen, til Danmark for at forberede sig til universitetet. Efter at være bleven student 60 modtog han $28/4$ 61 ansættelse som seminarielærer ved Jakobshavns seminarium med aarl. gage 500 rbd., i hvilken stilling han virkede til sommeren 63, da han vendte tilbage til Danmark for at tage theol. embedsexamen.

$8/3$ 66 udnævntes han til miss. Upernivik, hvor han dog kun virkede i 2 aar. I cirkulære til missionærerne af $28/4$ 68 meddeles det nemlig, at »Frederikshaabs missionariat overtages af hr. Thøger Sørensen«, dette blev imidlertid forandret derhen, at han overtog Holstensborgs missionariat med Sukkertoppen, medens Frederikshaab besørgeades fra Godthaab af miss. og seminarieforstander Wiberg¹⁾. I aaret 71—72 var miss. Sørensen i Danmark og deltog i en kommission til ordning af de grønsl. kirke- og skoleforhold²⁾. Under sit ophold i Danmark blev han beskikket til mis-

¹⁾ Johannes Emil Wiberg, f. Kbh. $28/4$ 32; cand. $26/6$ 57, h₂ (I-I); udn. $12/1$ 64, ord. $10/2$ s. a.; miss. Frederikshaab 64—68; miss. og seminarieforst. Godthaab 68—70; maatte da hjemgaa p. gr. af øjenssygdom, som endte med tabet af det ene øje. Spr. Dejbjerg-Hanning $2/4$ 71; Østbirk-Ydng $10/9$ 80; Brejninge p. Ærø 85; entl. 07, bor i Odense.

²⁾ De fra denne kommission fremkomme forslag er fortrinlige og ligger for en stor del til grund for ordningen ved loven af $1/4$ 05 — saa lang tid skulde gaa hen, før det blev til alvor med realisationen.

sionær for Jakobshavns og Umánaks missionariater og forstander for Jakobshavns seminarium, hvortil fra 74 tillige kom Godhavns distrikt —, i hvilken stilling han virkede til 75, da han forflyttedes til Godthaab, hvor han forblev og hvorfra han tillige bestyrede Holstensborg og Sukkertoppen — under miss. Balles hjemrejse — til 77, da han hjemgik efter ialt 15 aars tjeneste i Grønland, deraf 11 aar som missionær. —

Ved sin nedrejse til Godthaab 75 medtog miss. Sørensen ifl. ministeriets approbation af hans derom indgivne forslag de elever fra Jakobshavns seminarium, hvis uddannelse endnu ikke var fuldendt. Hermed ophørte Jakobshavns seminarium at eksistere — en for den grønlandske kirke og skole meget hæmmende foranstaltning, idet Godthaabs seminarium aldrig fik den udvidelse, som efter det andet seminariums nedlæggelse var nødvendig for at forsyne landet i tilstrækkelig grad med forsvarlig uddannede kateketer. Udviklingen har lidt derunder lige til nu, og det er ikke klart, hvorfor denne foranstaltning var nødvendig, især ikke efterat miss. Sørensen i 73 havde oprettet en 3die afdeling paa seminariet, hvor vordende kateketer paa mindre pladser skulde modtage en 2-aarig uddannelse — en i høj grad nødvendig institution, som imidlertid nu stansede med Jakobshavns seminariums nedlæggelse, og som først i vor tid er genoptaget ved oprettelsen af kateketskoler.

Miss. Sørensen dels oversatte, dels forfattede en række salmer og aandelige sange, deriblandt nogle »festsalmer ved 150-aars festen for Egede« i 71; de blev med understøttelse af det danske missionsselskab udgivet i 72 og det tillodes at benytte dem ved Gudstjenesterne ved siden af salmebogen. Nogle af hans salmer, ialt 8, deriblandt oversættelse af »aand over aander« og en dejlig allehelgenssalme om Grønlands kristning til melodi »af højheden oprunden er«, er optagne i den nyeste grøn. salmebog af 1907. —

Spr. Ulvborg-Raasted ^{28/7} 77; Vrejlev-Hæstrup ^{21/11} 82; entl. 95, bor i Stege. —

Ordineret medhjælper og seminarielærer:

a. 73—75: Chr. Vilh. Rasmussen (se nedenfor nr. 22).

Anm. Det var dog kun det éne af disse aar, past. R. tilbragte i Grønland, idet han, efter i vinteren 74 at have mistet sin hustru og søn og selv ligget længe syg af en svær Gigtfeber, saa sig nødsaget til at rejse hjem i vinteren 74—75 for rekreation.

21. 1875—77: Osvald Vilhelm Bøggild, f. Lagtved skovridergd., Dronninglund sogn $\frac{5}{8}$ 39; cand. $\frac{23}{1}$ 65, h₁ (*1-1); grønl. alumnus $\frac{12}{6}$ 66; udn. $\frac{30}{1}$ og ord. $\frac{27}{8}$ 67. Blev først ansat som ord. mdhj. og seminarielærer Jkshvn.; udn. til miss. 69; bestyrede i fællesskab med ovennævnte miss. Balle Jakobshavns missionariat og seminarium under miss. Nissens permission i aaret 69—70.

Allerede i 69 ansøgte miss. Bøggild om forflyttelse til et sydligere missionariat, men dette ønske kunde p. gr. af omstændighederne foreløbig ikke imødekommes, og ifl. skrivelse fra ministeriet af $\frac{29}{4}$ 70 udnævntes Bøggild til missionær for Umának med paalæg om at flytte dertil, saafremt den derværende meget inskrænkede og nærmest ubeboelige missionærbolig kunde sættes i brugbar stand. Dette maa dog ikke være sket, thi det ses af senere skrivelser, at miss. Bøggild i hvert fald den meste tid har boet ved Jakobshavn og derfra — foruden at deltage i lærergerningen paa seminariet — berejste Umánaks missionariat. — I sommeren 72 forflyttedes han til Holstensborg, hvorfra han tillige skulde bestyre Egedesminde's missionariat undtagen Godhavns distrikt, som ad interim henlagdes til Jakobshavn. Denne allerede tidligere forsøgte ordning (jfr. indledningen) lod sig ogsaa nu vanskelig praktisere, hvorfor miss. Bøggild i 75 forflyttedes til Jakobshavn, Holstensborg lagdes under Godthaab, og hele Diskobugten samt Umának sloges sammen. Dette saare vidtløftige distrikt skulde da bestrides af miss. Bøggild og nedenfor nævnte miss. Rasmussen, ifl. ministeriets bestemmelse saaledes, at Bøggild fik selve Jakobshavn, Ritenbenks og Umánaks distrikter, Rasmussen

Claushavn, Christianshaabs, Egedesminde og Godhavns distrikter. Inden modtagelsen af ministeriets skrivelse derom havde missionærerne imidlertid selv foretaget en deling af distriktet saaledes, at Rasmussen fik Umának og Ritenbenk, Bøggild alt det øvrige, og paa denne ordning indløb endelig aaret efter ministeriets approbation.

Miss. Bøggild har dels forfattet, dels oversat flere salmer paa grønlandsk, og oversat fortællingen »Simon af Cyrene«, trykt Godthaab 76. Af hans salmer er 3 optagne i grønl. salmebog af 1907, deriblandt oversættelse af »Kirken den er et gammelt hus« og »Guds menighed, syng for vor skaber i løn«.

Som næsten alle andre, der har levet i Grønland, følte miss. Bøggild sig meget nær knyttet til landet og folket, saa nær at han endog 12—13 aar efter sin hjemkomst og som sognepræst i Danmark for alvor tænkte paa at søge tilbage. Han og hans hustru, hvis eneste barn, en lille pige, ligger begravet ved Jakobshavn, har adopteret en Grønlænderinde (blanding).

Spr. Skjorping-Frær $\frac{6}{9}$ 78; Gadstrup-Syv 91.

22. 1877—95: Christian Vilhelm Rasmussen, f. Skrodsbjerg, Vraaby sogn $\frac{25}{11}$ 46; cand. $\frac{19}{1}$ 72, h₁ (h-*)l; alumnus 69; udn. $\frac{1}{4}$ og ord. $\frac{7}{5}$ 73. Ankom $\frac{9}{7}$ 73 til Jakobshavn for foreløbig at virke der som ord. mdhj. og seminarielærer, var, som ovenfor meddelt, i Danmark i vinteren 74—75, og opgik atter i foråret 75 for i fællesskab med miss. Bøggild at betjene Jakobshavns, Egedesminde og Umánaks missionariater. 75—76 boede han ved Jakobshavn og berejste derfra Ritenbenks og Umánaks distrikter; men da denne ordning altid havde været og var utilfredsstillende, flyttede han i sommeren 76 til Umának, uagtet holigen dér var saa indskrænket, at der ikke engang var plads til 2 senge i det saakaldte »sovekammer«. — Ved miss. Bøggilds hjemrejse i 77 forflyttedes miss. Rasmussen atter til Jakobshavn, hvor han uden andre afbrydelser end nogle hjemrejser virkede i 18 aar i en meget anstrængende

gærning¹⁾, idet han næsten altid havde et eller to missionariater extra at besørge, og desuden ofte havde unge missionærer boende hos sig, for at undervise dem i sproget i deres første embedsaar. Umánaks missionariat bestred han tillige med Jakobshavns uafbrudt til 94, dog med den lettelse, at der fra 85 var ansat en indfødt ordineret overkateket ved Umának, nemlig 85—89 Lars Berthelsen (se ovenfor pag. 70, anm. under teksten) og 90—94 Andreas Hansen (se nedenfor series for Ritenbenk nr. 4). Lettelsen betød dog ikke mere, end at miss. Rasmussen i hvert fald de fleste aar alligevel maatte foretage en tilsynsrejse til Umának om vinteren paa slæde. Egedesmindes missionariat bestred han tillige med de to andre 77—79, 81—82 og 87—93. Endelig foretog han i sommeren 79 efter ministeriets ønske en slags visitatsrejse til Upernivik.

Det er forbavsende, at miss. Rasmussen under disse forhold kunde faa tid til en udstrakt literær virksomhed ved siden af sin embedsgærning. I 88 udgav han en stor grønlandsk grammatik, i 93 sammen med miss. Kjer (se ovenfor nr. 17, c) en dansk-grønlandsk ordbog, den første i sit slags; desforuden har han oversat Balslevs bibelhistorie, Luthers katekismus o. a. og deltaget i bibeloversættelsen.

Miss. Rasmussen ivrede stærkt for genoprettelsen af Jakobshavns seminarium, da det viste sig stedse vanskeligere at faa Nordgrønland forsynet med udlærte kateketer, men uden held; først 6 aar efter hans hjemrejse genoprettedes seminariet for at bestaa en kort aarrække.

Miss. Rasmussen blev anden gang gift ¹⁵/₁₁ 75 m. So-

¹⁾ Under én af hjemrejserne (84—85), skulde miss. Edvard Egidius Lützen (f. Sandegjerde ved Thorshavn ¹⁸/₁₀ 57; cand. ²¹/₆ 82, I (*I-h), udn. ²²/₃, ord. ⁷/₈ 83; miss. Godthaab 83—94; Frederikshaab 84—87; Jullanehaab 87—92; spr. Lyngby-Albøge 93) have overtaget Jakobshavns missionariat, men p. gr. af den vanskelige kommunikation med lutter sejlskibe lykkedes det ham ikke at komme dertil, hvorfor missionariatet besørgedes af pastor Mørch, Egedesminde.

fl. Louise Susanne Fleischer, f. Ritenbenk ¹⁸/₁₀ 42 (se slægts-tavlen pag. 72).

Spr. Lyng-Uggeløse 96; lektor i grøn. sprog 04; R. af Dbg. 09. —

Som ord. mdhj. hos miss. Rasmussen fungerede følgende:

a. 77—79: Kristian Peter Kristensen, f. Bol-
lerslev ved Aabenraa ³⁰/₈ 51; cand. ¹⁹/₆ 76, h₁ (h-h); udn.
²⁰/₁ og ord. ²⁴/₁ 77; ankom til Jakobshavn ¹⁹/₈ s. a. Ifølge
ministeriets bestemmelse skulde han for det første tage
bolig ved Jakobshavn for at undervises videre i sproget og
sættes ind i forholdene i landet af miss. Rasmussen, samt
bistaa denne i hans vidtstrakte embede; som særlig virke-
kreds fik han anvist distrikterne syd for Jakobshavns isfjord,
altsaa Claushavn, Christianshaab og Egedesminde, samt
Godhavn. Til hjælp under sit arbejde i dette distrikt de
første aar fik han adjungeret en ung grønlandsk overkateket,
Ole Svanberg (f. 51, † 78¹), der samme aar var vendt til-
bage fra et ophold i Danmark.

I sommeren 79 forflyttedes miss. Kristensen til Egedes-
minde (sé der nr. 17).

b. 81—82: Severin Christian Tobias Simeon
Mørch, f. Umának ¹⁵/₉ 40, blanding, søn af kateket Hans
Peter M. (undervist Egdsmd. af miss. Kragh; hans fader
var den i Kraghs dagbog meget omtalte købmand J. L. Mørch
v. Egedesminde, f. 1783; ans. i Grøn. 05; † Jkshvn. 34;
g. m. Grønlænderinden Birgithe) og hustru Johanne Birgithe
Charlotte Møller (dt. af dansk bødker Martin Møller og
hustru, en Grønlænderinde); undervist Umának af miss.
Haase²); efter sin konfirmation i 55 nedsendt til Jakobs-

¹) Dette aar var saare uheldigt for missionen i Diskobugten, idet
ikke mindre end 3 overkatekéter, alle seminarieuddannede og aner-
kendt dygtige, i aarets løb døde ved Jakobshavn, hvad der na-
turligvis særlig under de daværende vanskelige katekétforhold
betød et næsten uopretteligt tab.

²) Bernhard Ludvig Christian Haase, f. Kbhn. ²⁸/₆ 19; cand.

havns seminarium; dimitt. derfra 58; ledsagede miss. og seminarieforstander Wolf (se ovenfor nr. 17) til Danmark og undervistes videre der hos skolelærer Kjerulf i Brøndshøj 58—59; overkateket Upernivik 59—72 (bestyrede missionariatet alene 68—69); atter undervist i Danmark med ordination som maal 72—74, dog med et besøg i Upernivik sommeren 73, hvorfra han medbragte sin hustru, f. Lyng, og sine børn, aflagde en theologisk prøve foraaet 74; ord. $^{13}/_5$ 74 af biskop Martensen; præst¹⁾ Upernivik 74—81. Ved sin ansættelse som præst fik han af ministeriet anvisning paa at søge raad og støtte hos sin nærmeste nabo-præst mod syd, missionæren ved Jakobshavn, over 70 mil borte (!). —

I 81 forflyttedes Mørch, der længe havde ønsket i hvert fald for en tid at faa en virksomhed nærmere ved danske kolleger, til Jakobshavn for at bistaa miss. Rasmussen; fra 82 overtog han Egedesmindes missionariat (sé der nr. 18).

c. 89—90: Poul Vibæk²⁾ (se nedenfor nr. 23).

d. 90—92: Mads Rasmussen (se nedenfor nr. 25).

e. 92—94: Hans Georg Baadsgaard, f. Randers $^{8}/_{12}$ 65; cand. $^{27}/_1$ 92, nc (h-^{*}1); grønl. alumnus 87; udn. $^{11}/_5$ 92; ord. $^{18}/_5$ s. a. $^{20}/_3$ 94 udnævntes han til miss. Umának, hvor han 94—95 bistodes af indfødt ord. overkateket Andreas Hansen (se nedenfor series for Ritenbenk nr. 4). Med afbrydelse ved en hjemrejse i aaret 1900—01, i hvilken tid gærningen udelukkende bestredes af kateke-

²⁰/₄ 44, h (*1-^{*}1); udn. $^{25}/_3$ 46; ord. $^{3}/_4$ s. a. Miss. Umának 46—55; spr. Øsse-Næsbjerg $^{28}/_{10}$ 56; Landet-Ryde $^{18}/_3$ 76; entl. 87; † Kbh. 03. Har skrevet flere bladartikler om grl. forhold og skrevet en sang baade paa dansk og grønlandsk til Umánaks pris paa melodier «Du lille ø paa havets blanke vove» — og enkelte andre sange paa grønlandsk.

¹⁾ Kuriøst nok var Mørch indtil loven $^{1}/_4$ 05 den eneste præst i Grønland, idet de danske præster tituleredes missionærer, og hans ordinerede landsmænd kaldtes «ordinerede overkateketer». M.'s officielle titel var derimod «præst».

²⁾ Hed oprindelig Sørensen; bevill. til navneforandring $^{24}/_{10}$ 04.

terne, virkede miss. Baadsgaard i Umának til 04, da han hjemgik for at forblive i Danmark. Spr. Skelund-Visborg (med filialkirke i Hadsund) $\frac{8}{5}$ 06.

23. 1895—99: Poul Vibæk, f. Bordrup v. Varde $\frac{15}{6}$ 64; studerede en tid filologi; cand. $\frac{22}{1}$ 89, nc (h-*)l); grønl. alumnus 87; udn. $\frac{25}{4}$ 89; ord. $\frac{30}{4}$ s. a. Hjælpe-missionær Jakobshavn 89—90; derpaa under miss. og seminarieforst. Balles permission miss. og kst. seminarieforstander Godthaab 90—91. Forflyttedes atter til Nordgrønland 91 og bestyrede missionariaterne Egedesminde, Jakobshavn og Umának i fællesskab med miss. M. Rasmussen 91—92 og med miss. Baadsgaard 92—93 under miss. C. V. Rasmussens hjemrejse. Miss. Egedesminde 93—95. Da han i 95 afløste miss. C. V. Rasmussen ved Jakobshavn, fik han tillige overdraget overtilsynet med Egedesmindes missionariat, hvor en indfødt ord. overkateket var ansat som hjælpepræst. — Efter at have været i Danmark paa permission 99—00, opgik han atter til landet som miss. Julianehaab, hvor han virkede til 04. — Spr. Taarnby paa Amager $\frac{22}{5}$ 07. — Har udgivet: 100 timer i grønlandsk, med nøgle (Kbhv. 1900), og publiceret adskillige artikler og afhandlinger om grønl. forhold i forskellige blade og tidsskrifter.

Som ord. mdhj. i dette tidsrum fungerede:

a. 95—97: Jens Christian Jensen, f. Ølby v. Struer $\frac{14}{12}$ 66; cand. $\frac{6}{2}$ 94, h₂ (h-h); grl. alumnus 94; udn. $\frac{2}{5}$ 95; ord. $\frac{29}{5}$ s. a. Arbejdede i 2 aar sammen med miss. Vibæk ved Jakobshavn; var allerede i foråret 96 af ministeriet udset til miss. Egedesminde fra 97, men fik i stedet derfor $\frac{19}{3}$ 07 udnævnelse som missionær Frederikshaab, da missionæren dér, M. Rasmussen, maatte forflyttes til Godthaab for under miss. Balles permission 97—98 at overtage hans gærning i missionariatet og paa seminariet. — Miss. Frederikshaab 97—04. Spr. Fausing-Auning $\frac{20}{6}$ 06. — Har oversat nogle fortællinger til maanedsskriftet „atua-gagdliutit“, som udgives ved Godthaab.

b. 98—99: Carl Ferdinand Wagner (se ndf. nr. 24).

24. 1899—1900: Carl Ferdinand Wagner, f. Almind prgd. $\frac{7}{8}$ 71; cand. $\frac{16}{6}$ 96, h₁ (l-*)l; grønl. alumnus 94; ord. $\frac{3}{8}$ 96. Det var hensigten at lade ham udgaa til Grønland (Jakobshavn) allerede i eftersommeren 96, men p. gr. af skibsforholdene lod det sig ikke gøre. Han blev derfor endnu et aar i Danmark med missionærgage og stilledes til disposition for Sjællands biskop; virkede en tid som hjælpepræst i St. Stefans sogn i Kbhn. Ankom t. Jakobshavn i forsommeren 98 og virkede dér sammen med miss. Vibæk til 99, da bestyrelsen af Jakobshavns missionariat overdroges ham ved miss. Vibæks hjemgang paa permission 99—00. Forflyttedes ifl. skrivelse fra ministeriet af $\frac{30}{3}$ 00 til Holstensborg, hvorfra han atter 2 aar senere forflyttedes til Egedesminde (sé der nr. 22).

25. 1900—07: Mads Rasmussen, f. Bregnemose (Fyn) $\frac{14}{7}$ 60; cand. $\frac{24}{1}$ 90, nc (h-h); grl. alumnus 86; ord. $\frac{23}{4}$ 90. Ankom Jakobshavn sommeren 90 for efter et aars ophold som hjælpemiss. hos miss. C. V. Rasmussen at overtage Egedesmindes missionariat, men blev — rimeligvis p. gr. af, at den nye missionærbolig ved Egdsmd. endnu ikke var fuldt færdig — endnu 91—92 boende i Jakobshavn, hvorfra han i forening med miss. Vibæk bestyrede Jakobshavns, Umánaks og Egedesmindes missionariater. Miss. Frederikshaab 92—97; miss. og kst. seminarieførstander Godthaab 97—98; hjemgik med permission 98; tog afsked af missionens tjeneste, men indtraadte efter ansøgning atter i foraaret 1900 og udnævntes til miss. Jakobshavn, hvor han efter ministeriets ordre i 01 genoprettede seminariet, foreløbig beregnet paa 6 elever. Udn. til førstepræst $\frac{1}{4}$ 05¹). Da imidlertid Jakobshavns seminarium ifl. lov af $\frac{1}{4}$ 05 atter bestemtes til nedlæggelse til bedste for en stor udvidelse af Godthaabs do., ansaa han sin gærning i Grønland som endt med Jakobshavns genoprettede semi-

¹) Fra samme dato blev »Jakobshavns missionariat« til »Jakobshavn præstegæld« ifl. lov om kirke- og skolevæsen i Grønland af $\frac{1}{4}$ 05.

nariums første — og sidste — holds dimission $\frac{5}{6}$ 07 og forlod Jakobshavn for at hjemgaa $\frac{9}{6}$ s. a. — Bor paa Frederiksberg og har siden sin hjemkomst været hjælpepræst forsk. steder, bl. a. Halsted-Avnede og Lyng-Uggeløse. —

Ord. medhjælper og seminarielærere:

a. 01—04: Hother Bertel Simon Ostermann (sé ndf. nr. 26). Var $\frac{1}{6}$ 03— $\frac{1}{9}$ 04 miss. og kst. seminarieforst. under miss. M. Rasmussens permission p. gr. af sygdom.

b. 04—06: Erik Jespersen, f. Rønne $\frac{25}{7}$ 75; cand. $\frac{9}{6}$ 00, h₁ (*1-*)1; huslærer forsk. steder, grl. alumnus 03; udn. $\frac{24}{2}$ 04; ord. $\frac{11}{4}$ s. a.; ankom Jkshvn. med barkskibet »Thorvaldsen« $\frac{27}{6}$ 04. Efter i 2 aar at have virket som ord. medhjælper og seminarielærer ved Jakobshavn, udnævntes han $\frac{31}{3}$ 06 til kst. førstepræst Egedesminde, hvilken stilling han tiltraadte $\frac{8}{7}$ 06 (se series for Egdsmd. nr. 24). —

26. 1907—: Hother Bertel Simon Ostermann, f. Aarslev prgd.¹⁾ pr. Randers $\frac{12}{6}$ 76; cand. $\frac{15}{1}$ 01, h₁ (1-1); grl. alumnus $\frac{27}{4}$ 99; udn. $\frac{1}{6}$ 01; ord. $\frac{5}{6}$ s. a. Rejste fra Danmark med barkskibet »Nordlyset« $\frac{14}{7}$ 01, ankom Christianshaab $\frac{26}{8}$, Jakobshavn $\frac{4}{9}$. Holdt sin første grønlandske tale $\frac{25}{11}$ s. a. Ord. mdhj. og seminarielærer 01—02; udn. t. missionær $\frac{1}{6}$ 02; var udset til missionær for Egdsmds. missionariat, men forblev p. gr. af miss. Wagners forflyttelse til Egedesminde 02 (for at være i nærheden af læge) fremdeles boende ved Jakobshavn som hjælper for miss. og seminarieførstander M. Rasmussen. Var atter udsæt til miss. Holstensborg fra 03, men blev i stedet derfor konstitueret i miss. M. Rasmussens embede, da denne p. gr. af sygdom maatte hjemgaa 03—04. Miss. Egedesminde $\frac{18}{9}$ 04— $\frac{8}{7}$ 06; førstepræst $\frac{1}{4}$ 05; flyttede, medens hans hustru af hensyn

¹⁾ Morfader Niels Bertelsen Gjelbye til Aarslev-Hørning, † $\frac{28}{12}$ 83 (Elvius 24. 16); mormoders fætter miss. O. V. Bøggild (se ovenfor nr. 21); mormoders fættersøn miss. H. G. Baadsgaard (se ovenfor nr. 22 e). Hustrus stedfaders fader Ove Steenberg til Haarby, † $\frac{9}{6}$ 94 (Elvius 301. 12).

til nødvendig lægehjælp opholdt sig $\frac{1}{2}$ aar ved Jakobs-
havn, til Godhavn og boede $\frac{15}{10}$ 94— $\frac{18}{1}$ 95 i denne paa
grund af sin afsondrethed temmelig forsømte del af mis-
sionariatet. Frpr. Godthaab og lærer Godthaabs seminarium
 $\frac{22}{7}$ 06.— $\frac{26}{5}$ 07; udn. til frpr. Jakobshavn præstegæld og
forstander for Jakobshavns kateketskole $\frac{10}{5}$ 07, tiltraadte
 $\frac{9}{6}$ s. a.

Som bevis paa den glædelige fart i udviklingen, der
er indtraadt m. h. t. det grønlandske kirke- og skolevæsen,
og som særlig loven af $\frac{1}{4}$ 05 har sin store del i, skal her
anføres, at frpr. Ostermann i sin kun 9-aarige embedstid
har foretaget ikke mindre end 6 indvielser af kirker eller
kapeller, derunder genindvielsen af Jakobshavns Zionskirke
 $\frac{13}{10}$ 07 efter en gennemgribende hoved-restauration, har
intimeret 2 gange ved ordination af indfødte præster, og
har deltaget i 5 konventer, deriblandt et stort fælleskonvent,
hvori præster baade fra Syd- og Nordgrønland deltog —
for blot en halv snes aar tilbage vilde en saadan udvikling
have været utænkelig.

Har udgivet: En lille samling kristelige smaafortællinger,
kristimiunut atuagagssiatu trykt v. D. missionsselskab 1904;
inûnikat maligdluagagssat (en lille bog for nykonfirmerede),
trykt Godthaab 07; kort fortolkning til Filipenserbrevet, tr.
Godthaab 07; desuden sammen med provst Schultz-Lorentzen:
Forslag til nyt ritual f. d. grl. kirke, tr. Godthaab 07;
og sammen med overkateket, nu missionspræst ved Kap
York Gustav Olsen: nunanik iliniutigssat (o: geografi for
børneskolen), tr. Godthaab 08, — og: okalualârutit (o: 12
af H. C. Andersens eventyr), tr. Godthaab 09. Har fremdeles
leveret bidrag til de grønlandske tidsskrifter »atuagagdliutit«
og »nalunaerutit« samt til forsk. danske tidsskrifter om
grøn. forhold. 3 salmer af ham er optagne i ny grl.
salmebog af 1907, nemlig oversættelse af: »lyksalig, lyk-
salig«, og af: »ej min sjæl ret inderlig sig fryder«, samt
en solfestsang. Under udgivelse er: ekêrsautisiat, en daglig
husandagtsbog. —

Ord. medhjælper:

a. 07—08: Harald Emanuel Mortensen, f. Gentofte $\frac{30}{4}$ 76; cand. $\frac{15}{6}$ 03, nc (*h-h); grønsl. alumnus 04; udn. $\frac{2}{6}$ 07; ord. $\frac{5}{7}$ s. a. Ankom til Jakobshavn $\frac{19}{8}$ 07. Han ansattes med bolig ved Jakobshavn for at assistere førstepræsten ved Jakobshavn i kirke og paa kateketskole, og fremdeles for at assistere førstepræsten ved Egedesminde, særlig ved betjeningen af Godhavns distrikt. Forflyttet til Ritenbenk $\frac{9}{9}$ 08 (se series f. Ritenbenk nr. 3). —

Ministeriet har bevilget frpr. Ostermann permission for aaret 1910—11, i hvilket tidsrum Jakobshavns præstegæld og kateketskole vil blive bestyret af Mikael Mathias Johannes Storch, f. Manermiut, Egedesmindes distrikt, $\frac{21}{4}$ 83; optaget p. Gdthbs. seminarium 00; seminarist 06, ug?; videre uddannet i Danmark (sammen med seminarist Chemnitz¹⁾) 06—08, efter egen ansøgning endnu et aar til maj 09; overkatekét og katekétskolelærer Jakobshavn 09—10; examineret af provst Schultz-Lorentzen $\frac{20}{6}$ 10, ord. Jkshvns. Zionskirke $\frac{21}{6}$ s. a. Har bl. a. oversat Ottesens Danmarkshistorie paa grønlandsk. — G. m. Ane Jensine Emilie Berthelsen, f. Umának $\frac{11}{10}$ 80, dt. af afd. ord. overkat. L. Berthelsen (se pag. 70 under teksten). —

IV. *Series pastorum for kolonien Ritenbenk.*

1. 1759—60: Christen Fabricius (se foran p. 22)²⁾. Paa hans tid har kolonien Ritenbenk endnu ligget paa sin første plads, ved det nuværende udsted Sarkak i Vajgattet paa Nûgssuaks-halvøens sydside, altsaa i en udkant af missionsgebetet; dette, i forbindelse med, at boligforholdene ved den da nylig (55) anlagte koloni næppe var særlig

¹⁾ Karl Johan Pavia Chemnitz, f. Julianehaab $\frac{5}{6}$ 84 (søn af frpr. Ch., se pag. under teksten); seminarist Godthaab (exam. Kbhn.) 06, ug?; videre uddannet i Danmark 06—08; overkat. og seminarielærer Gdthb. 06—08; exam. af provst Schultz-Lorentzen $\frac{21}{6}$ 10; ord. $\frac{1}{6}$ s. a.; kat. frpr. Upernivik.

²⁾ Grunden til hans tidlige hjemgang (63) var øjenssygdom.

glimrende — man har ikke været forberedt paa ogsaa at have en missionær boende der — har vel været medvirkende aarsag til, at Fabricius allerede efter et aars forløb flyttede til Jakobshavn; den vigtigste aarsag var vel nok den, at Jakobshavn, det stærkest befolkede sted i Diskobugten, var uden missionær siden Lassens hjemrejse (se Jkshvn. nr. 2).

Anm. Miss. Fabricius modtog ¹⁸/₇ 60 fra missionskollegiet en kopi af en skrivelse fra direktørerne for »det almindelige handels compagnie« af ²⁹/₂ 60 i anledning af de mange og hyppige besværinger over daarlige og fordærvede varer, som missionærerne, sikkert med al god grund, fremkom med, og i hvilken anledning kollegiet da har henvendt sig til handelsdirektionen. Denne søger som sædvanlig at holde haanden over sine betjente i Grønland. Det hedder: »De klage-maal, som skulde vi sende slette og bedærvede varer til landet, maa vi bede kollegiet ikke fæste nogen troe til« — der er vist ingen af missionærerne, der har formet deres klage saaledes, at det skulde være kompagniet, som bar skylden, de har kun klaget over, at de varer, de fik udleveret, var daarlige (jfr. hvad ovf. p. 14 og 21 er anført om missionærerne Thrane og Lassen; Egede Saabye siger for øvrigt noget ganske lignende i sin dagbog, som dog er ført adskillige aar senere). Derfor er det ogsaa ganske intetsigende, naar det fremdeles hedder i skrivelsen: »havde det forholdt sig anderledes, skulde Compagniets egne betjente ei mindre lade mangle med deres klager at andkomme« — dette, at handelens funktionærer aldrig klagede, er jo nærmest et graverende vidnesbyrd om, at missionsfunktionærerne havde ret i deres klager. Naar det da videre hedder i skrivelsen, at kompagniet, »for at faa disse utaalelige gravamina af veien ryddede«, vil tillade missionærerne for fremtiden at forskrive deres »specierier« fra hvem de vil, saa er dette at omgaa selve sagen, thi det var mindre over de udsendte privat rekvirerede varer, der klagedes, end over de ting, — flæsk, kød, ærter, gryn etc. — der udleveredes som deputeret. Det tilføjes tilsidst, at hvis missionærerne tager mod tilbudet om selv at rekvirere »specierier«, saa vil alt blive aabnet og eftersat paa kompagniets pakhus »paa det at underslæb med handels varer maa viides aldeles forekommet« — det har i sandhed ikke været lystelige tider at være missionær i Grønland i!

Efter Fabricius har Ritenbenk ingen selvstændig missionær haft. Derimod er nu, i overensstemmelse med loven af ¹/₄ 1805, Ritenbenk udskilt som særligt distrikt under Jakobshavn præstegæld, og en præstebolig er indrettet i den derværende tidligere assistentsbolig. Som distriktspræster har her virket følgende:

2. 1906—08: Rasmus Jørgen Nielsen, f. Sydfyen ²⁹/₈ 76; cand. ²²/₈ 01 1 (1-1); klokker v. Diakonissestiftelsen; grønl. alumnus 04; udn. og ord. juni 06. Ankom efter en maaned's ophold ved Jakobshavn ⁵/₉ 06 til Ritenbenk. Forflyttedes ²⁸/₈ 08 til Godthaab som kst. frpr., til Umának i samme stilling ⁴/₈ 09; udn. til førstepræst Umának ¹⁸/₈ 10. — Har leveret bidrag til tidsskriftet „*nalunaerutit*„ —

3. 1908—09: Harald Emanuel Mortensen (se Jkshvn. nr. 26 a). Forflyttedes atter ³¹/₈ 09 til det nyoprettede Godhavns distrikt som distriktspræst (se Godhavn nr. 2). —

4. 1909: Hans Andreas Jakob Theophilus Hansen, f. Narssalik i Frederikshaabs distrikt ²⁸/₁₁ 60, blanding, søn af en norsk udstedsbestyrer og dennes grønl. hustru; efter sin konfirmation var han i huset hos miss. Ostenfeldt¹⁾ v. Frederikshaab, og medtoges af denne til Danmark, hvor han opholdt sig 77—78; kom paa Godthaabs seminarium 78; seminarist derfra 82; kateket Frederikshaab 82—84; Godthaab 84—87; videre uddannet i Danmark 87—89; ord. Kbhn. ²⁰/₈ 89. Ansat som ord. overkateket Godthaab 89—90; Umának 90—95; Egedesminde 95—99; atter Godthaab 99—00; Lichtenfels (under Godthaab) 00—09; forflyttedes til Ritenbenk ³/₉ 09. Led i de sidste aar meget af melankoli og stærk nervøs depression, der til slut gav sig det sørgelige udslag, at han skød sig selv ²⁸/₁₀ 09 i et anfald af sindsforvirring.

Pastor Hansen var en usædvanlig alsidig begavelse, som bl. a. paa egen haand havde lært sig engelsk til fuldkommenhed. Foruden oversættelser af en del smaa fortællinger foreligger der fra ham en mængde ypperlige salmer paa grønlandsk, saavel oversatte som originale. — Paa

¹⁾ Lauritz Theodor Ostenfeldt, f. Skjæring mølle ¹⁰/₈ 41; cand. ²⁰/₈ 67, h1 (*1-1); udn. ⁴/₄ 68; ord. ⁶/₈ s. a. Ord. mdhj. og seminarielærer Godthaab 68—69; miss. Frederikshaab 69; till. Julianehaab fra 74; entl. ¹⁵/₈ 77; spr. Hjerm ²⁹/₁ 78; Hem-Hindhorg-Dølby 98: entl. 04; bor ved Aarhus.

grund af omstændighederne vil der ikke foreløbig kunne blive ansat nogen præst ved Ritenbenk. —

V. Series pastorum for kolonien Egedesminde.

1. 1769—77: Hans Tulle, f. Hjørunde prgd. (efter faderens død, i naadensaaret) ^{29/7} 43; student 61 fra Kjøge (rimeligvis fordi moderen var 2den og 3die gang gift med sognepræster i Jersie-Solrød); cand. ^{17/7} 65, nc; ord. ^{5/8} 69. — Var tilstede som assisterende præst ved miss. Balwigs ordination ved Christianshaab ^{11/8} 75¹⁾ (se series f. Christianshaab ur. 8).

Anm. 1. For nu strax at fastslaa, at vi ved at gaa over til fremstillingen af series pastorum for Egedesminde atter befinder os i det »høye« missionskollegiums velmagtsdage, skal her »tonen« anslaaes ved at citere en for kollegiets enevoldsregimente typisk skrivelse-passus i dets »pro memoria« til miss. Tulle af ^{26/4} 73. Den lyder saaledes: »De 10 rbd., som han haver lovet den grønlandske pige Lydia, for at undervise de grønlandske familier ved Vester Eilændere, skjøndt det er vel meget (!), ville vi, siden de er hende lovet, tilstaa for denne gang, men saa ikke gierne, at hand oftere gaar saa vidt paa egen haand,« — det var saa sandt ikke nogen vidtstrakt myndighed, kollegiet gav sine missionærer. — Og vi er ogsaa straks inde i tidsaanden med hensyn til kollegiets velbekendte karrighed, naar vi læser følgende passus: »Paa hans reysar har hand at betiene sig af handelens fahrtø, og ifald han vil have volture til vinteren, maa hand anskaffe sig den for egen regning.« — man maa vel erindre, at dette er sagt før gagens forhøjelse til 300 rbd.; hvorledes missionæren i det vidtstrakte Egedesmindes missionariat af sin 150 daler store gage skulde kunne bestride udgifterne til blot de for en samvittighedsfuld missionær nødvendigeste slæderejser, er et spørgsmaal, kollegiet ikke indlader sig paa at gennemtænke — men det forlangte ikke desto mindre en samvittighedsfuld berejsning af distrikterne.

Paa den anden side ses det af skrivelserne til miss. Tulle, i hvor høj grad kollegiet lod sig lede til blindt hen at gaa handelsdirektionens ærinde, naar det først i skrivelse af ^{24/4} 75 beordrer missionærerne »til hastigt at føye den anstalt, at de døbte Grønlændere, som opholde sig ved og i nærheden af colonierne, blive fordelte«, fordi en saadan sam-

¹⁾ »Hr. Tulle og kærester« besøgte i det hele taget meget hyppig Egede Saabyes ved Claushavn og vice versa, hvilket kan ses af kirkebøgerne, da de nemlig gjerne tog hinanden til alters, ofte med kun faa maaneders mellemrum.

menhobning er blevet »indberettet og beklaget« fra handelens side som stridende mod baade nationens og (maaske navnlig) handelens vel, fordi den drog Grønlænderne bort fra det nationale erhverv — og saa i komplet modstrid hermed i 76 gennem viceprovsten kundgør missionærerne ifl. handelsdirektionens forlangende, at ifald der i deres missionariater er eller skulde blive anlagt hvalfangstanlæg »da maa vi (o: provsten og missionærerne) ey allene ikke forhindre, meget mindre forbyde Grønlænderne at opholde sig eller bo hos de til hvalfangsten udsendte folk, i fællesskab med hvem de drive hvalfangst«¹⁾. Det har sikkert været med et ironisk smil, at provsten har tilføjet: »Hvilken ordre mine velærværdige hrr. medbrødre behager indtil videre at holde Dem efterrettelig, naar bemeldte casus skulde indtræffe«.

Anm. 2. Den skrivelse (af ²¹/₆ 71), i hvilken miss. Tulle, faar ordre til at holde fælles husholdning med handelens betjente, er saa kostelig at den ikke bør forholdes læserne. Den lyder saaledes: »Vi formode, at hand ikke vil blive uvillig til at holde dug og disk med handelscompagniets fornemste betjenter, som er baade vores og det almindelige handelscompagnies ønske, og hvorom købmanden ved Egedesminde ogsaa faar ordre fra de herrer directeurer. En saadan huuslig foreenling kand efter vore tanker blive et middel til at foreene de gemytter, hvis indbyrdes forstaaelse er saa meget mere nødvendig, som de bør være et eksempel for alle andre i kiærlig omgang, og saa meget nyttigere, som livet derved bliver mere behagelig (?), og huusholdningen for enhver især ey saa kostbar, da en deel brænde i det allermindste spares derved«.

Det paalaa ifølge instruksen enhver missionær i Grønland ved optegnelse af hidtil ukendte ord etc. at forøge det almindelige kendskab til det grønlandske sprog. Dette paalæg fandt kollegiet sig beføjet til i skrivelse af ²¹/₄ 74 at indskærpe miss. Tulle »til det grønlandske lexicons og den grønlandske grammatiks formeerelse saavel som forbedring, naar et nydt oplag igien deraf skal gøres«, og især »tillige flittig at samle sprogets forskjellige dialecter«. Grunden hertil er rimeligvis den, at miss. Tulle var særdeles dygtig i grønlandsk, hvad der tydelig fremgaar af de

¹⁾ Grunden til dette handelsdirektionens forlangende var den, at miss. Jæger ved Holstensborg i 75 havde forbudt Grønlænderne at opholde sig paa det sted, hvor et ved Holstenaborg stationeret hvalfangerskibs besætning laa i vinterkvarter, idet der nemlig herskede sygdom blandt besætningen — en fuldkommen rigtig fremgangsmaade fra missionærens side.

mange — og uendelig lange — »inventarieprædikener«, som endnu findes i Egedesminde fra hans haand — en omstændighed, som kollegiet ikke kan have været uvidende om, bl. a. fra provstens indberetninger. Alt tyder i det hele taget paa, at Tulle har været en særdeles nidkær missionær. I 73 har han saaledes foreslaaet et missionsanlæg paa Disko, hvilket er bleven anbefalet af provsten, og har tilbudt selv at gaa dertil — men kollegiet melder tilbage, at der foreløbig ikke kan blive noget deraf, fordi handelskompagniet ikke vilde gaa med dertil (i 79 anlagdes Godhavn som handels- og hvalfanger-loge, men kirkelig sét lagdes det ind under Egedesminde, hvad der bevirkede, at forholdene der, endnu saa sent som i miss. Kraghs tid (1818—28), lod meget tilbage at ønske).

I aaret 76 har miss. Tulle ansøgt om hjemgangstilladelse næste aar. Dette bevilgedes $\frac{12}{6}$ 77, men med den indskrænkning, »at gaar Tulle hjem, bliver hr. Saabye i landet (denne har altsaa ogsaa søgt hjemgang) et vice versa« og det skulde da ordnes saaledes, at »dersom hr. Saabye reyser hjem, maa hr. Balwig paa Christianshaab tillige andtage sig Claushavn; skulde derimod hr. Tulle reyse hjem, i hvilket fald hr. Saabye skal forblive, hvor hand er, da maae hr. Balwig forlade Christianshaab og gaae til Egedesminde for der at forblive, og da besørger hr. Saabye igien tillige Christianshaabs colonie«. I parentes bemærket er det ganske ubegribeligt, at ordningen af alt dette ikke overlades viceprovsten.

Som den yngste baade af aar og anciennitet blev Egede Saabye i landet, og miss. Tulle forlod Egedesminde $\frac{3}{9}$ 77. Var tjenstledig omtr. 3 aar. Spr. Solbjærg-Sundby $\frac{26}{7}$ 80; blev 85 spr. i Strøms præstegæld, øvre Romeriges provsti i Aggershus stift; fra 92 havde han hr. Jens Bloch, søn af N. B. Bl. (se Chrhaab nr. 7) til resid. kapellan. — Pastor Tulle (ell. Thule) døde i embede $\frac{30}{6}$ 10.

2. 1777—80: Morten (Pedersen) Balwig (se ovf. Chrhaab nr. 8). Ifl. kollegiets ovenfor omtalte anordning,

ifald det blev miss. Tulle, der hjemgik, overtog Balwig fra August 77 Egedesmindes missionariat. Mærkelig nok godtgjorde kollegiet ham omkostningerne ved hans flytning »for denne gang, men herefter aldeles intet for befordring«. — I skrivelse af $17\frac{1}{2}$ 78 varskoer miss. Balwig om den eventualitet muligvis af ville faa ordre til at gaa som missionær til den i 76 grundlagte nye koloni Julianehaab. Kollegiet har vel ment, at han, der »af en egen mærkværdig drift« havde attraaet at komme til at vandre i Egedernes fodspor, særlig maatte egne sig til at optage et arbejde blandt hedninger. Men det forregnede sig; Balwig svarede omgaaende og bad sig fritaget, hvorfor kollegiet blev fornærmet og lod ham vide, at saasom det paalaa enhver missionær »at gaae didhen, hvor vi anviise«, saa — hvis han fik ordre til at overtage Julianehaab — havde han at lystre. Imidlertid blev han dog fri derfor, idet kollegiet i foraaet 79 sendte miss. Buch¹⁾ dertil.

Miss. Balwig fik i 78 efter eget initiativ opført et skolehus ved Egedesminde til en bekostning af 52 rbd., 5 mk., 8 sk. At undervisningen og læsningen dog endnu ikke var særlig vidt fremskredet i missionariatet, ses af den ringe bog-udsending; den beløb sig i 78 kun til 6 ny testamenter, 8 katekismer, 12 abc'er og 6 forklaringer. Alleerede i 79 var den dog lidt større. — Balwig ivrede stærkt for danske kateketers udsendelse, men det lod sig ikke gøre, væsentligst p. gr. af missionskassens fattigdom.

Anm. Omtalte skolehus blev genstand for en mærkelig transaktion, som imidlertid stiller missionskollegiets bestyrelse af missionen og interesse for dens fremgang i en ikke særlig flatterende belysning: da regningen for huset blev præsenteret fra handelsdirektionen, nægtede kollegiet at betale den, og spurgte blot Balwig, hvorfor og »efter hvad ordre saadant er foranstaltet«. Handelsdirektionen vilde heller

¹⁾ Hans Buch, f. Herlufsholm (faderen var rektor dér) $2\frac{1}{2}$ 53; cand. $22\frac{1}{2}$ 79, h; ord. $7\frac{1}{4}$ s. a.; gift Holstensborg $10\frac{1}{2}$ 82 m. Marie Severine Holm (rimeligvis søster til miss. Holm, se pag. 16 not.); miss. Julianehaab 79—88; spr. Sæby $12\frac{1}{2}$ 90; Høje-Taastrup $21\frac{1}{2}$ 99; provst s. a.; † $14\frac{1}{2}$ 21.

ikke betale det, hvorfor det blev købmanden, der foreløbig kom til at staa inde for opførelsessummen. Da huset imidlertid selvfølgelig var nødvendigt til undervisning af skolebørn og katekumener, skrev miss. Winsløw atter om det i 81, og fik det mer end mærkelige svar: »hvad det omskrevne huus angaar, da overlades det til Dem selv at afkiøbe købmand Irgens samme for egen regning (!) med 52 rbd., 5 mk., 8 sk., og derefter mage det saaledes, at det kand sælges til den ene eftermand i missionen efter den anden«. Derved blev det; man hører i hvert fald ikke mere til sagen. —

Allerede i 78 havde miss. Balwig sendt sin hustru til Danmark, uvist af hvilken grund, rimeligvis har hun ikke kunnet taale klimaet i landet; og tidlig paa sommeren 80 forlod han selv Grønland uden tilladelse. Missionskollegiet var meget vred herover og udtaler sig i den anledning saaledes til provst Sverdrup i skrivelse af $24/8$ s. a.: »Med megen misfornøielse have vi erfaret, at hr. Balwig er allerede hertil ankommen, og see os desaaarsage ey beføiede til enten at tilstaa ham vartpenge, eller understøtte ham til viidere befordring, og som man ey er i stand til at faae hans post saa hastig besadt, ville De efter mulighed derved besørge det fornødne«.

Hr. Balwig, der begyndte sin grønlandske løbebane som en straalende stjerne i Hans Egedes aand, endte saaledes med at falde i missionskollegiets højeste unaade. Det synes altsaa, at Egede Saabye har haft ret i sin tvivl m. H. t. B's »uegennyttige og opofrende« beslutning.

Spr. Mariager-Hem-Sem $17/4$ 82; provst 89; † $20/1$ 08.

1780—81 var der ingen præst ved Egedesminde. Provst Sverdrup »besørgede efter mulighed det fornødne« 3: ved selv med sædvanlig beredvillighed at paatage sig forretningerne, idet den samme aar ankomne miss. Grewe ved Claushavn har været for ung i landet til at kunne yde virksom hjælp ved bestridelsen af Egedesmindes vidtstrakte missionariat. —

3. 1781—87 (el. 86?) Christian Winsløw, f. Alsted (Sjælland) 52; cand. $25/7$ 80, h; udn. $21/8$ 81, ord. $23/8$ s. a. Underskriver sig, mærkeligt nok: præst ved Egedesminde.

Fik efter sin ankomst til Egedesminde sin kollats tilsendt gennem viceprovsten, da han ikke havde naaet selv at faa den med fra Kjøbenhavn »formedelst reysens hastighed«.

I skrivelse af ³⁰/₄ 82 melder kollegiet hr. Winsløw, at der »til understøttelse saavel i sproget som i Deres embede« vil blive opsendt en dansk kateket, msr. Jakob Poulsen Møller, som altsaa tidligere har været ansat i landet og som rimeligvis har været grønlandsk gift, da han meldes at medbringe sine sønner, af hvilke én »maaske kunde uddannes til Catechete«. Winsløw bemærker at vedkommende »ei fulgte med skibet«, og i skrivelse af ³¹/₃ 83 kommer forklaringen: Møller var blandt dem, der omkom ved skibet »Sukkertoppens« forlis paa den norske kyst (³¹/₁₂ 82¹).

Anm. For at belyse, hvor lange og besværlige rejserne til Grønland kunde være med datidens sejlskibe, kan her anføres, at skibet »den norske løve« kaptejn Paulus Boyesen, der forlod Kjøbenhavn sidst i april 84, først ankom til Egedesminde d. 6te november.

Miss. Winsløw var meget ivrig for at skaffe missionen gode kateketer, og oplærte selv saadanne; en af dem, drengen Anders, tog han sig særlig af, optog ham i sit eget hus og sørgede for, at han blev daglig undervist. Til hans fornødenheder bevilgede kollegiet efter megen skriven frem og tilbage endelig den flotte sum af — 10 rbd. aarlig.

Hvorledes ellers miss. Winsløws embedsførelse og forhold har været, er ikke til at afgøre nu; dog skal det bemærkes, at der i bunken af »inventarieprædikener« ved Egedesminde findes nogle med hans haandskrift. Men kollegiet var ikke altid tilfreds med ham. I 82 har han søgt om at blive fritaget for distriktet Disko — hvad der ikke behøver at være et vidnesbyrd mod ham, da øens afsondrethed gjorde virksomt arbejde der umuligt — men kollegiet meddeler ³¹/₃ 83, at han »kunde ingenlunde fritages

¹) Skibet, der rimeligvis er afrejst fra Kbhn. i forsommeren 82, maa da have haft uafbrudt modvind, saa det er blevet nødsaget til at gøre venderejse, og strandingen er da sket paa tilbagevejen, maaske under forsøg paa at naa vinterhavn i Norge.

mere end hans formænd for at forrette missionariatet tillige med Disco og Eylønderne*, og han faar at vide, at han har at passe den bekvemmeste tid til berejsning af denne del af distriktet »og ey med en Elias krympe Dem ved at gaae, hvor embede og pligt kalder, om der endog nu og da skulde møde en liden ubehagelighed«. — Ligeledes hedder det i skrivelse af ²⁹/₄ 86: »vi have af rygtet ugerne erfaret, at De ey er saa virksom i Deres embede, som De kunde og burde være« og kollegiet finder dette bestyrket ved, at W. ikke aaret forud har hjemsendt nogen dagbog; »vi ville derfor have Dem ligesaa kiærlig, som alvorlig paa-mindet imod al lunken svaghed, hvis farligste følge De vel selv kiender af apoc. 3, 16«.

Spr. Povelsker ²⁵/₄ 88¹); naar det hos Wiberg fremhæves, at hans menighed dér var glad ved hans smukke messe, saa kan man gaa ud fra, at dette har været tilfælde i ikke mindre grad med hans menighed i Grønland; Grønlønderne har i meget høj grad øre for saadant. † ⁹/₄ 12.

4. 1787—90: Frederik Christian From (se Jakobshavn nr. 6). Ankom til Egedesminde ²/₇ 87 (med skibet »Concordia«). Det synes, som om miss. Winsløw allerede da var rejst hjem (maaske allerede 86?), og miss. Lintrup (se Claushavn nr. 9) midlertidig har afløst ham; ialt fald var Lintrup ved Egedesminde ved Froms ankomst og meddelte denne forskellige foranstaltninger, han havde truffet, især m. h. t. national-kateketers placering ²).

¹) Det er tvivlsomt, naar miss. Winsløw er hjemgaaet (se nedenfor under eftermanden). Af kollegiets meddelelser til provst Sverdrup kan intet afgøres, der staar blot (dat. ²¹/₈ 87), at From nu overgaar »i hr. Christian Winsløws sted«.

²) Sammenhængen med miss. Winsløws hjemrejse og Lintrups ankomst er rimeligvis ifl. kolonien Egedesmindes bøger denne: Winsløw maa være hjemgaaet ⁶/₈ 86 med skibet »Friheden« (idet han og kone ifl. journalen har erholdt kostdeputat til ⁶/₈ incl.), og Lintrup er da — rimeligvis efter provstens ordre — rejst til Egmd. paa første islæg for at vikariere der (han har nemlig nydt kostdeputat »efter spisetaxten« fra ¹/₄ 87 incl.). — Winsløw er da

Miss. From var den første missionær, til hvem der blev indrettet selvstændig huslejlighed ved Egedesminde¹⁾; de tidligere missionærer havde — som ogsaa de første missionærer ved Christianshaab, Claushavn og Jakobshavn — boet i en stue i samme hus, hvor saavel købmanden og assistenten som hele det ugifte danske mandskab boede, et meget generende forhold, som selvfølgelig ikke kunde andet end influere paa missionærens gærning, og som let maatte komme til at hæmme hans virksomhed.

Miss. From var ligeledes den første, som fik almindelig indført, at national-kateketer lønnedes med kostdeputat. Det var meget ofte foreslaaet fra missionærerne, men kun provst Sverdrup opnaaede det for en enkelt særlig dygtig kateket²⁾. Men det blev mere og mere nødvendigt, hvis missionen vilde have gode og dygtige kræfter i deres tjeneste, thi handelen var forlængst begyndt at aflønne sit indfødte mandskab paa den maade, og derfor brød From overtvært og trumfede sagen igennem, idet han uden videre antog en dygtig kateket paa kost-vilkaar. Og kollegiet

rimeligvis hjemgaaet uden tilladelse, vel endog uden aftale med provsten.

¹⁾ Boligen indrettedes i det gamle, ved koloniens første grundlæggelse af Niels Egede byggede hus; den bestod kun af en stue, et soveværelse, køkken og spisekammer. — 1828 el. 29 opførtes et tidligere hvalfangerhus som præstebolig; lejligheden der var ikke meget større end den første. Først 1891—92 opførtes en tidssvarende præstebolig. —

²⁾ Kateket Magnus Aronsen, som 1786 flyttedes fra Holstensborg til Jakobshavn, fik — rimeligvis fordi han skulde flytte fra sin familie og hjemstavn — tilstaaet fuld gemen mands kost foruden en lille pengeløn ifl. missionskollegiets skrivelse til Sverdrup af ²⁰/₆ 85. — M. Aronsen, der var meget dygtig og bl. a. talte og skrev fuldstændig dansk, døde som kateket-formand ved Godhavn ¹¹/₁₁ 05. Paa grund af hans ualmindelige dygtighed fik hans enke ganske ekstraordinært bevilget en pension paa ¹/₂ portion gemen mands kost undtagen malt og humle. — Magnus Aronsens søster var g. m. Niels Egedes søn Jørgen F. Egede, f. 48; købmand i Grønland bl. a. ved Holstensborg; entl. 86; † som inspektør ved et kgl. sandstensbrud p. Bornholm 07.

bøjede sig for faktum — herved var der da skudt breche i muren; de fremtidige kateketer blev for de oplærtes og dygtigeres vedkommende næsten alle lønnet paa den maade.

I sommeren 90, da miss. Grewe rejste hjem (se Jkshvn. nr. 5), gik From efter aftale med ham til Jakobshavn, hvor han virkede endnu i 2 aar, til August 92. —

1790—91 var der ingen missionær ved Egedesminde, men missionariatet eller en del deraf berejstes om vinteren af miss. Lintrup fra Claushavn. —

5. 1791—92: Hans Peter Jansen (se Jkshavn nr. 8). Afrejste fra Kjøbenhavn $\frac{1}{8}$ 91 og ankom til Egedesminde ca. $\frac{1}{8}$. Af hans instruks ser man, at kollegiet har draget lære af miss. Froms adfærd ved »sine lege« at overtage Jakobshavn, idet det i § 11 hedder: »Ingen missionair maa forlade den colonie, som vi have beskikket ham for, og reise hen for at antage sig en anden, uden dertil i forveien at have erholdet vores tilladelse«.

Anm. Samme instruks er ret mærkelig. I § 1 hedder det — i den mest komplette modstrid med hvad kollegiet 16 aar tidligere havde paalagt miss. Tulle (se ovf. pag. 87): »De maa med største omhyggelighed paaagte, at de døbte Grønlændere ei adspredes paa for mange steder, men at de, saavidt muligt, forblive i nærheden for hverandre,« — tempora mutantur, men sagen er, at nu gælder det missionskassens egen interesse, thi begrundelsen lyder: »hvorved da et mindre antal kateketer behøvedes etc.«. —

Det paabydes videre i instruksens, at dagbøger og designationer omhyggelig og nøjagtig maa føres og indsendes — thi heri har »en stor del« af missionærerne været meget forsømmelige. Som lysende eksempler paa pligtopfyldelse i dette punkt fremholdes »hr. Peter Cappelen¹⁾ ved Umának og hr. William Alexander Meyer²⁾ ved Frederikshaab«. —

¹⁾ Peter Andreas v. Cappelen, f. Ulfsten i Norge 56 (faderen var tidl. kateket i Grønland); cand. $\frac{16}{8}$ 79, h (h); miss. Umának 83—92; 93 spr. Ulfsten og Hareid i Bergens stift; senere spr. Lomb præstegæld, Gudbrandsdalens provsti i Aggershus stift; † $\frac{14}{1}$ 00. En broder af ham, exam. jur. S. U. v. Cappelen, f. 66, var assistent i Grønland 96—01; † som toldkasserer Flækkefjord 33. —

²⁾ f. Bergen $\frac{9}{10}$ 57 (hans moder hed Anna Kristine Egede og har

I sommeren 92 forflyttedes miss. Jansen til Umának, hvor han virkede til 97.

1792—99 var ingen missionær ansat ved Egedesminde, idet i overensstemmelse med den nye ordning (92) af missionen og omreguleringen af missionariaterne hele Diskobugten udgjorde et missionariat under Jakobshavns missionær, 92—97 R. F. Lassen, 97—99 H. P. Jansen. At Egedesminde trods det utilfredsstillende i denne ordning ikke under disse to flittige og samvittighedsfulde missionærer er bleven forsømt, fremgaar af kirkebøgerne; begge missionærerne har flittig berejst distriktet og tilset alle de steder, hvor der fandtes døpte. Miss. Lassen opholdt sig, med missionskollegiets billigelse, ved Egedesminde fra efteraaret 95 i hvert fald til sent paa efteraaret 96, muligvis endog lige til foraaet 97. Og det er ovenfor (pag. 34) omtalt, at miss. Jansen havde en plan om at bo vekselvis ved Jakobshavn og Egedesminde, men at dette overflødiggjordes, da Egdsm. atter fik missionær 99. Et bevis paa, at missionariatet i dette tidsrum langt fra er blevet forsømt, er det ogsaa, at miss. Jansen samvittighedsfuldt har indført i Egedesmindes kopibog alt, hvad der i kollegiets skrivelser og i korrespondancerne med inspektoratet fra disse aar kunde have mindste berøring med eller betydning for missionen paa dette sted. —

6. 1799—1803: Andreas Ostermann, f. Bogense $2/1$ 71; cand. $29/4$ 96, h (h); udn. $24/3$ 97; ord. $31/3$ s. a. Udsendtes til Umának 97 for at afløse miss. Jansen, men flyttedes i 97 til Egedesminde, ifl. den af kollegiet trufne ordning, hvorefter Jansen blev missionær for alle »indenbugts« steder, Ostermann for alt »udenbugts« (se pag. 34). Flyttede til Egedesminde $9/9$ 99.

Miss. Ostermann led under et skrøbeligt helbred, i

utvivlsomt været af Hans Egedes slægt); grl. alumnus 79; cand. $14/10$ 83, nc (h); udn. $3/3$ 84; ord. $21/3$ s. a; miss. Frederikshaab 84—95, fra 92 tillige Godthaab; spr. Sdr. Haa $27/11$ 95; Harring-Stagstrup $11/3$ 04; provst s. a.; † $2/10$ 12.

hvilken anledning han søgte hjemgangstilladelse allerede 01. Men dette kunde ikke bevilges 1) for konsekvensens skyld, og 2) fordi man ikke havde nogen eventuel efterfølger. Han lovede da at blive, saalænge det var ham muligt.

Sommeren 00 meldte han hjem, at omtrent den halve del af koloniens befolkning i løbet af foraaet og sommeren var bleven bortrevet af kopper. — Samtidig klager han over vanskeligheden ved at faa afholdt danske Gudstjenester: købmanden morede sig med at forhindre Gudstjenesten, saasnart der var blot aldrig saa lidt at give mandskabet at bestille — en ganske almindelig sport i de dage (jfr. Kraghs dagbog, hvor det bl. a. berettes, hvorledes købmanden paa dril ofte »ringede sammen til snaps« for mandskabet, saasnart præsten eller kateketen kaldte sammen til aftenbønnen i husene).

Efter den til Jakobshavn destinerede miss. Fugls forsvinden sommeren 01 (se Jkshvn nr. 9) berejste miss. Ostermann i vinteren 02 hele Jakobshavns missionariat¹⁾ paa slæde, altsaa Umának inclusive, et meget vidtløftigt tillæg til hans eget missionariat. Kollegiet er da ogsaa meget glad derover, saa meget mere »som De ikke engang har ført cassen bekostningerne herved til udgift²⁾« — det maa da endelig have været en missionær efter kollegiets hjærte!

Kollegiet var da ogsaa saare veltilfreds med miss. Ostermanns embedsførelse. Allerede ved hans forflyttelse

¹⁾ Ved denne lejlighed medtog han til Egedesminde Jakobshavns, Umánaks, Claushavns og Christianshaabs kirkebøger for at indføre forretningerne deri. Miss. Bram maatte ved sin overtagelse af Jkshvns. missionariat sommeren 02 sende kajakexpres til Egedesminde efter dem.

²⁾ Det falder dog ikke kollegiet ind at tilbyde at godtgøre disse sikkert ikke smaa omkostninger — hvad dog rimeligvis miss. Ostermann har ventet, at det vilde —; det nøjes med at udtale sin »tak og paaskiønnelse, som vi efter Deres hlemgang skulde bestræbe os for at vise Dem«. Ikke desto mindre varede det 5 aar efter hans hjemkomst fra Grønland, inden han fik embede i Danmark.

til Egedesminde udtaler det, at grunden til, at han forflyttedes til denne besværligere post, er den, at man har været meget »fornøiede med den flid og bestemthed i Deres embedsførelse, som De hidtil har udvist, og den bequemhed til at komme efter sproget, som vi af dagbogen sporer«. Det er nu dog vist ikke værd at tage dette alt for bogstaveligt; et faktum er det i hvert fald, at alle — eller saa godt som alle — de »inventarieprædikener«, som forefindes i Egedesmindes arkiv, og som ligger forud for Ostermanns tjenestetid, er benyttet af ham, idet der paa dem alle med hans haandskrift er tilføjet en kort, enslydende bøn — oven i købet paa ubehjælpsomt, tildels fejlagtigt grønlandsk. Det har altsaa ikke været stort bevendt med hans »bequemhed til at komme efter sproget«, — man kommer derved uvilkaarlig til at tænke paa og indrømme, at der kan være noget i, hvad lektor N. G. Wolf siger i en skrivelse, hvori han 1824 indgik til missionskollegiet med forslag til oprettelse af et provsti i Grønland: »intet i verden er lettere end at give sig mine af embedsiver og i sin stue at nedskrive efterretninger om en mængde embedsrejser og embedsforhold, som aldrig har fundet sted«.

Da miss. Ostermann var ugift, udløb hans embedstid 1803; han ansøgte da aaret forud om en afløser, fik en saadan, og forlod Egedesminde sidst i juli 03. Det beror derfor paa en fejltagelse, naar Wiberg meddeler (II, 588), at han er entlediget fra Grønland 05¹⁾. — Spr. Søndbjerg-Odby ¹⁷/₆ 08; Randlev-Bjerager ²⁶/₂ 23; † ²⁷/₅ 38.

7. 1803--05: Henrik Schou, f. Trudsholm (el. Voergaard) 76; cand. ¹/₁₁ 99, h (I); udn. ⁸¹/₁₂ 02; ord. ¹²/₁ 03. Ankom til Egedesminde ¹⁵/₇ 03 og blev sat ind i missionsariatets forhold af miss. Ostermann inden dennes afrejse.

¹⁾ Eller skulde kollegiet have »vist ham sin paaskønnelse« ved at lade ham staa i nummer og beholde fuld gage i 2 aar? Men hvorfor da ikke lige til han fik embede? Det vilde for øvrigt lidet ligne kollegiet at gøre noget saa ekstraordinært, som tilmed var bekosteligt.

Fra nyttaarstide til langt hen paa foraaret 04 var han meget haardt angrebet af skørbug og maatte ligge en lang tid tilsengs; dette indberettede han 04 til kollegiet med den tilføjelse, at han følte sig ganske uskikket til at magte sin stilling som missionær, hvorfor han søgte om hjemgangstilladelse næste aar. Herpaa vilde kollegiet ikke indlade sig; det meddeltes ham, at man, ifald han hjemgik, ikke vilde tilstaa ham hverken ventepenge eller anbefaling til befordring efter en kun saa kort tjeneste. Og kollegiet tilføjede nogle faderlige raad om at bruge passende lægemidler, skaffe sig motion og legemsbevægelse etc., da han saa nok vilde blive fuldstændig restitueret. Hans tilstand blev ogsaa bedre, da sommeren kom, saa han kunde passe sit embede og berejse distriktet. I juli 04, da han befandt sig ved Godhavn, foretog han efter inspektørens opfordring en rejse med skibet til Umának for der at ægtevie stedets købmand Julius Rasmussen¹⁾.

Men med den indtrædende vinter kom skørbugen igen, og miss. Schou besluttede sig da til at gaa hjem selv uden tilladelse fra kollegiet. Det var dog hans hensigt atter at gaa ud, naar han hjemme var bleven fuldstændig helbredet, hvilket kan ses af, at miss. Bram ved Jakobshavn paatog sig at bestride hans gjerning »under hans fraværelse«.

Han kom dog ikke mere til Grønland. Efter sin hjemkomst nød han ingen »vartpenge« fra kollegiet, men derimod muligvis nok dets anbefaling, idet han allerede ¹⁵/₁₁ 05 ansattes som feltpræst. Spr. Branderup i Sønderjylland ²⁴/₆ 08; Tisted-Binderup ¹⁶/₇ 13; Farstrup-Lundby ⁷/₄ 20; † under et besøg i Kbhvn. ¹⁷/₂ 23. — 1815 havde han søgt om atter at komme til Grønland, men kollegiet vilde ikke have ham (se provst Koch l. c. pag. 494).

1805—06 besørgedes Egedesminde's missionariat af miss. Bram fra Jakobshavn.

¹⁾ Ansat i handelens tjeneste 00; kst. inspektør v. Godhavn ²/₈ 24;
† ⁹/₁₀ s. a.

8. 1806—13: Bernhard Hartz (se Jakobshavn nr. 11). — Ankom til Egedesminde ¹⁶/₈ 06. I anledning af hans forventede ansættelse var inspektør Motzfeldt gennem handelsdirektionen indgaaet til kollegiet med forslag om, at missionæren for fremtiden maatte bo ved Godhavn, eftersom den største kristne menighed i distriktet boede der (rimeligvis efter koppeepidemien ved Egedesminde 00, thi tidligere var der flest kristne dér), og Godhavn i det hele taget trængte til præsteligt tilsyn. Kollegiet overlod det til Hartz selv at træffe bestemmelse i denne sag, men forlangte, at der, hvis han skulde bo ved Godhavn, skaffedes en selvstændig bolig til ham. Men imidlertid skulde han under alle omstændigheder først tage til Egedesminde, for der at mødes med miss. Bram og af ham modtage missionariatet. Fra inspektørens side tilsagdes det Hartz, at en ved Godhavn ledigværende bolig skulde blive sat i forsvarelig stand, hvis han vilde flytte derover, og han synes heller ikke at have været utilbøjelig dertil — uagtet en saadan ordning som utilfredsstillende for besørgelsen af det store Egedesmindes distrikt kun vilde kunde være blevet midlertidig —, men der blev intet af det; rimeligvis har de forstyrrede forhold under krigen bragt planen til at strande.

Anm. Krigen og dens følger mærkes paa flere maader, naar man gennemlæser kopibogen fra Hartz's tid. Blækket har tilslidst været saa fortyndet, at det nu er næsten udvisket og det dermed skrevne halvt ulæseligt. Stadig omtales mangelen paa papir og skrivematerialer. Ligeledes omtales Grønlændernes større og større tilbøjelighed til tyverier — og deres utilbøjelighed til at gøre enten handelen eller missionen tjenester; én kateket maatte Hartz lade gaa, fordi han stillede saadanne fordringer til løn i proviant, at de ikke kunde opfyldes. — Men paa den anden side ses det, at Nordgrønland har haft bedre forbindelse med Danmark end Sydgrønland, og at specielt Godhavn og Egedesminde var de steder, der i denne periode havde oftest skibsforbindelse; det fremlyser nemlig af, at kollegiet i 1812 sendte en stor forsyning af bøger, papir etc. til Hartz, for at han kunde fordele det videre blandt missionariaterne i landet.

Miss. Hartz led — som alt tidligere omtalt — meget af skørbug, især var vintrene 07—08 og 08—09 slemme

for ham; rimeligvis har den indskrænkede levemaade, som krigstiderne medførte, ikke tjent til at bedre hans tilstand. Sommeren 13 flyttede han til Jakobshavn og overtog midt i juli ved miss. Brams hjemrejse hele missionen i Nordgrønland; at han tillige i 2 aar blev eneste missionær i hele landet, er ovenfor omtalt under Jakobshavn.

1813—18 var der ingen missionær i Egedesminde, men missionariatet besørgedes i dette tidsrum 13—16 af Hartz og 17—18 af miss. Løchte (se Jkshvn. nr. 12). 1816—17 var der overhovedet ingen missionær i Nordgrønland. —

9. 1818—28: Peder (ikke J. P. M., som Koch har l. c. pag. 494; han forvexler ham med sønnen) Kragh, f. Gimming ²⁰/₁₁ 94; cand. ⁸/₁₀ 17, 1 (l-h); udn. ¹¹/₂ 18; ord. ¹³/₃ s. a. Tænkte først paa at gaa som missionær til Ostindien; da hans tanker imidlertid blev henvendt paa Grønland, særlig ved læsningen af Egedernes skrifter, bestemte han sig for denne gerning. Ankom til Egedesminde ⁴/₃ 18, efter at skibet først havde besejlet Jakobshavn — hvortil miss. Brams enke og 5 børn medfulgte (se ovf. under Jakobshavn nr. 10) — Claushavn og Christianshaab; under opholdet i Jakobshavn overtog han Egedesmindes missionariat fra miss. Løchte. Begyndte straks efter ankomsten sin virksomhed; indviede en ny kirkestue¹⁾ ved en dansk Gudstjeneste ⁸⁰/₈; prædikede første gang paa grønlandsk allerede den følgende søndag ⁶/₉, og besørgede sin første embedsrejse til Eilænderne (Kronprinsens- og Hunde-Eilænder i Diskobugtens munding) og Godhavn ⁷⁻¹⁶/₁₀ s. a.

Anm. Her maa det bemærkes, at ved det med miss. Kraghs instruks forbundne reglement for missionen i Grønland blev Egedesminde officielt fastslaaet som det sjette selvstændige missionariat foruden de 5 ved omreguleringen 1792 fastsatte: Julianehaab, Godthaab-

¹⁾ Allerede miss. Winsløw havde i 83 foreslaaet en saadan indrettet, og kollegiet havde ladet hans anmodning gaa videre til handelsdirektionen, men det blev altsaa først til noget 1818 — efter 35 aars Forløb!

Frederikshaab, Holstensborg-Sukkertoppen, Diskobugten (Jakobshavn) og Umának.

Et godt billede af missionens forhold og i det hele af livet i Grønland paa den her omhandlede tid faar man af miss. Kraghs dagbog, udgivet Haderslev 1875. Under læsningen af denne bog kan man ikke vægre sig mod en følelse af ubehag ved Kraghs selvbehagelighed og den stadige fremhæven af eget arbejde og egen dygtighed, ofte paa andres bekostning, som atter og atter skinner frem gennem hele bogen. Som en slags undskyldning vil jeg dog fremhæve, at det sikkert har været nødvendigt at slaa paa den store tromme, naar man vilde gøre sig og sine egne saavel som missionens krav gældende overfor missionskollegiet — men selvros lugter nu éngang altid ilde. Paa den anden side faar man ved læsningen af bogen respekt for manden og for hans mægtige arbejdskraft og energi, — der i en saa sammentrængt fremstilling som nærværende kun kan illustreres ved nogle faa, spredte træk — og respekten stiger yderligere ved at studere kopibogen fra hans tid, hvorefter det ses, at Kragh aldrig var bange for at træde i skranken for en god sag, ligegyldig overfor hvem det end var og uden hensyn til de ubehageligheder, som han derved kunde udsætte sig for.

Miss. Kraghs energi var næsten uden grænser. Skønt han led af skørbug hver eneste vinter og kun ved lange daglige motionsture kunde holde den indenfor rimelige skranker (bl. a. røgtede han sælgarn for at skaffe sig motion), var han aldrig ledig. Næppe nogen søndag gik hen, naar han opholdt sig ved kolonien, uden at han selv prædikede, ofte baade paa grønlandsk og dansk samme dag¹⁾. Han deltog i undervisningen i børneskolen, samlede de flinkeste børn og ungdommen i sit hjem og lærte dem at skrive, overværede eller afholdt selv næsten altid aften-

¹⁾ Og at udarbejde en grønlandsk prædiken var ingen smaating dengang; Kraghs prædikener fylder 15 à 20 trykte sider og kommer nærmest ind under begrebet afhandlinger.

bønner i husene, hvor han da ofte katekiserede med de tilstedeværende, gennemgik hver lørdag aften søndagens evangelium med menigheden, overhørte altid selv enhver, der ønskede at komme til alters, og tilbragte megen tid med husbesøg, hvor han da ofte fortalte om Danmark og danske og udenlandske forhold. Han indrettede en komplet kateketskole (som af inspektøren endog benævnedes »undervisningsanstalt«), hvor adskillige unge mennesker ved flere timers daglig undervisning dels af ham selv, dels af hans hjælper, kateket-formand Lars Abelsen Schmidt, gennem flere aar oplærtes til dygtige kateketer; den betydeligste af disse var en blanding, Vitus Steenholdt, som i besiddelse af en betydelig dannelse og viden gennem mange aar var en bærende støtte for missionen i Nordgrønland og en flittig oversætter af skole- og andre bøger; han døde $13\frac{1}{2}$ 62 (54 aar gl.) som seminarielærer ved Jakobshavn. En anden af Kraghs elever var pastor Mørchs fader, kateket v. Umának Hans Mørch.

En meget stor del af aaret tilbragte miss. Kragh paa embedsrejser. Skønt han led af søsyge i overordentlig høj grad, færdedes han ofte det meste af sommeren og efteraaret rundt med baad til sine mange spredte »annexer«. Han uddannede sig til en habil hundekusk og rejste for det meste om paa slæde et par maaneder hver vinter, ofte forvovne og halsbrækkende ture paa daarlig is og knudret land. Han paatog sig 26—27 foruden sit eget tillige miss. Praëms partes, da denne hjemgik for at giftes (se under Jakobshavn nr. 13), og foretog i den anledning $24\frac{1}{1}$ — $1\frac{1}{3}$ 27 en meget besværlig rejse Diskobugten rundt, hvor han fik meget slet vejr en længere tid og maatte vende hjem dels pr. baad, dels over snebart land eller isrester pr. slæde.

Til alt dette kom miss. Kraghs virksomhed ved Upernivik. I skrivelse af $6\frac{1}{7}$ 19 henvender inspektør West sig til Kragh og anmoder ham om i anledning af en paatænkt genoprettelse af handelen ved Upernivik at søge at skaffe en dygtig kateket derop. Derfra skriver sig Kraghs inter-

esse og arbejde for denne missions genoptagelse. I flere aar var det umuligt at finde nogen, der vilde lade sig ansætte ved dette fjærne sted, men endelig lykkedes det Kragh at bevæge kateket L. A. Schmidt til mod en efter de tider glimrende løn (fuldt ordinært kostdeputat og 30 à 40 daler aarlig) at lade sig ansætte deroppe for 2 aar. Ved sin rejse derop juli—august 25 medbragte Kragh ham og indsatte ham som »kateket og hedningelærer«. Han havde ogsaa plan om, ved understøttelse af missionsselskabet, at skaffe Upernivik en ordineret missionær. (Koch, p. 501).

Miss. Kragh gjorde sit bedste for at ophjælpe undervisningen og af den grund at højne lærernes stilling ved højere løn, hvorved der tillige kunde forlanges mere af dem. Han tilbød gentagne gange af sin egen lomme at yde de tilskud til de lavere lønnede kateketers løn, som kollegiet ikke mente at kunne bevilge — men det høje kollegium vilde ikke give ham lov dertil, fordi det antog, at han da vilde komme i gæld, saa det alligevel kom til at gaa ud over missionskassen (!).

Missionær Kraghs energiske virksomhed befordrede bl. a. Grønlændernes læselyst i høj grad, saa de atter og atter raabte paa flere bøger, mere læsning. Kragh henvendte sig til kollegiet derom, men man kunde ikke imødekomme ham ret vidt, dels naturligvis p. gr. af kassens fattigdom, dels ogsaa, fordi »man ikke indsaa, at Grønlænderne, særlig mandfolkene, skulde kunne faa tid for deres fangst til megen læsning«. Saa skaffede Kragh dem læsning ad anden vej, som nedenfor skal omtales.

Anm. Der findes mange karakteristiske og morsomme eksempler paa, hvorledes Kragh ved sejt energi forstod tilsidst at sætte sin vilje igennem overfor kollegiet, naar det gjaldt noget, han mente, var til gavn for Grønlænderne. I 1820 anmodede K. om at faa et orgel opsendt, og nedsendte 90 R dun, som den grønlandske menighed havde givet som foreløbigt bidrag med løfte om mere. Kollegiet har mange indvendinger; nægter det først rent ud: ved Jakobshavn havde man ogsaa engang haft en saadan forfløjen tanke¹⁾, »den hr. Løchte meget

¹⁾ Sagen var, at Bethelkirken ved Holstensborg havde faaet et orgel,

viseligen fik afværget, thi hvem skulde spille paa det? — Senere giver det flere og flere indrømmelser, da Kragh vedblivende trænger paa og indsender bidrag, ogsaa blev støttet bl. a. af bibelselskabets sekretær, som indsamlede 40 daler dertil, og $\frac{3}{4}$ 23 er kollegiet naaet saa vidt, at det foreslaar anskaffelsen af »et positiv, hvorpaa en snes melodier kan spilles«, thi det vil ogsaa volde vanskelighed at faa et orgel til Grønland i hel stand — og hvem skal saa reparere det? Men endelig forstummer indvendingerne, og 1825 kom orgelet, blev godt og let nok opstillet, spilledes i begyndelsen af en handelsbetjent, men inden ret længe af de af denne i orgelspil oplærte kateketelever.

Kragh brugte lys til Gudstjenesterne i den mørke tid om vinteren. Det yndede kollegiet ikke, »thi ingen anden missionær udfører noget hertil« — grunden var muligvis da den, at de ingen tjeneste holdt i den mørke tid, thi fordringen om lys skulde synes ret rimelig og nødvendig — og kollegiet lader først K. selv betale det. Men ved stadig hvert aar at komme tilbage dertil banker K. det efterhaanden ind i kollegiets bevidsthed, at lys maa bruges, og kollegiet betaler.

Kragh og hans menighed ønskede en »liden kirke« og tilbyder at skaffe udvej dertil paa samme vis som til orgelet : ved aarligt sammenskud af produkter. Men det gik ikke. Her kom dog modstanden fra handelsdirektionen, som ikke vilde tillade hjemsending og salg af saadanne produkter som et »indgreb i dens rettigheder«. Først i 1858 fik Egedesminde en egen kirkebygning, meget lille, tarvelig og utilstrækkelig; den afløstes endelig 1901 af den nuværende kirke, der saasandt ikke er nogen pragtbygning. —

Miss. Kragh førte en djærv kamp for en mere almindelig tilladelse til ægteskab med indfødte for at hæmme løsagtigheden. Forholdet var efterhaanden blevet det, at »officerer« (d: købmænd og assistenter) næsten aldrig fik en saadan tilladelse, og til »de gemene« (d: haandværkere, baadsmænd og arbejdere) gaves den sjældnere og sjældnere. Følgen var, at næsten alle levede i konkubinater med deres »tørrersker« (d: opvartersker, kaldt saaledes, fordi den nødvendigeste side af deres gærning var at tørre og passe skindklæderne og fodtøjet, som kun de indfødte forstaa). Kragh drog tilfelts mod denne praksis og paaviste baade overfor inspektoratet, direktionen og kollegiet dens uholdbarhed og daarlige følger. Særlig førte han en lang kamp

og dette havde flere Nordgrønlændere paa deres sommerrejser sydpaa sét og hørt; derfra skrev sig ønskerne om orgler. Jakobshavns store kirke havde endnu saa sent som 1852 intet orgel.

med inspektør West, som var en erklæret modstander af blandede ægteskaber. Korrespondancen herom, der findes i Egedesmindes kopibog, er meget morsom, idet Kragh overalt har kommenteret inspektoratets skrivelser paa en meget træffende, snart bidende, snart ironisk maade.

Anm. Explr.: Inspektøren »kan ikke anbefale, at betjente indgaar i lovligt ægteskab etc.» (Kragh: maaske i ulovligt?). Insp.: »hvergang en duelig haandværker eller baadsmand (Kragh: kun slige er grl. giftermaal ikke forbudt for tiden) har søgt om tilladelse til ægteskab, har jeg foreholdt ham alt, forinden bevillingen gives» (K.: fraraade en ærlig mand at holde sit givne løfte, men tilskynde ham til at bedrage sin kjæreste!) o. s. v.

Kraghs bestræbelser for hyppigere tilladelse til ægteskab med indfødte synes at være lykkedes; i hvert fald bliver blandede giftermaal hyppigere (jfr. Kraghs dagbog II, pag. 248: købmand Geisler¹⁾ ægteviedes til sin tørrerske, »med hvem han har 9 vakre børn«. Det var da paa tide, at vielsen skete. Sligt var forresten ikke ualmindeligt; ²/₃ 35 ægteviedes i Claushavn kirurgen Lerch²⁾ ligeledes til sin tørrerske, med hvem han paa det tidspunkt havde 11 børn).

Miss. Kragh var ikke rationalist (om end han i sin udtryksmaade ofte anvendte vendinger, der var »godt latin« i rationalismens glansperiode); han sluttede sig med begejstring til bibelselskabet og til det i 22 oprettede Dansk missionsselskab, blandt hvis første korrespondenter han var en af de ivrigste. Han førte en meget vid korrespondance med bibelselskabets sekretær, dr. J. Møller, og med missionsselskabets mænd, pastor Rønne, grev F. A. Holstein-

¹⁾ J. C. Geisler, f. 79; ansat 01; † Egdsmd. 36. En datter af ham, Karen Marie Margrethe G., blev gift med kolonibestyrelsen, cand. jur. Nikolaj Zimmer (f. 10; ansat 42; entl. 65; † Kbhn. 94) og oprettede ved sin død († ²/₃ 01) et legat, stort 15000 kr., hvoraf renterne uddeles i 10 ligestore portioner til værdige trængende i Egdsmds. distrikt dog fortrinsvis til medlemmer af den store Geislerske familie i Grønland, enten de er fattige eller ej.

²⁾ Johan Friedrich Lerch; f. 78; ansat som »chirurgus« Godhavn 02; Claushavn 27; entl. 39; † ¹/₅ 55 ved Claushavn.

Holsteinsborg og sekretæren, konsul J. P. Hiorthøy. Det er ovenfor omtalt, at han fra disse selskaber fik hjælp til orglet ved Egedesminde og til missionen ved Upernivik. Endvidere opsendte bibelselskabet en mængde bibler eller dele af bibler til uddeling blandt de danske rundt omkring i Diskobugten — Kragh agiterede til gengæld ivrigt for bibelselskabet og vandt gehør hos mange. Og missionselskabet støttede stadig hans kateketskole, lod trykke flere af det gl. testamentes bøger og opsendte dem til uddeling, og flere gange tilstillede det Kragh private gratialer »til opmuntring i Deres besværlige kald«, f. ex. 200 rbd. i 1823.

Missionskollegiet yndede ikke disse korrespondancer, ej heller at »dette ganske private selskab« indlod sig paa at støtte missionen¹⁾ (som de jo selv bestyrede saa godt!), og lod ofte Kragh det høre; — selvfølgelig brød han sig fejl derom; i dette punkt var han ikke kollegiet »en lydig tjener«.

Trods alt sit øvrige arbejde fik Kragh tid til en meget vidtstrakt skribentvirksomhed. Der er næppe mange arter af literatur, hvoraf han ikke har oversat til grønlandsk. Jeg nævner i flæng blandt det, der er trykt: det meste af gl. testamente; Wexels andagtsbog; Hans Egedes aftensamtaler med sine disciple; Ingemanns: røsten i ørkenen; sange og salmer; masser af smaa traktater; prædikensamling; Lerchs anvisning for jordemødre o. m. a. I manuskript laa han inde med meget mere, bl. a. et fuldstændigt grønl.-dansk lexicon. — Nogle af hans salmer er optaget i den nye grl. salmebog, og hans prædikensamling brugtes ved bopladserne indtil for faa aar siden, bruges maaske endnu sine steder. Han er da heller ikke glemt endnu heroppe; han kendes overalt i Diskobugten under sit »kælenavn« palasinguak 3: den lille præst. —

Som tidligere omtalt indgav sognepræst, lektor N. G. Wolf 1824 (²⁷/10) til missionskollegiet et forslag om op-

¹⁾ Jfr. provst Kochs afhandling pag. 498 ff.

rettelse af et provsti for Grønland, dels for at faa et tilsyn med missionen i landet selv og skaffe missionærerne en formand, dels ogsaa for at tilvejebringe en nærværende autoritet, som kunde svare til den, handelen havde i inspektoratet. Til denne post foreslog han Kragh som vel-egnet (dog uden foreløbig at nævne noget om gagen til en saadan provst, efter biskop Münters udtrykkelige ordre, thi, sagde han, ansættelsen maatte først finde sted, man vilde ellers, for de forøgede udgifters skyld, gøre 1000 indvendinger. Biskoppen har aabenbart kendt sine Pappenheimer!). I 1826 skal kollegiet da ogsaa have forhandlet med Kragh om eventuelt at overtage en provstestilling i Grønland, men da han stillede den meget rimelige fordring, at kollegiet i saa fald maatte indrømme ham fri omrejse og et fartøj til egen disposition, da han ikke kunde være afhængig af handelsbestyrernes forgodtbefindende, blev sagen ikke til noget, fordi kollegiet ikke vilde gaa med til dette. Denne vigtige sag blev altsaa, som Wolf allerede i sin meddelelse til Kragh om sit forslag halvvejs venter sig, at den vil blive: »at henhøre blandt vore pia desideria« endnu i en meget lang aarrække. —

I sommeren 26 meddeler Kragh kollegiet, at han agter at hjemgaa, naar hans tid udløber 28. Han meddeler det saa tidlig, fordi han da har et svagt haab om, at hans efterfølger kan blive opsendt allerede 27, for at han kan sætte sig ind i forholdene under Kraghs vejledning. Selvfølgelig kunde kollegiet ikke gaa med hertil.

Man kan ikke andet end bebrejde miss. Kragh, at han saa tidlig forlod sin menighed. Han har selv en tydelig følelse af det urigtige heri, men beraaber sig paa, at han maatte gaa hjem for sine børns skyld, da han ikke selv havde tid til at tage sig af dem (de kunde ikke tale dansk, da de kom til Danmark). Men denne undskyldning gælder ikke. Hans ældste søn var endnu ikke 8 aar gl. ved hjemgangen, og vilde han være bleven, er der ingen tvivl om, at missionsselskabet f. ex. gerne havde bekostet en huslærer

til børnene, hvis det ikke kunde været ordnet paa anden vis. —

Miss. Kragh blev $^{26}/_8$ 19 g. m. blandingen Anne Marie Liedemark, f. Jakobshavn $^{23}/_4$ 97 (dt. af købmand Caspar Theokar Liedemark og hustru Eleonora Dorff); hun døde $^{1}/_2$ 36.

Blandt børnene af dette ægteskab skal her nævnes to, der senere kom til Grønland, nemlig den ældste søn Jens Michael Peter Kragh, f. Egdsmd. $^2/_{12}$ 20; cand. $^8/_5$ 48, h₂ (l-h); udn. $^{31}/_{12}$ 49; ord. $^{18}/_1$ 50; miss. Upernivik til $^6/_8$ 58; spr. Gislum-Vonsild $^{14}/_8$ 59; Strandby-Farsø $^{11}/_7$ 68; entl. 96; † Støttrupgd. pr. Hornum 01; — og datteren Ane Sophie Eleonora Kragh, g. m. miss. og seminarieliforst. Simonsen (Jkshvn. nr. 18).

Miss. Kragh giftede sig senere 2den gang. Spr. Gjerlev-Enslev $^{14}/_1$ 29; Lintrup-Hjerting i Tørninglen $^2/_{10}$ 38; Øsby v. Haderslev $^{30}/_9$ 50; R. af dbg.; † $^{25}/_3$ 83. —

10. 1828—33 (el. 34): Thomas Potter, f. Kbhn. $^{17}/_{11}$ 00; cand. $^{20}/_4$ 27, h (h); udn. $^{19}/_9$ 27; ord. $^5/_{10}$ s. a. Opgik til Grønland for hurtigst mulig at komme i stilling, idet han havde giftet sig som ganske ung student. Ankom Egedesminde $^{27}/_6$ 28.

Anm. I hans instruks mærkes tydelige følger af miss. Kraghs nidkære virksomhed, idet det paalægges Potter at fortsætte de af Kragh indførte skikke, bl. a. den at overhøre kommunikanderne inden altergangen; at tale med brudfolk enkeltvis for at forvisse sig om, at de frivillig og ikke ved tvang eller overtalelse fra andre begiver sig i ægteskab etc.

I 1831 lagdes — som ovenfor under omtalen af Jakobshavn bemærket — distrikterne Jakobshavn, Claushavn og Christianshaab ind under Egedesminde, medens Ritenbenk lagdes under Umának. Miss. Potter var dog ikke særlig ihærdig i at berejse denne del af sit missionariat. Derimod foretog han i sommeren 30 en rejse til Upernivik, under hvilken han bl. a. vaksinerede en mængde Grønlændere ved Upernivik, Prøven og Umának.

Da inspektøren, major Fasting, havde indberettet, at der

en tid af aaret godt kunde skaffes bolig til missionæren ved Godhavn, ønsker kollegiet 30, at Potter skal benytte sig af tilbudet for desbedre at kunne tage sig af denne noget forsømte del af missionariatet; men han synes ikke at have gjort det. Derimod var han kollegiets i høj grad »lydige tjener«, hvad Dansk missionsselskabs forhold til den grl. mission angaar. Kollegiet havde i 28 udtalt til ham, at det ikke var missionærerne tilladt at give nogen-
sommelst oplysning om »missionsværket« til andre end kollegiet selv, som nok skulde bestemme, om og hvormeget det vilde meddele fra sig — adressen er tydelig nok, det gælder missionsselskabets brevveksling med missionærerne. Hr. Potter efterkom dette, ja mere endnu, han gav kollegiet forskellige gode raad, hvorfor de takker og meddeler ham (20/s 30), at de ifølge raadene har tilskrevet handelsdirektionen om at forbyde sine betjente at give oplysninger til »det saakaldte missionsselskab«, og at missionærerne faar ordre til at passe paa, at deres kateketer ikke brevveksler med nævnte selskab, »da vi maa tiltræde Deres mening, forsaavidt De anser kraftige foranstaltninger for nødvendige mod selskabets indblanding i missionens anliggender«. Derimod kan kollegiet godt selv aabe efter missions-selskabet. Dette havde nemlig begyndt at anvise missionærerne penge til uddeling som opmuntring til de dygtigste kateketer. Nu bestemmer kollegiet (29), at de ved bogsalg i Grønland indkomne penge skal uddeles som saadanne opmuntringer, og derfor maa nu ingen bøger uden højeste nødvendighed uddeles gratis, — blot faa aar før var kollegiet meget betænkelig ved at gaa med til at fordre bøger som regel betalt, da miss. Kragh foreslog dette. Men nu var der jo passende brug for disse penge, som man alligevel ikke regnede med.

Anm. Et slaaende eksempel paa kollegiets uvidenhed om de faktiske forhold i Grønland er det, at det i skrivelse af 1/4 29 paalægger miss. Potter i sine indberetninger at meddele nøje oplysninger om det Hernhutiske missionsvæsens etablissementer og beskaffenhed samt om dets økonomiske forfatning og resourcer og den af samme stiftede

gavn* alt *forsaavidt Deres distrikt vedkommer*. Der har aldrig været Hernhutiske missionsstationer nordligere end Godthaabs distrikt! —

I 1830 havde miss. Potter, i anledning af den mangelfulde lægehjælp i Grønland, andraget om, at det maatte tillades missionærerne i tvingende sygdomstilfælde at hjemgaa uden at oppebie kollegiets tilladelse. Kollegiet sagde nej; det skulde endnu vare nogle aar, inden det tillod en saa selvfølgelig ting. Men imidlertid synes det, som om miss. Potter af en saadan grund alligevel er gaaet hjem 33; dette er muligvis grunden til, at det varede saa forholdsvis længe, inden han fik embede i Danmark.

Entl. fra Grønland $26\frac{1}{2}$ 34; spr. Allested-Vejle $8\frac{1}{8}$ 36; entl. $9\frac{1}{8}$ 67; boede i Odense til sin død $8\frac{1}{8}$ 79. —

11. 1834—35: Erik Adolf Wandall, f. Vorbasse prgd. $13\frac{1}{12}$ 07; cand. $19\frac{1}{1}$ 33, h (h-l); grønl. alumnus $6\frac{1}{12}$ 30; udn. $26\frac{1}{2}$ 34, ord. $30\frac{1}{4}$ s. a. — Ansøgte straks efter sin ankomst til Egedesminde om ved første vacance at blive forflyttet til Holstensborg; fik sit ønske opfyldt i skrivelse fra kollegiet af $28\frac{1}{2}$ 35 og flyttede til Holstensborg i løbet af sommeren efter sin efterfølgers ankomst til Egedesminde. Naaede dog i sin korte virketid ved Egedesminde at faa hele missionariatet berejst og adskillige kateketlønninger forbedrede.

Miss. Holstensborg 35—40; spr. Tolstrup-Stenum $17\frac{1}{8}$ 42; Strø $30\frac{1}{8}$ 49; lektor i grønl. sprog $5\frac{1}{8}$ s. a.; professor $21\frac{1}{7}$ 69; † $19\frac{1}{8}$ s. a. Havde p. gr. af sit korte ophold i Grønland ikke opnaaet nogen større færdighed i sproget og var derfor ikke istand til som lektor at lære de vordende missionærer noget ordentligt, hvad det levende grønlandske sprog angaar.

12. 1835—43: Jes Lassen Bjerrum¹⁾, f. Tarup

¹⁾ De danske efternavne er ikke nemme at udtale for Grønlænderne; min kære ven, underassistent, udstedsbestyrer Jens Lange, en brillant gammel mand (f. 28; † 06), har fortalt mig, at han var konfirmeret af Bjerrum; han udtalte hans navn Pjom og skrev det Prjom. — Jeg selv har flere gange faaet grønlandske breve med udskriften: Justumåt (skal betyde Ostermann).

²⁵/₆ 07; cand. ²⁴/₁₀ 33, nc (h-nc); udn. ²⁵/₂ 35; ord. ²⁷/₃ s. a. Ankom til Egedesminde ca. ¹/₈ 35. Efter indgivet Ansøgning 36 fik han 37 af kollegiet tilladelse til at gøre en rejse til Umának og Upernivik, »for at De derved kan gøre Dem bekendt med landet i større omfang, og faa lejlighed til at komme i nærmere forbindelse med andre missionærer« — et synspunkt og et hensyn, som det ikke tidligere havde behaget kollegiet at anlægge og at tage, og for saa vidt af afgørende betydning. Ogsaa i sommeren 38 var missionær Bjerrum i Umának, denne gang for at blive viet til sin i det aar oprejste forlovede — Umának var jo det nærmeste sted i Nordgrønland, hvor der boede en præst, saa brudeparret maatte finde sig i at have lidt »langt til kirke«. Mærkværdig nok godtgjorde kollegiet denne rejse — men det var maaske for at »strø sukker paa« den meddelelse, det samtidig gjorde Bjerrum, nemlig at hans pligtige embedstid ved giftermålet var bleven forlænget med 2 aar¹).

Anm. Som et kuriosum skal her omtales, at miss. Bjerrum ved henvendelse til inspektoratet fik resolution paa, at koloniens mandskab var pligtigt til at forsyne missionæren med vand, »dog ikke mere end ¹/₂ td. daglig.«

Miss. Bjerrum stod i et godt forhold til og samarbejde med inspektoratet. Især korresponderede han meget med inspektør, major Fasting om forbedring af skolevæsenet; de var enige i at søge dette fremmet ved at arbejde for flere skolars opførelse, for skoletvang med mulkt, saavidt det lod sig gøre, og for udsættelse af præmier til flittige og dygtige skolebørn. Begge var enige i at beklage mangelen af en »lære-anstalt« for vordende kateketer. Major Fasting besørgede af egen drift forsøgsvis anskaffelse af »et regneapparat, som bruges i de københavnske skoler«. Som direkte udslag af dette missionens og inspektoratets samarbejde maa det sés, at der blev sørget for, at de fleste

¹) Om Bjerrums virksomhed i Jakobshavns missionariat er fortalt ovenfor.

kolonier og loger fik tilstrækkelige skolelokaler, huse udsendt hjemmefra (i 41 opsendtes 6 til Nordgrønland, nemlig til Godhavn, Egedesminde, Claushavn, Jakobshavn, Ritenbenk og Umának), og at der i 41 ved Godhavn ansattes en i Danmark i 4 aar uddannet kateket-formand Abel Lundblad (som desværre døde allerede 43).

Anm. Major Fasting forlod Godhavn ultimo august 43 efter en 15-aarig embedstid i Grønland, hvor han stedse havde søgt samarbejde med missionen. Hans efterfølger, insp. Hans Peter Christian Møller (f. 10; cand. theol. $\frac{9}{5}$ 37, h; † 45), havde maaske nok betingelser for godt samarbejde med missionen, nemlig for saa vidt som han var theologisk kandidat — skönt, hvem ved? ofte er »frænde frænde værst«, — men hans »regeringstid« varede knap 2 aar¹⁾.

Siden Fastings tid har i virkeligheden ingen inspektør i den grad søgt støtte hos eller forsøgt samarbejde med missionen.

Miss. Bjerrum holdt sig ikke kollegiets forbud mod korrespondance med missionsselskabet efterrettelig — det være sagt til hans Ære. Han meddelte det forskellige efterretninger, bl. a. om skolevæsnets fremgang, og fik opsendt af de af selskabet trykte grønlandske bøger til salg, for at pengene derfor kunde anvendes til opmuntringer til flinke kateketer. Men korrespondancen var »tam« mod den i Kraghs tid førte under trykket af kollegiets forbud.

For øvrigt var dettes stilling til missionsselskabet for saa vidt undergaaet en ændring, som kollegiet dog fra 41 af paatog sig at opsende opmuntringspenge — til Egedesminde 28 daler i 41—42 — fra selskabet til fordeling blandt kateketerne.

Miss. Bjerrum hjemgik 43. Spr. Nørre Omme-Bregninge $\frac{18}{7}$ 44; Vandborg-Ferring $\frac{10}{5}$ 62; † $\frac{24}{10}$ 75.

¹⁾ Han fik sit »knæk« paa en baadtur, som han sent paa efteraaret foretog fra Godhavn til udstedet Diskofjord, udenom »Blaafjæld« ud i det aabne Davisstræde. Paa hjemvejen fik de uvejrlig paa sig, og baaden strandede ved Blaafjæld; besætningen og inspektøren reddede sig i land, men maatte gaa den lange vej ind til Godhavn paa skraaning af det stejle fjæld lige ud til havet. Inspektøren, der nok var noget svag i forvejen, blev saa ødelagt af turen, at han maatte hjemgaa til Danmark næste aar og døde kort efter hjemkomsten.

13. 1843—50: Knud Diderik Nøsted (se Jakobshavn nr. 16). Ankom til Egedesminde medio august 43. Det synes, som om inspektør Fastings samarbejde med missionen har givet handelsdirektionen og inspektoratet anledning til at forsøge at indblande sig i missionens anliggender paa en ret betænkelig maade. I skrivelse af ²⁴/₅ 45 meddeler kollegiet miss. Nøsted, at han til embedsrejser i missionariatet vil kunne anvende indtil 200 rbd., men da han henvendte sig til kolonibestyreren desangaaende, viste det sig, at inspektoratet¹⁾ under paaberaabelse af direktionens meddelelse desangaaende havde ordnet den til samtlige missionærer til embedsrejser anviste sum efter eget forgodtbefindende, og bestemt kun 150 rbd. til Egedesminde. Dette forsøg fra handelens side paa at administrere missionens pengemidler blev dog atter standset ved missionærernes indskriden.

Missionær Nøsted ansøgte om hjemrejse paa permission 47, men det tillodes ikke, »da der ingen grund er anført til denne rejse.«

I denne sammenhæng maa det omtales, at kollegiet endelig i skrivelse af ³¹/₈ 49 hævede forbudet 1) mod missionærers nedrejse til Danmark i sygdomstilfælde, og 2) mod at der meddeles andre end kollegiet efterretninger om missionen, idet man gaar ud fra, at missionærerne ikke uden tvingende grund forlader deres embede, og at de kun meddeler efterretninger af mere almindelig interesse.

Miss. Nøsted har aabenbart været et stykke af en handelsmand. I hvert fald sér direktionen for handelen sig i 46 nødsaget til at meddele ham, i anledning af at han har hjemsendt til salg 6 stkr. blaa ræveskind og 6 *Å* rensed edderdun (begge dele monopoliserede), at en saa stor hjemsending ikke kan tillades i fremtiden.

Missionskollegiet anmodede i 47 miss. Nøsted om at paatage sig udarbejdelsen af en bibelhistorie; det synes

¹⁾ Kolonibestyrer, cand. jur. N. Zimmer (se ovenfor pag. 106 under teksten) var konstitueret inspektør.

aldrig at være bleven til noget, og efter de prøver paa Nøsteds grønlandsk, som foreligger (nogle trykte billedtekster), maa det siges at være ret heldigt.

²⁹/₈ 50 udnævntes Nøsted til miss. og seminarieførstander Jakobshavn, hvilken stilling han overtog ⁶/₈ s. a.

14. 1850—58: Carl Vilhelm Wulff (se Jkshvn. nr. 15 a). Blev efter to aars seminarielærer-virksomhed ansat som miss. Egedesminde. Han har muligvis været kirurgisk kandidat, hvad godt kan stemme med hans lange studentertid; han blev nemlig student 32, men først kandidat 44. I ethvert tilfælde maa han have studeret medicin en længere tid, thi han var i 2 aar tillige konstitueret som læge i Nordgrønland under læge Rudolphs¹⁾ permission. Kollegiet giver tilladelse dertil i skriv. af ¹⁴/₄ 51, og i cirkulære til kolonierne fra inspektoratet af ¹⁸/₈ 51 hedder det: Bataillonskirurg Rudolph har i skriv. af 30. juli d. a. tilmeldt inspektoratet »at han med indenrigsministeriets tilladelse har overdraget hr. miss. Wulff ved Egedesminde lægeforretningerne i handelsaaret 52²⁾. Dette bringes her ved efter hans anmodning til alm. kundskab«. — Rudolph ansøgte ¹²/₅ 52 i Kbhn. om forlænget permission, og fik tilladelse dertil, saafremt han kunde fremskaffe attest fra i alt fald nogle af sundhedskollegiets lægekyndige medlemmer »for at miss. Wulff er istand til at udføre bemeldte lægetilsyn.« En saadan erklæring fremsendte Rudolph ¹⁸/₅ 52, hvorefter Wulff konstitueredes endnu et aar. — Han fik nok at gøre. Cirkulære af ¹¹/₆ 52 fra inspektoratet melder, at der er udbrudt kopper i Egedesmindes distrikt (smitten tilført med 2 engelske hvalfangerskibe): angaaende behandlingen af sygdommen vil den konstituerede læge, miss. Wulff, meddele forholdsregler. Saa-danne forholdsregler, meget omstændelig affattede, med-

¹⁾ Christian Nicolaj Rudolph, f. 11; bataillonskirurg; læge Jakobshavn 39—54; Egedesminde (tillige kolonibestyrer) 56—58; Upernivik (till. kolonibest.) 58—74; † Kbhn. 82.

²⁾ »Handelsaaret« drejede fra 1. juli.

deles da fra W. baade paa dansk og grønlandsk i cirkulære af ¹¹/₆ 52. Det lykkedes forøvrigt ved energisk bekæmpelse at begrænse sygdommen nogenlunde).

Trods den givne tilladelse dertil var kollegiet dog ikke helt glad ved denne miss. Wulffs lægevirksomhed, som de paastod at kunne mærke, influerede uheldigt paa hans virksomhed som missionær — hvilket Wulff dog protesterer imod. Alligevel hævder kollegiet ³¹/₃ 55, at det, »efter at det Dem overdragne lægetilsyn er ophørt«, tydelig sporer »den gode indflydelse, det har haft, at De igen udelukkende kan ofre missions- og skolevæsenet Deres hele tid.« Der har maaske dog været noget om det, hvad jo ikke er urimeligt.

I skrivelse af ²⁶/₇ 56 overlod miss. Wulff til kollegiet at træffe bestemmelse om, hvor lang hans embedstid i Grønland endnu skulde være. Kollegiet bestemte i henhold hertil i 57, at Wulff foreløbig skulde forblive ved Egedesminde til 60, saa vilde man til den tid tales nærmere ved. De har aabenbart ment, at Wulff agtede at blive længere tid i landet. Men enten dette nu slet ikke har været hans hensigt, eller andre ting er kommet til, som nødvendiggjorde hans hjemrejse efter endt pligtig tjenestetid, nok er det, han hjemgik 58.

Spr. Falslev ⁹/₇ 59; fra ¹⁸/₁₂ 72 tillige Vindblæs, som han ad interim havde bestyret fra 63; † ²⁶/₈ 80.

15. 1858—61: Peder Raae (se Jakobshavn nr. 17 d). Efter i kun 1 aar at have virket som seminarielærer ved Jkshvn. (tidligere 51—53 i samme stilling v. Godthaab) udnævntes han ved Wulffs hjemgang til missionær v. Egedesminde og tiltraadte sommeren 58. Det første aar berejste han flittigt missionariatet og besøgte samtlige beboede pladser flere gange; jeg har gentagne gange erfaret, at han endnu erindres selv paa ret afsides steder, paa grund af

¹⁾ I »arkivet« ved Egedesminde fandtes endnu for faa aar siden nogle kollegiehefter med medicinske og kirurgiske forelæsninger, skrevne med miss. Wulffs haandskrift.

sin høje, klare stemme og kraftige messe. Men i den sidste del af sin embedstid kunde han ikke tilfredsstillende besørge det store missionariat paa grund af svagelighed, som tvang ham til allerede sommeren 60 med lægeattest at søge hjemgang næste aar; dog haabede han efter et aars forløb atter at kunne være i stand til at taale i hvert fald det sydgrønlandske klima. Ministeriet (som jo fra 60 af havde overtaget missionen i Grønland) bevilgede hans ansøgning, dog ikke som permission, men som afsked, thi dels er der ingen vacance, og dels skjønner ministeriet ikke, at der er nogen formodning for, at De i syden vil kunne blive i stand til at opfylde de en missionær paa hvilende pligter. Dog fik han bevilget ventepenge.

Anm. En heroppe i Grønland gængs historie om en missionær, ved hvis hjemkomst det opdagedes, at hans klaver indvendig var fyldt med ræveskind, som han havde tilforhandlet sig i aarenes løb og saaledes agtede at indsmugle til Danmark, henføres i almindelighed til miss. Raee.

Efter sin hjemkomst 61 var miss. Raee hjælpepræst Haudrup-Salrød 61—62; Lille Lyndby-Ølsted 62—63, Egebjærg 63; udnævntes til vicepastor Jernved ²⁸/₁₀ 63; entledigedes i naade ²⁷/₈ 71; boede i Kbhn. til sin død ²⁴/₁₂ 89.

16. 1861—72: Johannes William Kristoffer Skram (se Jkshvn. nr. 18 a). Efter to aars tjeneste som ord. medhj. og seminarielærer v. Jkshvn. udnævntes han til miss. Egedesminde, hvilken stilling han overtog først paa sommeren 61. Bestyrede tillige Uperniviks missionariat under vacance 68—69 mod et løntillæg af 400 rbd.

Miss. Skram arbejdede meget energisk for at faa kateketlønningerne forhøjede under hensyn til, at der i saa fald vilde kunne forlanges mere af kateketerne. Indsendte et detailleret forslag til klassification af kateketerne efter deres uddannelse og duelighed.

Foranstaltede en indsamling blandt Danske og Grønlændere i Egedesminde til anskaffelse af et nyt orgel, som opsendtes i 72.

Anm. Af kopibogen ses det, at miss. Skram i 69 har rekvireret nogle harmonikaer til missionariatet. Det var mig straks umuligt at begribe, hvortil disse ønskedes, men ved samtale med Grønlændere derom erfarede jeg, at saadanne i ældre tid ofte har været brugt til akkompagnement ved salmesangen i gudstjenesterne, og at det endnu i 80-erne var almindeligt, at salmesangen udenfor husene julenat ledsagedes af harmonika-akkompagnement f. ex. ved Godhavn. Det har da rimeligvis været hensigten at anvende de rekvirerede harmonikaer i stedet for orgler ved gudstjenesterne ved udstederne. Ministeriet svarer, at det vil tage sagen under overvejelse, men det synes ikke at være bleven til noget med opsendelsen.

I 69 forespurgte ministeriet miss. Skram, hvorvidt han vilde være villig til at forlænge sit ophold i Grønland udover den pligtige tjenestetid. Han forpligtede sig da foreløbig til at blive i Grønland til sommeren 72.

Forlod Egedesminde $7/8$ 72; spr. Grønbæk-Svostrup $15/9$ 73; Damsholte 85; entl. 02; † 03.

1872—79 var der ingen missionær ved Egedesminde. I denne periode bestredes missionariatet paa følgende maade:

1872—75 af miss. Bøggild (se Jkshvn. nr. 21) fra Holstensborg, saaledes, at han mod fritagelse for Sukkertoppens distrikt, der henlagdes til Godthaab, fik besørgelsen af Egedesmindes syddistrikt inclusive selve kolonien, medens den til missionariatet hørende østlige del langs Diskobugtens sydside, samt Godhavns distrikt henlagdes til Jakobshavn. Selvfølgelig kunde bestridelsen af Egedesminde kun ske ved aarlige berejsninger om sommeren; disse var dog meget besværlige og tildels farefulde, fordi de maatte foretages med aaben baad langs en paa en strækning af en snes mil mennesketom og skærfyldt kyst, som paa flere steder endog ikke er beskyttet af udenforliggende øer. — Den stedlige bestyrelse af missionariatet aaret rundt overdroges af miss. Bøggild til den endnu som overkateket ved Egedesminde virkende seminarist Elias Gideonsen, der bestred det tilfredsstillende.

1875—1877 ligeledes af miss. Bøggild, men fra Jakobshavn, saaledes at han bestred hele Egedesmindes missionariat, Godhavn inclusive.

1877—79 af miss. Kristensen (se series f. Jakobs-havn nr. 22 a) paa ganske samme maade under tilsyn af miss. C. V. Rasmussen (Jkshvn. nr. 22).

17. 1879—81: Kristian Peter Kristensen (se ovenfor). Led meget af øjensvaghed, forårsaget eller forværret ved Grønlands stærke lys. — I sommeren 81 forflyttedes miss. Kristensen til Upernivik, hvor han virkede til 86, da han hjemgik. † 86 uden at være befordret i Danmark.

Miss. Kristensen har oversat til grønlandsk nogle fortællinger og skrevet en del salmer, baade originale og oversatte. 3 af hans salmer er optagne i den nye grl. salmebog, nemlig gengivelser af »alt staar i Guds faderhaand«, »o kristelighed« og »uforsagt, vær paa vagt«.

1881—82 var der ingen præst ved Egedesminde, men missionariatet bestyredes fra Jakobshavn.

18. 1882—87: Severin Christian Tobias Simeon Mørch (se Jkshvn. nr. 22 b). En del af sin embedstid i Egedesmindes missionariat boede pastor Mørch ved Jakobs-havn og berejste derfra sit missionariat, saaledes 84—85 under miss. C. V. Rasmussens hjemrejse. I sommeren 83 foretog han en rejse til Upernivik for at tage miss. Kristensen til alters efter ministeriets opfordring. — 87 forflyttedes Mørch atter til Upernivik, hvor han derefter virkede uafbrudt i 21 aar. Entl. $\frac{1}{8}$ 08; bor i Upernivik. Dbm. — Han har udgivet en aargang prædikener (trykt Kbhn. 1903).

1887—93 var ingen missionær ansat ved Egedesminde, men missionariatet besørgedes fra Jakobshavn.

19. 1893—95: Poul Vibæk (se Jakobshavn nr. 23).

20. 1895—99: Hans Andreas Jakob Theophilus Hansen (se Ritenbenk nr. 4). Var ansat som ordineret overkateket og bestyrede missionariatet under overtilsyn af missionæren ved Jakobshavn.

21. 1899—1901: Christian Wilhelm Schultz-Lorentzen, f. Tyrstrup v. Christiansfeld $\frac{14}{11}$ 73; cand.

²¹/₆ 97, 1 (1-1); grønl. alumnus 94; udn. ⁵/₅ 98; ord. ²⁸/₄ s. a.; hjælpemiss. og seminarieførst. Godthaab 98—99; udn. til miss. og seminarieførst. Godthaab ¹/₆ 01, førstepræst ¹/₄ 05; provst f. Grønland ¹⁷/₈ 06; har som saadan med biskoppelig bemyndigelse foretaget 3 ordinationshandlinger, 1 ved Godthaab og 2 ved Jakobshavn; trækker sig tilbage fra virksomheden som seminarieførstander fra 1910.

Provst Schultz-Lorentzen har æren af at have sat det nye, store seminarium — med ca. 40 elever i to 3-aarige hold — saavel som en hel række reformer i menigheds- og skolearbejdet i Grønland i gang med den ham egne energi, initiativ og organisationsevne. Ligeledes skyldes det ham, at Egedesminde fik en ny kirke 1901.

Har udgivet: Tastamantitamik sujulekutit (Indledn. til ny testamente); Okausilerissutit (grønl. grammatik), begge trykt Godthaab 04; Dansk it okausénik okausilerissutit (Dansk grammatik), trykt Gdthb. 09; Troslære, tr. Gdthb. 10 — alle til brug paa seminariet. Desuden ABD for skolerne i Grønland, trykt Kbhn. 10. Har endvidere leveret en stor række artikler og afhandlinger baade til danske og grønlandske tidsskrifter, samt en større afhandling: »Eskimoernes indvandring i Grønland«. Har sammen med førstepr. Ostermann udgivet: Forslag til nyt grøn. ritual, Gdthb. 07, og har deltaget i udgivelsen af ny grøn. salmebog og koralbog. Til salmebogen har han leveret et vægtigt bidrag i en række ypperlige salmer, dels gengivelser, dels originale, ligesom der i den første grønlandske »sangbog«, udg. Godthaab 08 — og i forøget udg. 09 — findes flere bidrag af ham.

1901—02 var ingen præst ansat ved Egedesminde. Missionariatet bestyredes af miss. og seminarieførst. M. Rasmussen ved Jakobshavn.

22. 1902—04: Carl Ferdinand Wagner (se Jkshvn. nr. 24). Miss. Godthaab 04; kst. seminarieførst. smst. 05—06; førstepræst ¹/₄ 05; i Danmark med permission 06—07; førstepr. Godthaab 07—08; frp. og kateket-skoleforst. Julianehaab 08; entl. 10.

Har udgivet: Tastamantitorkap agdlagartainik (indledn. til gl. testamente), til brug paa seminariet, trykt Godthaab 05, medarbejdet paa Grønlands koralbog og ny salmebog samt leveret en del bidrag til grønlandske og danske tidsskrifter.

23. 1904—06: Hother Bertel Simon Ostermann (se Jakobshavn nr. 26). Tiltraadte $18/9$ 04. Fra $1/4$ 05 blev ifl. den nye lov om kirke- og skolevæsen i Grønland »Egedesminde missionariat« til »Egdsmd. præstegæld«.

24. 1906—07: Erik Jespersen (se Jkshvn. nr. 25 b). Konstitueret som førstepræst $31/3$ 06; tiltraadte $8/7$; frp. Umának 07; Julianehaab 10.

25. 1907—10: Rasmus Sørensen, f. Albæk v. Randers $31/5$ 78; cand. $3/7$ 03, h_2 (h-*l); grønl. alumnus 00; udn. $24/2$ 04; ord. $11/4$ s. a.; miss. Umának 04; førstepr. Umának præstegæld $1/4$ 05; overtog Egdsmd. prgld. $26/7$ 07; hjemgaaet paa permission p. gr. af sygdom $2/7$ 10, hvorefter ord. mdhj. Mortensen ved Godhavn tillige er konstitueret som førstepr. i Egedesminde.

VI. Series pastorum for Godhavn.

1783—84 overvintrede miss. Gjerløff (se Jkshvn. nr. 4 a) ved Godhavn¹⁾.

1. 1789—92: Rudolph Friderich Lassen (se Jakobshavn nr. 7). Anbragtes midlertidig ved Godhavn, da den i 79 begyndte mission ved Upernivik atter foreløbig opgaves 89. Dette var dog ingen helt fast ansættelse, men maa opfattes som en ventetid, indtil et andet missionariat blev vacant.

Efter miss. Lassens tid var der i en meget lang aarrække ingen missionær ansat ved Godhavn, uagtet det flere gange var paa tale, at missionæren ved Egedesminde enten helt eller delvis skulde have stade dér (se under nr. 8 og 10 i series f. Egedesminde). Miss. Christophersen

¹⁾ Under overvintringen døde hans første hustru $26/4$ 84; hendes lig førtes til Danmark.

(se Jkshvn. nr. 15) boede midlertidig ved Godhavn 1846—47, og miss. Ostermann (se Jkshvn. nr. 26) ligeledes midlertidig en del af aaret 1904—05.

I overensstemmelse med loven af $\frac{1}{4}$ 05 er Godhavn udskilt som særligt distrikt under Egedesminde præstegæld og en ny bolig er opført 1909 for distriktspræsten.

2. 1909—: Harald Emanuel Mortensen (se Ritenbenk nr. 3). Fra $\frac{2}{7}$ 10 er pastor Mortensen tillige konstitueret som førstepræst i Egdsminde pgrld.

I.	Series	pastorum	for	kolonien	Godthaab		Side	9.
II.	—	—	-	Claushavn		-	14.	
III.	—	—	-	kolonien	Jakobshavn		-	21.
IV.	—	—	-	—	Ritenbenk		-	84.
V.	—	—	-	—	Egedesminde		-	87.
VI.	—	—	-	Godhavn		-	121.	